

Z nedávných dob.

Různé obrázky a povídky.

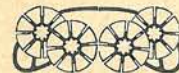

Napsal

JULIUS KOŠNÁŘ.

Knih „Dědictví Svatojanského“ č. 112.

Podíl údů „Dědictví Svatojanského“ na rok 1910 č. 4.

V Praze, 1910.

Tiskárna družstva Vlast. — Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého.

Oddíl I.:

Z pražského zátíší.

Cholera.

Bylo mi asi sedm let, když do našeho domu přistěhovali se bezdětní manželé Královi.

Král byv kovosoustružníkem v Ringhoferově továrně a veliký jako hora — pravý lamač. Vlasy na hlavě měl prořídle, ale tvrdé jako hřebíky a takový byl i vous jeho. Pod plochým čelem blýskaly se nápadně malé oči, ale jiskrné a černé jako uhel. Ale ve velikém těle zdálo se, jakoby žil jen malý duch, neboť „pan Král“ mluvil vždy jen spoře a co mluvil, za mnoho nestálo.

Za to žena jeho, nejméně o dvě hlavy menší, byla čiperná a měla vyřídilku za čtyři — snad proto, že prodělala dobrou školu v řečnictví. Sedávala totiž den jak den na trhu, prodávajíc máslo, sýr i vejce, které kupovala od venkovských prodavačů. Aby však to na ní paničky nepoznaly, že jest Pražka a toliko překupnicí, strojila se po venkovsku jako nějaká selka.

Protože doba před „krachem“ byla pro výdělky příznivá, vydělali Královic každý týden hezkých pár grošů, ano mluvilo se i o tom, že mají hodně uloženo.

A bylo to také tím více pravděpodobno, ježto kovosoustružníci vydělali tou dobou u Ringhofera týdně až třicet i pět a třicet zlatých a Králová nebyla ženskou na hlavu padlou. Co neprodala dopoledne v trhu, roznesla odpoledne po domech a proto teprve vždy ke čtvrté hodině odpolední vracela se domů, aby navařila trochu jídla pro sebe a pro muže, kterého živila bezmála tak jako kočku.

Muž chudás dřel se do úpadu, ale ze mzdy neviděl nikdy ani trojníku, poněvadž žena jeho každé soboty stávala s ním v továrně u pokladny a sebrala vždy celou mužovu mzdu do svého kapsáře. Aby neřekl, že mu pranic nepřeje, dávala mu den co den desetník na útratu a plechovou bandasku kávy s krajícem chleba, aby se mohl v poledne „posílit“, jak říkávala.

Že to bylo málo na to veliké dření Královo a nedostatečná strava pro takového obra, jakým byl, uznal by každý, ale lakomá žena toho pochopiti nechtěla. Ozvali se někdy její muž a žádal-li o přilepšenou, zle vždy pochodil. Vždy vyčetla mu, že mnoho prokouří, ač Král kouřil jen „obyčejný“, míchaný se „sprostým“.

Tato výtka ženina zpravidla jej umlčela, a proto si vždy povzdychl, když se mu v továrně smáli, že jest pod zlým komandem a ani se pořádně nenasytí.

Leč měly pro ubožáka nadejiti ještě horší časy.

Po vídeňském krachu nastal neočekávaný obrát. Drahoty potravin místo aby klesla, ještě značně stoupla, v továrnách práce vázla, dělnictvo se propouštělo, a tak i Král jednoho dne byl bez zaměstnání a bez výdělku, ač se dost po místě ohlížel i v továrnách jiných. Aby se vyhnul mrzutosti doma, tajil své propuštění několik dní před svou ženou a vždy odcházel ráno z domova, jakoby pospíchal do továrny, ač zatím běhal po všech závodech v celém pražském obvodu.

Nadešel konečně pátek, den před obvyklou výplatou, kdy Král věc už dále tajiti nemohl. Po celou noc předchozí přealoval se na lůžku, sténal a vzdychal, takže první slovo, které k němu žena ráno promluvila, bylo: „Prosím tě, Josefe, co jsi ze spaní tak hekal? Co jest ti?“

Oči Králové spočinuly přísně a zkoumavě na muži, který stál před ní se svislou hlavou jako hříšník.

„Ach, drahá ženo, měl jsem hrozný sen: Zdálo se mi, oh, skoro se to bojím říci, abys neplakala nade mnou. Víím, že jsi dobrá žena . . .“

„Mluv, a zanech zbytečného žvanění i okolků! Co se ti zdálo, řekni to zkrátka.“

„Prosím tě, ženo, nehněvej se, mně se zdálo, že mne propustili páni z práce . . .“

Králová ještě bystřeji pohlédla muži do tváře a spráskla ruce:

„Pro Pána Boha tu to jest!“ začala kvikavým hlasem, trhající celým tělem. „O, já nešťastná žena, že jsem si kdy takové nemehlo vzala! Mluv, propustili tě?“

„Propustili nás přes polovinu . . .“

„Tebe také?“

„Také, není do čeho klepnout.“

„Kdy tě propustili?“

„Minulé scoby, jako všechny.“

Žena už neposlouchala dále. Náрек, který vedla, pronikal zdmi malé světničky, ba naplňoval celý dům.

„To jsem se dočkala pěkných radostí! Teď abych toho lumpa a lenocha živila ještě na stará kolena! Mluv, co budeš dělat, ty ničemo? Nemohl jsi poprosit, aby tě nechali v místě?“ opakovala asi po desáté.

Muž její ani nedutal. Několikrát se sice pokusil věc vysvětliti, ale marně. Každé slovo bylo přiléváním oleje do ohně, a proto neodvážil se více hlesnouti.

Jiný na místě Králově byl by si dupl a zeptal se ženy, kam dávala jeho výdělek za celých dvacet let, co s ní žil, když na stravu nevydala ani tolik, co sama v trhu vydělala, ale muži dobrákoví ani to nenapadlo.

Že neštěstí nechodí nikdy samo, musila ulehnouti i Králová, které silně otekly nastuzené nohy. Její manžel ji ošetřoval, vařil, vodu v putně nosil, a to snad konečně obměkčilo i ženu jeho, že přestala jej zasypávat výtčkami.

Jednoho dne poručila mu, aby z prádelníku vybral čisté prádlo. Král poslušný jako dítě, vykonal, co mu bylo poručeno, a tu pod prádlem našel spouštinu knížku na několik tisíc zlatých, do níž bylo vloženo několik bankovek na hotovosti.

Malé oči jeho zasvitily radostí. Teď věděl, kam žena peníze dávala a div si neposkočil, ale před ženou ani se nezmínil, že by něco věděl nebo našel.

Za to Králová naríkala čím dál, tím více, a lakotnost její vzrůstala. Z koženého pytlíku vydávala muži těžce kazdého dne několik krejcarů na chleba, mléko a brambory, které chudás musil vařiti den co den. Už se mu samotnému zdálo, že není živ jako kočka, ale jenom jako pes . . .

Toto poznání a spolu jistota, že žena má peněz dost a dost, vnukla mu brzy taškárskou myšlenku, které se už nezabavil, ježto se mu zachtělo také jednou lépe živu býti.

Aby ji provedl, k tomu přispěla mu i příležitost.

V té době vyskytlo se v Praze několik případů cholery.

O zhoubné této nemoci rozepsaly se všechny noviny, z nichž „Pražský denník“ byl u Králů listem rodinným. Den jak den musil Král předčítati ženě „Zprávy z Prahy a venkova“ a také román „Pražský kat“, ježto Králová neznala ani písmeny. Jako nalezenec byla vychována na venkově, kde místo aby chodila do školy, za dětství svého pásala jen husy.

První zpráva „Denníčka“ o choleře naplnila mamonivou ženu hrůzou a strachem, ježto v ní nezmizely vzpomínky na osudný rok 1866 a muž její vida tu bázeň své manželky, vtipně ji použil.

Každého dne přidal něco při čtení „Denníku“, co v něm ani nebylo, a přinesl-li tento list zprávu, že opět dvě osoby se rozstaly, změnil Král počet ten na padesát i na sto, že se žena jeho chvěla na loži jako suchý list. Aby se neminul s účinkem, přidal i radu lékařů, že proti choleře jest nejlepší višňovka, silný pokrm masitý a místo vody dobré pivo, které tělo silí.

Králová dala si to několikrát přečísti a muž tuto smyšlenku opakoval skoro vždy od slova ke slovu. Jen někde hlas mu selhal a některé slovo se nedostávalo, ale naposled pomohl si z nesnázi vždycky.

„A co myslíš, Josefe,“ nadhodila konečně sama jaksi zamyšlená, „co máme my dělat, abychom se uchránili?“

„Co? Co jiného než co předpisují učení doktorů medicíny. Lépe dát do kuchyně denně aspoň zlatku, než do lékárny potom dvě. Ostatně ani o to by nebylo, ale víš, jsme

sami dva, a kdyby ta cholera nás sebrala se světa, jiný by sebral, kde co máme, a ani by nezaplakal nad naším hrobem. Však víš, jací jsou dnes lidé. Výskali by z našeho. Změní-li se poměry, však zase něco nahospodaříme. Ostatně nejde mi o mne, ale o tebe, ženuško.“

Králová sice váhala, ale den jak den přece přidávala muži na stravu. Už i višňovku naložili a Král se těšil, jak bude z rána kalíšek dobrý na lačný žaludek. Aby si dobré bydlou upevnil, nechal umírat na cholera při čtení „Denníčka“ už celých tři sta lidí. I v ulici prý jich několik umřelo, jak tvrdil.

Žena jeho se křížovala a vydávala groše, ale ne dlouho.

Jednoho dne Král odešel k rezníkovi pro maso, kdežto Králová seděla na posteli s ovázanou nohou, těžce vzdychajíc, když vešla sousedka Vozábková.

Obě ženy vyměnily pozdrav a Králová začala hned o choleře. Ale jak se podivila, když Vozábková, první klepna v celém domě, o choleře nevěděla nic a začala vykládati, že v celé ulici neumřel nikdo už od Vánoc . . . Také tvrdila, že v „Denníku“ nic páni o choleře nepiší, ani slovíčka. To prý asi před dvěma měsíci stal se nějaký případ, ale od té doby jakoby uřel.

Když Král přišel, věděl hned, že jest zle, a proto zlobně pohlédl na Vozábkovou, ale jen tak úkosem, aby žena toho nepozorovala. Ale tato spustila brzy:

„Josefe, dej sem „Denníčka“ a ukaž, kde to tam stojí o té choleře, ať mi to paní sousedka přečte ještě jednou.“

Král podal list a chtěl kamsi odejít, ale Králová už nedala pokoje.

„Najdi to místo přece paní Vozábkové, ty loudači, ne-slyšíš?“

Josef vzal do ruky „Denníka“, ale místo aby četl, mrkal při tom po straně na klepnu. Pak ukázal na několik rádek a řekl nejistě: „Tu je to!“

„Přečtete mi to, paní sousedko,“ prosila Králová.

Sousedka začala, ale slabikovala podivné věci: „Úraz. Včera večer na Perštýně zlomila si stará posluhovačka nohu pádem na dlažbu. Ubohá, která se jmenuje Amalie Tintěrová, byla dopravena do nemocnice . . . do nemocnice . . .“

„A o choleře tam není nic?“

„Ani rádku!“

Králová začala zuřit, neboť nyní teprve poznala, že ji muž klamal, aby na stravě přilepšovala. Zlost brzy přešla v pláč nad utraceným grošem a štěstím bylo pro Krále, že ještě žena jeho nemohla s postele pro oteklé nohy.

Chudás seděl u okna a stále cosi hledal v „Denníčku“, jakoby v něm spočívala celá jeho spása. Náhle zablesklo se

jeho oko radostně a kvapně s listem přikročil k paní Vozábkové, ukazuje na jedno místo.

„Tady čtete, paní sousedko,“ řekl už pevnějším hlasem. Ta začala čísti znovu:

„Jak se z Lisabonu sděluje, umírá tam denně dvě stě lidí na cholera . . .“

„Vidíš, ženo, že jsem četl dobře,“ vskočil do čtení pan Král.

„Ano, rádí cholera, ale v Lisabonu, ty darebo,“ začala znovu soptíti Králová.

„A vidíš, já jsem si to vždycky pletl s Prahou . . .“ pronesl pan Josef na svou omluvu a spustil ruce dolů a naklonil hlavu, jakoby to ani nepochopoval. Ale zatím posílal v duchu Vozábkovou na horoucí skálu, takže tato dobrá žena uznala za dobré se vytrahit.

Co Král po celou řadu dní od ženušky zkusil, nelze ani popsati, ježto hrála mu od rána do noci.

K tomu ke všemu se jí ulehčilo i začala zase sama vařiti. Aby muže potrestala, vařila mu takřka každý den pařeně housky, sypané perníkem, nad kterými pan Josef pokážde si povzdechl: „Škoda cholery! To byly časy jako o posvícení! Ale tohle to, ta pekařská nemoc, ta jest horší než nejhorší cholera a prajzácké trychýny . . .“

A oko jeho vždy zabloudilo od stolu u okna — ven tam k nebi, jakoby čekalo pomoci. Ale ta nepřicházela.

Na novou lest nebylo možno ani pomysli. Jen jednou opovázil se Král prohoditi, ale jen tak pro sebe, když si žena jeho stěžovala, že jí i při největších parnech zebou nohy: „Po pařených houskách vždycky zebou nohy, to už slavný doktor Hamrník říká . . .“

Ale už nedopověděl, neboť dobrá jeho manželka spustila takový chvalozpěv na taškáře a lenochy, kteří jen leží a vyjídají kde co, že by se byl raději viděl na konci světa.

Rada nepomohla, ano naopak Králová nejen že vařila pařeně housky dál, ale i višňovku prodala hokynáři.

Poklad.

„Barona Maternu“ ještě v létech sedmdesátých znalo na Hradčanech každé malé dítě. Kdo vlastně Materna byl, a odkud v letech padesátých na Pohořelec se přistěhoval, nevěděl nikdo a také po tom snad nikdo ani nepátral. Ale to, co poutalo pozornost všech k tomuto muži, byla veliká a silná jeho postava a přímo krásná tvář, obrostlá černým tu a tam prošedivělým hustým plnovousem a neméně bystré oko a co více — prapodivný úbor na způsob vojenského šatu, který si sám zhotovoval — ani čepici a obuv nevyjímaje. V zimě býval oděn v šedý, dlouhý vojenský plášť a modré soukenné kalhoty, hlavu jeho kryla tak zvaná „holcmice“ a na nohou z daleka se odrážely nemotorné veliké boty, zhotovené ze žluté nenaleštěné kůže. Baron Materna byl patrně první, který tuto později oblíbenou modu zavedl.

Žen přímo nenáviděl a proto také vedl samotářský život, vykonáváje si i všechny práce domácí sám. Sám si vařil a snad pral, sám podlahu myl a poklízel v chudičkém příbytku, kde měl jen to nejn nutnéjší. Jinak byl vážný, tichý, nemluvil téměř s nikým a na posměch neodpovídal, byť na něho pokřikovala celá armáda výrostků a uličníků, kteří si časem na něho zvykli a více si ho nevšíмали.

Ze sousedů někteří Maternu považovali za blázna, jiní za podivína a opět někteří za filosofa, ježto při všem svém podivném životě prozrazoval neobyčejnou inteligenci a jemný mrav. —

Jediný snad s kým se více stýkal, byl ševcovský mistr Karásek, jenž bydlel vedle Materny. Dvěře jejich byly přímo proti sobě oddělené jen uzoučkou chodbičkou, co by sotva dva chodci prošli. Ovšem, musili by býti tak tenounčci, jako mistr Karásek, jehož droboučká postavička téměř po ulicích lítala, ježto mistr nechodil, ale přímo utíkal, jako věchýtek slámy, který vítr žene po dláždění. A jaká byla chůze Karáskova, taká byla i řeč; proto snad také někteří nazývali jej „mistrem Repetilem“. Mluvil-li soused Materna málo, namluvil toho soused jeho víc než dosti, živě pohybuje při tom rukama, jako herec. Za to do práce byl mistr Karásek mnohem pomalejší, zvláště od té doby, co mu žena umřela, ač dobře se vyznal v řemesle a mival proto i dosti zákazníků. Následek byl, že dostavila se bída, kterou pociťovaly nejvíce jeho dvě děti, sotva desetileté — Václav a Kačenka, na něž mistr zapomínal často pro samé jiné šmejdy. Chtěje býti lehce živ, do-

pravoval přes hradby podloudníkům cizozemské doutníky za noci, a ve dne chytal ryby za Císařským mlýnem a Stromovkou.

Že výdělek nebyl velký z takového zaměstnání, jest na bile dni.

A povíme-li na mistra ještě jiný hřích — to jest, že sázel náruživě do lotynky, může si soudný čtenář snadno učiniti pojem, co asi zbylo na děti, které by snad byly umřely hladem, kdyby v nepřítomnosti Karáskové nebyla se ve dveřích vždy zjevila hlava Maternova, jenž dětem kousek jídla mlčky podal a zas hlavu s nataženou rukou vtáhl zpět jako duch.

To, co podivína k této ubohé droboti táhlo, bylo dobré jeho srdce a snad i vděčnost, že mu mistr půjčoval ochotně kopyta a ševcovské nástroje, jež po většině ležely pod verpánkem ladem, pokryté vrstvou prachu.

Maternovi samotnému již hnusilo se dívati na toto hospodárství Karáskovo, ale přemáhal se jak mohl, ježto nebyl přítelem dlouhých řečí, třebaš mistr při každé příležitosti toho namluvil sebe víc o vojně s Francouzem a živých numerech, o skrytých pokladech a stříbrných apoštolech, které kdysi ve švédské vojně prý premonstráti zakopali v Strahovských lomech „na skalách“ a víc jich nenašli, protože si místo dobře nepoznamenali. Leč soused podivín na všechny tyto řeči mistrovy odpovídal vždy jen pouhým úsměvem, což mistra, jenž byl plný fantasmie, nemálo mrzelo.

Jednou však Materna přec se rozohnil a začal sám proti všemu zvyku rozpravu o snech a podivných nadpřirozených zjevech. To byla voda na Karáskův mlýn. Přišel beztoho všecek celý sklíčený a příčina brzy se objasnila, když mistr začal vyprávěti o svém neštěstí: „Říká se, pane, že živé sny jsou nad zlato, ale není to vždycky pravda, pane sousede. Tak mě se ku příkladu nedávno zdálo, že jsem kopal jámu u třetí kapličky za Strahovskou branou, z těch, které vedou do Hájků. Kopám a kopám a víte co jsem vykopal? Celou bednu, a to plnou zlata, které zářilo jako oheň. Sen byl tak živý, že jsem všecek spocen se probudil. Posadil jsem se na loži a přemýšlím, co by to znamenat mělo, ale marně. Rozsvítil jsem tudíž a vzal ku pomoci egyptský snář, abych se nezmylil, a hledám. Najdu „nález“ = 27; „zlato“ = 56 a že to byla zrovna třetí kaplička, připsal jsem 3, a ráno za dobré paměti vsadím to u kupce „na Prahu“. Dva z brusů nové čtvrtzlatníky jsem na to obětoval, a víte, pane sousede, jak to dopadlo? Krk bych byl vsadil, že tentokráte vyhraji terno — a ono nic.“

Mistr Karásek se odmlčel, byloť mu skoro do pláče.

Materna pohlédl na něho vážně a dodal: „Vždycky vám, mistře, povídám, že z loterie nikdo nezbohatne a proto snad už staré přísloví praví: Nehrej, nehrej — neprohráš!“

„To jsem už od vás slyšel tisíckrát, ale není to vždy pravda! Pamatujete se na paní Rézi? Ta udělala terno třikrát za sebou. „Z výhry si koupila pěkný dům na pražském předměstí v Plzni a tam se také odstěhovala.“

„A viděl jste ten dům?“

„Já? Jak pak jsem jej mohl vidět, když jsem v Plzni jaktěživ nebyl?“

„Nu, tak to máte! Myslím, že ho jiní neviděli také, protože žádný asi jaktěživa neměla. Řeč se mluví a pivo se pije. To první jest k tomu ještě lacinější. Já být vámi, do lotynky bych nedal ani krejcaru, ale víte co bych udělal, mistře, kdybych měl tak živý sen? Kopal bych na tom místě v příhodnou dobu. Povídám, v příhodnou dobu, nebo poklady se vždycky neukazují a také ne každému.“

Materna se zamlčel a pohlédl na Karáska, který byl jako na trní a lapal každé slovíčko s lačnou dychtivostí.

„Jo, kdybychom tohle věděli jen, kdy ta příhodná doba jest,“ prohodil jaksi zamysleně mistr.

„Poklady lze hledati jen zřídka kdy. Na Velký pátek, ale jen po tu dobu, co pějí v kostele pašije. Taky „na dušičky“, avšak teprve kolem desáté hodiny u večer. A tu prý vždycky na tom místě, kde poklad leží, se ukazuje bílý křížek jako z pisku nasypáný.“

Karáskův soused se odmlčel a zadíval se na mistra, jenž byl jako u vytržení.

„Můj Bože! Na dušičky!“ zašeptal jako v snění. „Dušiček máme už pozitří.“

„Ano pozitří! Ani jsem na to nevzpomněl, mistře!“

Ale mistr už byl u dveří, přeje Maternovi dobrou noc. Sotva však zmizel v tmavé chodbě, usmál se starý podivín jaksi potutelně, jakoby chtěl říci:

„Už jsem tě chytil, chlapiku!“ A nemýlil se

* * *

Tu noc, ač mistr Karásek zůstal doma, nezamhouřil přece ani oka. Stále viděl před sebou vysokou postavu malomluvného Materny a slyšel jeho hlas, jakoby nějakého věstce: „Na dušičky! A na tom místě, kde poklad leží, ukazuje se bílý kříž!“

I následující noc nevedlo se mistru Karáskovi lépe, ježto spíše rozčilení jeho se stupňovalo. Přes to přese vše ráno vstal a když s dětmi posnídal, vyšel si na hřbitov košířský navštívit hrob své nebožky ženy. Šel k strahovským lomům, ale ač měl nejbliže kolem hradeb a zdi zahrady Kinského, volil tentokráte okliku až k Liborce, za níž stála třetí hájecká kaplička, s omšeným obrazem a s omítkou od dešťů a vánic ošlehanou.

Mistr dobře si ji prohlédl a celé okolí. Za kaplí rozkládalo se pole nedávno nedbalé a mělce zorané, kdežto před kaplí směrem k staré, bělohorské silnici, táhl se hluboký příkop, travou porostlý, v níž tu a tam povalovaly se kusy opuky a cihel.

Tělo Karáskovo téměř hotelo napjetím mysli a jeho fantazie už viděla na místě bělati se kříž, jakoby nasypáný z pisku. Ale přemohl se a kráčel s dětmi dále pln myšlenek. Ani věru nevěděl sám jak, a již se octl u košířského hřbitova a po chvíli u hrobu své nebožky ženy, kde rozžehly děti svíčky a jaly se modliti. Mistr poznamenal rov křížkem, obnažil hlavu a snažil se mysl sebrati aspoň poněkud, avšak ani tu se mu to nedařilo.

Z duše si přál, aby už nadešel toužený večer dušičkový, od kterého si tolik sliboval.

* * *

Konečně chvíle ta nadešla. Jako stín plížil se mistr na místo svým snem označené.

Vše zahaleno bylo čirou tmou a mrtvé ticho vládlo kolem kapličky, k níž dostal se Karásek právě v tu dobu, kdy s Loretanské věže odbila desátá. Opatrně se ještě jednou ohlédl a pak klekl na kolena a jal se ohledávati půdu.

A skutečně Sotva tři kroky za kaplí bělal se nepravdělný, ale přece zcela zřetelný kříž

Krev hnala se mistrovi do hlavy a srdce začalo mu bít ještě prudčeji, že se mu až tajil dech. Přes to však přese vše vytáhl malou motýčku schovanou pod kabátem a začal kopati. A he! Již po malé chvíli narazil na cosi v měkké půdě. Klekl znovu a rukama odhrnoval vrstvu země za vrstvou až posléze nahmatal truhličku čtverhrannou a starým rezavým plechem pobitou. Zmocniv se jí, ukryl ji pod paže a opět jako duch plížil se s ní k strahovské bráně. Avšak čím více se k městu blížil, tím více bezměrná radost ustupovala úzkosti a strachu, aby o poklad nepřišel. Již několikráte napadlo mistrovi, aby truhlici otevřel a obsah její vybral, ale bál se, aby nebyl pozorován.

„Ale jak jen dostati se branou, kde dozorcové potravni daně prohlížejí každou maličkost?“ napadlo jej. ale hned si věděl rady.

„Nezbývá nic jiného, než přetáhnout truhlici přes hradby!“ řekl si krátce a již zaměřil k vojenskému hřbitovu v ta místa, kde tolikrát již podloudným způsobem svou obratnost osvědčil.

Že truhlice byla těžká, šlo to tentokráte dosti obtížně, ale Karásek netratil ani odvahy ani duchapřítomnosti. Ovázav brímě své provazem, vylezl opatrně po hradební zdi znaje na paměť místa, kde cihly byly vylámany, a v mžiku byl nahore

na baště, kamž za sebou začal vytahovati i truhlici. Avšak sotva, že se k ní schýlil, aby ji vzal do rukou, již dopadly na rámě jeho dvě těžké ruce strážníků.

„Konečně vás máme, Karásku!“ zaznělo z úst staršího. „Kolikrát už jsme na vás čekali, ale marně! Teď ještě se opovažte zapírat a hrát si na uraženého, když vám někdo řekne, že děláte pašeráka!“

Mistra div křeče nechytily. V mžiku byl na kolenou a jal se prositi: „Pánové, prosím vás pro Boha, pusťte mne, jsem nevinný! V truhlici jest věc zcela nevinná a poctivě nabytá. Neudávejte mne, byl bych zničen na věky!“

„Zbytečně mluvíte! Vezměte truhlici a bez otálení půjdete s námi na komisarství!“ zněl kategorický rozkaz.

Jako opilý vrávoral Karásek se strážníky po marných a úpěnlivých prosbách na strážnici, sotva na nohou se udržuje. Z hostince Müllerova zavolán byl komisař, jemuž strážmistr přednesl žalobu na mistra úředním tónem.

Komisař, vážný a starší pán, usedl na židli a stáhnuv zlatem okuté brejle až na špičku nosu, houkl na jednoho ze strážců bezpečnosti: „Pane Strnad sednou, zavedeme ihned s tímto chlapíkem pašeráckým protokol; nutno však napřed prozkoumati obsah truhlice!“

„Co jest v ní?“ rázně se otázal Karáska.

„Nevím, pane komisaři, nevím na mou věru, kdyby mne zabili, nevím!“

„To říká každý dareba! Daleko jste to přivedl mistře! A teď otevřte bedničku bez otálení! Kde máte klíč?“

„Ale pro rány Boží, já žádný klíč nemám!“

„Tedy jej prohledejte!“ zněl rozkaz.

Strážníci prohledali postiženého, ale nenašli nic mimo motýčku, která byla bez topůrka, poněvadž mistr odhodil je do hradeb, aby mu v lezení nepřekáželo.

Pan komisař začal se zlobiti.

„Mistře!“ spustil z ostra, „nepovíte-li, co v té truhlici jest, vypáčíme ji, a to hned! Dláto sem! A vy mluvíte, ale pamatujte si, Karásku, že z toho kouká kriminál! Že to nejsou pašované doutníky, vím už napřed podle váhy, a je-li tam něco jiného, pochází to z krádeže, jinak byl byste to nesl do města branou!“

Tohle Karáska dorazilo! Strach, že přijde nejen o poklad, ale o svou svobodu a dobré jméno, rozvázal jeho ústa, že padnův znova na kolena, jal se vyprávěti o svém podivném snu a rozluštění jeho sousedem Maternou, které se i správným ukázalo. Kopal na místě a skutečně našel truhlici.

Pan komisař poslouchal a pak si odplivl a řekl: „Poslouchejte, mistře, buďte jste blázen anebo příliš prohnáný dareba! Strnade vypáčeji víko!“

Ale než-li se tak stalo, hlásil jeden ze strážníků, že baron Materna stojí za dveřmi a chce s panem komisařem mluvit.

„Zavolejte jej!“ poroučel „milostpán“.

Podivín vstoupil.

„Tady Karásek se vás dovolává, že jste mu pověděl o pokladě. Jest to pravda?“

„Ano!“

„Co jest v truhlici?“

„Poklad! Zde mám klíček!“ dodal Materna.

„Uvidíme!“

V mžiku byla truhlice otevřena a všichni žasli nad jejím obsahem. Byl v ní kámen na vyklepávání kůže, jednokopyto a ševcovské náčiní . . .

Karásek byl jako když jej vařící vodou poleje, když viděl věci, které Maternovi sám před krátkým časem zapůjčil, aby si boty mohl opravit . . .

Co nemohl mistr panu komisaři vysvětlit, vysvětlil podivín Materna: „Můj soused stále blouzní o lotynce a o pokladech a proto jsem jej chtěl vyléčit, aby netrpěly děti jeho bídou. Ježto jsem tušil, že na tom místě bude kopat, ukryl jsem tam jeho vlastní náčiní!“

„A z nás jste si udělal blázny také, a to netrpím!“ hartusil starý pán, avšak jen na oko, ježto se musil přemáhati, aby nepropukl v smích.

„Ne prosím, pane komisaři!“ bránil se podivín, „neboť jsem řekl pouze, že v truhlici jest poklad. A nelhal jsem. Což nejsou to nástroje poctivého řemesla, které dosud má zlaté dno? Kdyby si ho soused můj všimal, jistě vystěhovala by se bída z jeho příbytku a vrátila by se k němu spokojenost, která jest pokladem největším!“

„Výborně, pane Materno!“ zvolal komisař, který úřad svůj velice po sousedsku spravoval. „Slyšel jste, mistře? Chcete se vrátit k poctivé výživě, anebo chcete volit kriminál? Mluvíte, než-li dám sepsati o věci protokol!“

Mistr Karásek znovu dal se do prošení, přísahaje slavně, že znovu bude se poctivě živiti, a slovu svému také dostal.

Pan komisař, který jej s domluvou propustil, byl s celou rodinou nejvěrnějším zákazníkem mistrovým a záhy přibyla celá řada jiných.

Karásek vyléčen ze svých snů, zanechal lotynky i podloudnictví a za to tím pečlivěji staral se o své děti, které dobře vychoval.

A to vše způsobil Materna, kterého mnozí považoval — za blázna . . .

Na korunovaci.

Starším usedlíkům hradčanským jistě v živé paměti tkví dosud pohorelecká známá figurka starého sedlářského mistra Havránka. Dočkal se hezkého stáří a zemřel asi v letech sedmdesátých ve strahovském špitále, kde měl byt i dílnu vykázanou zadarmo za to, že pracoval pro klášter strahovský.

Riká-li se o starých mládencích, že jsou mrzouty, o mistru Havránkovi to jistě neplatilo. Byl samý humor a samý vtíp, který obyčejně býval podareň, ježto náš hrdina byl vtípnou a bystrou hlavou. Že byl i poctivec a člověk přičinlivý, byl netoliko vážen, ale i oblíben. Měl práce dosti a snad i svízeli, ale nikdy nikoho nezarmoutil ani neošálil. V životě snad dopustil se jen jediné lsti, a proto, prozradím-li ji, nebudiž to ani mně ani jemu ve zlé vytýkáno, ježto vypravuji jen to, co jsem slyšel o muži tom a bohrém sousedu, jehož hrob jest dávno srovnán se zemí na tichém hřbitůvku košířském.

Bylo to dne 6. září r. 1836 v předvečer slavné korunovace císaře Ferdinanda Dobrotivého a jeho choti Marie Anny.

Královská Praha tonula v moři světla a nebylo snad jediného okna ani v příbytku posledního chudáka, aby nebylo osvětleno. Švarcenberský palác na Hradčanech od střechy až dolů k rampě osvětlen byl tisíci a tisíci lampiček a pohled od něho na město byl úchvatný.

Ulicemi procházela hudba a hrála všecky možné „marše“, jak tehdy ještě ve zkomolené češtině se říkávalo, a veselé zvuky tyto mísily se ve vážné a slavnostní hlaholení zvonů, z nichž nejvíce vynikal Zikmund na věži svatovítské, s nímž zvonící měli práci nejtěžší.

Toho dne, ač schýlilo se dávno k večeru, dlouho se nenaplňovala hostinská místnost „u Nebeských“ na Pohorelci, kde bylo jako po vymření. Denní hosté patrně roztrousili se po pražských ulicích, kde tísnily se zástupy lidu, jenž zvědav byl spatřiti všecku tu nádheru a slavobrány, ozdobené zářícími transparenty. Jen jediný snad z hostů, mistr Havránek, seděl ještě ve své dílně a cidil řemení a přezky pro povoz strahovského pana opata, který ke korunovaci chtěl vyjeti v plném lesku.

Teprve když byl hotov a vše do kláštera odvedl, zašel se podívat k novým schodům zámeckým, kde se prostranství pozvolna vyprazdňovalo, na slavnostně osvětlenou Prahu.

Světla už pohasínala a jen tu a tam doléhala až sem radostné volání: „Ať žije císař a král Ferdinand! Ať žije česká královna!“

Kdosi ze zástupu vzkřikl před hradem: „Hoch! Hoch!“ ale hlas jeho nenalezl ohlasu, ač tehdy v Praze ještě hodně se němčilo.

Mistr Havránek uslyšev tento německý projev, rozhlédl se po okolí a pak zvolal svým basovým silným hlasem jako v odvetu: „Ať žije král a národ! Sláva koruně Svatováv-lavské!“

„Ať žije!“ opakovalo asi deset hlasů mladistvých studentů, kteří seskupili se kolem mistra, jenž oděn byl jen tak po domácíku, maje na sobě i zástěru od krku až po holeně.

Ten spatřiv studenty, nadzvedl čepičku „šmelcem“ po-šitou a přátelivě se usmál pln radosti, že se k hlasu jeho přidali a nenechali výkřik jeho osamělý, jako onoho Němce.

„Dej Pán Bůh zdraví, páni studiosové a mládenci!“ pozdravil omladinu.

„Na zdar, mistře!“ zaznělo v odpověď.

„Je to radost, co? A proto, abychom ji i zapili! Je-li libo, pánové, zvu vás na vlastní rád k „Nebeským“ na holbu piva! Jsem taky vlastenec a Čech jako vy. Říkají mně mistr Havránek a řeči zbytečných nemiluji. Proto myslím, že ten Němec si to mohl taky uspořít, co? Ale přikryli jsme ho, páni studenti! Proto sláva vám a chcete-li tu radost se mnou zapít, však to vydržím!“ řečnil mistr a oči zářily mu radostí.

Studenti chvíli rozvažovali, ale konečně se dali přemluvit.

U „Nebeských“, kde se hostinská místnost teprve později naplnila, hosté žasli, když uviděli vstoupit do šenkovny mistra sedláře s hloučkem studentů, s nimiž usadil se za vydrhnutý stůl uprostřed místnosti.

Denní hosté s počátku strkali hlavy k sobě a hubovali na Havránka, že si jich dnes nevšímá, ale když po chvíli už zazněl vlastenecký zpěv, přestali se zlobit a zpívali s sebou o závod.

Mezi zpěvem rozpředl se hovor, kterého předmětem, jak se samo rozumí, byla korunovace. Všickni vyprávěli o nádherném osvětlení, jen mistr Havránek mlčel a přihýbal si z cinové holby.

„A kde vy jste byl, mistře, se podívat?“ otázal se kdosi.

„Eh, darmo mluvit! Robotil jsem až do nedávna a tak jsem skoro přišel po funuse s křížkem!“

„A to jste pěkný vlastenec!“

„Však si to zítra vynahradím! Budu na korunovaci v kostele Svatovítském a uvidím zase to, co vy nevidíte.“

„Dejte pokoj a nelžete,“ ozvaly se hlasy. „Což nevíte, že bez vstupenky tam nepustí nikoho?“

„Však jsem si vstupenku už dávno zaopatřil!“

„Mlčte, hlásili se o ně jináci páni a odešli s prázdnem! Tamhle baron Tattermuš dával stovku za jednu a není s to ji sehnat.“

„Inu, komu není s hůry dáno, v apatyce nekoupí!“

„Jen to nezamlouvejte, mistře, vy na korunovaci nebudete!“

„A co sázíte, přítel?“

„Sud piva!“

„Dobrá, slovo s to! A zítra večer se tu zase s pány studenty sejdem a pivo vypijeme.“

„Jen jestli . . .“

„Uvidíme, uvidíme! Ale nás neotaškaříte. V kostele se musíte pěkně ukázat, abychom vás viděli!“ prohodil starý Zimák, který byl kostelníkem u svatého Víta.

„Dobrá, buďte bez starosti!“

Hovor utichl a opět zazněl zpěv a zněl až dlouho do noci.

* * *

Druhého dne mistr Havránek vyšel již kolem osmé hodiny ve svátečním úboru. Tvář jeho byla oholena a na hlavě měl naleštěný cylindr s plochou střechou, která vinula se kolem klobouku jako kolem plecháče, jak to tehdy bylo módou. Na ramenou až k patám splýval podél těla jeho dlouhý modrý plášť s dvojím límcem, pod kterým mistr Havránek skrýval svoji „vstupenku“. Aspoň, kdekoliv plášť rozhalil, nikde jej kordon vojáků nezdržoval, vyjímaje jediného granátníka, který střežil vchod do kostela Svatovítského u Svatojanských dveří.

Ale mistr Havránek ani tu se nedal odstrašiti. Rozevřel plášť ještě více a vytáhl slavnostně — h o u s l e, kterými oklamal všechny předchozí stráže. Granátník uslyšev z úst Havránkových, že jde na kruchtu k slavné mši svaté musicirovat, už jej více nezdržoval a tak mistr dostal se až na samý chór, odkudž díval se na celý obřad korunovační pln nadšení. Přes to vše svou „legitimaci“ nepřinesl již více domů, ježto mu ji při východu z kostela rozdrtili pražští řezníci, kteří později vymohli si právo střežiti vchody chrámové a na znamení svého vítězství i milou památku trhali červené sukno, jež po zemi odtud nataženo bylo až ke hradu. Za to Havránek místo houslí urval hezký kousek purpurové látky, z které večer „u Nebeských“ hostům rozdával po klůčku a to zvláště těm, kteří sázku prohráli.

Nápad Havránkův s houslemi rozesmál všecky, že vzpomínali na něho ještě po letech a starý již mistr vždy na novo se rozehrál a rozpovídal se blaženě, jak viděl českého krále přísahat na práva národa i nedílného království.

Pes.

V malebné hradčanské ulici „Úvoze“, kde stojí domy ve dvou řadách terrasovitě nad sebou nakupeny, byl dům „u Fialů“ přímo pověstným. Ač má jen tři — čtyři okna v průčelí a tři poschodí, z nichž jedno vlastně přistavěno bylo teprve před nedávnem, přebývalo v něm nájemníků víc než v některém z velikých paláců pražských. Bůh ví, jak se tam všichni stěsnati dovedli, zvláště v komůrkách oné části domu, která ohraničena byla malým a tmavým dvorkem, v němž o stuchlý vzduch nikdy nebyla nouze. A přece nikdy tu neřádila choroba nakažlivá, jež vyhýbala se tomuto koutu, jakoby i ona štítila se té bídě, která už na první pohled mezi obyvateli domku toho byla patrna . . .

Tu bydlili i Janouškovci, když jsem byl asi desítiletým chlapcem. Pamatuji se proto na ně dobře, že jsem děti jejich nikdy křestním jménem jmenovati nedovedl, ač jsem se dosti namáhal a to proto, že jich bylo jen sedm — pět hochů a dvě děvčata. Starý Janoušek byl „francouzský“ rukavičkář a dosti se chudšas přičiňoval, aby tu všechnu drobotinu uživil, ale nešlo to. Kde pak by také dvě ruce mohly stačiti na tolik krků! A proto všichni mu zazlivali, když k jeho četné rodině přibyl ještě jeden člen — chundelatý Ořech, kterého Janouškovci děti jednoho dne z Marianských hradec domů přivedly utýraného a potlučeného až běda. Dle všeho ztratil se a nikdo víc se o něho nehlásil.

A podivno! Ořech, když se trochu vykřísal, nejen že neutekl, ale přilnul k Janouškovic drobotině, jako by jí náležel ode dávna. Proto také v celé ulici jej znali všichni — ač byl jenom pes. Kdyby byl náležel nějaké bohaté rodině, možná, že by si ho byl nevšímal nikdo, ale právě proto, že byl chudšasův, ukazovaly na něho záhy všechny klepny.

„Mají capartů jako smetí a ještě si vezmou psa! Ani, pane Kyrásku, jsem spáti z toho nemohla, když jsem si tuhle na to v noci vzpomněla, jak jsou ti lidé lehkomyšní,“ domlouvala stará Kafirková, jež zastávala úřad domovnice u Fialů. „Činzi od nich dostati, to je umění andělské,“ dodávala, aby klípek opepřila, — „ano ani anděl by to pomalu . . .“

„A paní Kafirková, voni ji přece od Janoušků dostanou?“ vskočil ji do řeči starý Kyrásek, kterýž meč na obci a také pod komandem paní Kafirkové u Fialů zůstával.

„A to vědí, že dostanu, to bych se na to podívala! Jaký by to byl pořádek!“

„Inu, já se jen tak ptám,“ omlouval se Kyrásek a pak dodal jizlivě: „Vědí, proto, že jsou andělu tak podobná, jako moje bota bálovému střevičku.“

Paní Kafirková podívala se na nohy Kyráskovy, který odpočívaje u večer na prahu před domem po denní lopotě, byl bos . . . Tento vtip ji ostře šlehl a proto spustila ihned stavidla své výmluvnosti, v které použila málo lichotivých slov a výrazů.

Kdo ví, jak by to bylo dopadlo, kdyby nebyl zrovna v té chvíli Ořech vyběhl se štěkotem na ulici a s ním Janouškovice Pepa, na něhož hned paní domovnice se obrátila.

„Že toho psa nedáte raději antouškovi!“ spustila na novo zase na chlapce. „Jsou k vůli němu jenom mrzutosti!“

Ale hoch neslyšel. Jako s větrem o závod utíkal „do zámku“ pro vodu s otlučeným džbánem a Ořech za ním, Ale u „beránka“ o několik domů níže se pes zastavil a dívaje se do prvního patra, vrtěl radostně ohonem.

„Že se to zase paní Lori dívá z okna! To jsem si hned myslila!“ přisvědčovala si paní Kafirková. „Však kdyby jim Ořecha neživila, dávno už by zcepeněl hlady!“

Možná, že tu stará klevetnice promluvila aspoň kousek pravdy. Paní Lori skutečně Ořechovi „přilepšovala“, jak sama říkala. Byla vdovou, asi sedmdesátnicí a měla maličkou pensi po svém nebožtiku muži, který býval listonošem. Vyprávělo se i o nějakém malém jměníčku, které prý zdědila po své vzdálené příbuzné, ale nikdo nic určitého o tom nevěděl. Chodila si čistě, jednoduše; i její byt byl jako klícka. Vše se v něm svítilo čistotou a obilné stěny byly plny poutních obrázků, které si přinášela ze Svaté Hory, Bole-slavi, Hájku, ano i z Vamberge, dokud byla mladší a dokud nohy ji nevyprověděly službu.

Poslední léta však už nemohla na žádnou delší pouť se vydati, ale za to sedávala den co den „u Barnabitek“, kde o osmé hodině bývala pravidelně mše svatá. Že byla tichá žena a dobrého srdce, všickni ji měli rádi i — Ořech, kterému vždy ráno kupovala housku za krejcar. A nemá tvář zapamatovala si to dobře.

Každého rána po sedmé hodině stál již Janouškovice pes před domem a díval se, až paní Lori otevře okno a hodí mu kus sousta, za něž byl vděčen, jak to jen dovedl, neboť kdykoliv dobroditelku svou viděl na ulici, vždy lísal se k ní a plazil se radostí po zemi, že jej ani odehnati nemohla.

* * *

Minulo několik týdnů a nadeslo pěkné říjnové jitro. Slunko svítilo ve-ele a na nebi ani jediného mráčku nebylo spatřiti. Svěží vzduch vanul ze strahovské klášterní zahrady

do Úvozu, prosycen vůní vadnoucího listí, jež vánek odnášel se stromů a křovin silně sežloutlých. Na kostele barnabitském rozhoupal se zvonek, vyzváněje na „osmou“, ale paní Lori dosud nevyšla, ba ani okénka neotevřela. Chundelatý Janouškovice Ořech čekal toho dne marně na své sousto.

Kafirková, která v posledních dnech nemocnou paní Lori ošetřovala, našla ji toho dne v bezvědomí. Ubohou ženu ranila mrtvice na půl strany těla. Na rychlo zavolán byl lékař, jenž poručil, aby nemocná okamžitě byla přenesena do nemocnice Milosrdných sester pod Petřínem, což se i stalo. V půl hodině přišli dva nosiči s košatinovou truhlou, do které nemocnou vdovu uložili a odnesli. Nikdo je nedoprovázel, jen Ořech se svěšenou hlavou k zemi a ohonem. U vrat nemocnice musili jej odehnati, protože chtěl se za svou dobroditelkou vedrati dovnitř. Ale nevrátil se domů, nýbrž zůstal seděti před vraty dále, kňuče žalostně až do večera, jako by oplakával tu, jež mu den co den dávala k snídání černou housku.

Za to v bytě paní Lori bylo neobyčejně živo. Paní Kafirková vynášela, co se z opuštěného příbytku nemocné ženy vynésti dalo, přihýbajíc si statečně z láhve ořechovky, kterou chorá žena si naložila a postavila na okno.

„Však Pán Bůh dá, že ta bláznivá tetka už nepřijde!“ těšila se paní Kafirková. „Ba nepřijde a bude pro mě dobře, neboť tohleto všecko, jak to zde stojí a leží, mohu dobře potřebovati. Nemá beztoho na světě nikoho a proto ať si jen jde hezky za mužem do Košíř, čeká tam na ni dosti dlouho!“

Další řeč domovnice přerušilo zaskřípnutí dveří, jež se pootvěřely k nemalému jejímu uleknutí. Již se domnívala, že ji někdo v její „práci“ přistihl. Ale byl to jen Ořech, který vstřiv hlavu přes práh, žalostně zakňučel.

„Půjdeš, ty mrcho!“ rozkřikla se na vetřelce Kafirková a už sehnula se pro pohrabáč do uheľníka. Ale nebylo toho ani potřebí. Pes sotva že ji shlédl, už utíkal dolů po dřevěných schodech na ulici, kde ještě jednou podíval se do okna a opět uháněl k vratům nemocnice, kde sedával po celou řadu dní i tehdy, kdy paní Lori dřímala už věčný sen na Košířském hřbitově . . . A kdykoliv běžel kolem domu u „beránka“, vždy ještě dlouho po oné smutné příhodě se zastavil a pohlížel vzhůru, zda neuvidí známou, přívětivou tvář, snad proto, že nezapomněl, když už všickni zapomněli . . .

Mistr Šindelka a jeho kanár.

„Synu, uč se hřebenářem, jest to lepší než být lhářem!“ radí starý Kopecký v jedné divadelní hře nějakému panici, a také prý humorista Rubeš žertem podobnou radu kdysi vyslovil před svým skolem ve Skutči v létech padesátých . . .

Což tenkrát ještě hřebenářství bylo výnosným řemeslem, které pro mnohé mělo i zlaté dno! Ale hůře bylo o dvacet let později. To nejlépe věděl a zkusil mistr hřebenář Šindelka, který bydlil tou dobou v Úvoze a to v nejhorší části této ulice, kde měl pronajatý přízemní byt s krámkem v malém jednopatrovém domku. Ale hřebenářství už neprovozoval. Místo řezaných z rohu hřebenů, přicházela do rozkvětu už výroba továrenská, která hřebenů uměle vyráběla i z jiné, napodobené hmoty a jaký div, že starí mistři hřebenáři přicházeli na mizinu jeden za druhým.

I mistr Šindelka aby se uživil, byl nucen chopiti se jiného zaměstnání, ač se dost dlouho rozmýšlel i začal choditi po domech a prodával na splátky laciné obrazy, provedené barvotiskem, který tou dobou se začal právě zdokonalovati. Ač Šindelka nebyl lhářem, ale toliko hřebenářem, vpravil se do svého obchůdku dosti brzy i procházel se svým zbožím Prahu po celé dny. Pravda, ani tato nová živnost nebyla ta nejlepší, ale přece vydělal tolik, že mohl býti živ, a že měl dobrou, hospodárnou ženu, byl spokojen úplně.

Po denní lopotě a bloudění pražskými ulicemi, usedal za léta na schůdku svého krámu každého večera se svou manželkou a hovořili o denních příhodách a běžných událostech, dýchající vonný vzduch, který zanášel sem vánek ze Strahovské zahrady. Udělal-li Šindelka dobrý obchod, byl samý vtip a žert, a řeč se rtů jeho plynula hravě jako když voda žene se struhou na mlýn.

Jen uslyšel-li na některém stromě zpívati kosa, umlkl vždy a pozorně naslouchal, říkávaje své ženě Anežce: „Slyšíš? To je zpěvák! Ne nadarmo se říká: to je kos! Ten to umí, chlapík zatrolená! Inu, ptáci jsou ptáci . . . Takového zpěváka kdybychom měli! Ale ne, kosa bych nechtěl, jest to hřích trápit ho v kleci, poněvadž jest zvyklý svobodě . . . Kanára takhle, to bych si dal libit ještě. Inu, to by byla radost!“

„Jdi, blázne,“ odpovídala obyčejně na ta slova paní Anežka. „Jsi jako dítě. Co bys z toho měl? Celé dny nejsi doma . . .“

„Nu, v neděli a ve svátek přece. Ráno si zajdu do kostela, do hospody nechodím a jaký div, že jest člověku čas dlouhý . . . Pravda, něco si rád přečtu, ale i to unaví. S pěkným ptákem — zpěvákem je vždycky zábava . . .“

Tak snil mistr Šindelka, až přání jeho bylo vyhověno.

Dobrá žena jeho koupila někde v sousedství pěkného hračkého mladíčka, aby muž nevěděl a dala jej svému bratrovi „na vychování“, poněvadž měl kanárů asi pět a jednoho lepšího zpěváka než byl druhý. — Bratr paní Anežky si dal s opeřeným svěřencem všecku práci, ano naučil jej docela i písničky: „Na Bílé Hoře sedláček oře . . .“ A mrška se hezky držel až na to, že vyzpíval vždy jen pět sloky a místo ostatních akkordů dosadil si vždy svoje trilky samorostlé a rozpustilé, jako by si ze všeho naposled dělal jenom taškatinu.

Na svůj svátek v den svatého Jana Nep. ležel mistr ještě v posteli, když nad hlavou jeho zazvučelo: „Na Bílé hoře . . .“ Pln radostné předtuchy vyskočil z lože rovnýma nohama a pohledl k oknu, kde spatřil z brusu novou klec a v ní kanára štíhlého a zbarveného jako žlutek.

„i to je ptáček prachmilionský!“ zavýskl mistr a už byl u klece. A hned na to odběhl ke dveřím a nahlédl do krámků. Ale krámků byl prázdný, dobrá žena jeho si patrně přivstala a pospíšila do kostela k sv. Vitu, kde byla pout. Umyl se a oblékl rychle ve sváteční šat a potom sepal ruce k modlitbě . . . Leč ani při té nemohl dnes s oči pustiti ptáka, který broustil si zobák o klec, jako by mistra nechtěl vyrušovat. Ale sotva mistr přistoupil blíž, už začal koncertovat: „Na Bílé hoře . . .“

Šindelka skákal radostí a když se žena vrátila, div jí i ruce nezlobal. Tak veselý a krásný svátek ještě nikdy nezazil. To byl dárek! Touha vyplněna!

Od té chvíle musila se paní Anežka dělit o mužovu lásku s kanárem, jak v žertu říkávala. Pták zpíval i někdy večer při svitu lampy, jakoby na svého pána čekal a tím zavděčil se mistrovi ještě víc, který nazýval ho „klukem“. U „kluka“ vydržel celou hodinu stát, hvízdal mu, až manželka jej kárala: „Jene, když ty máš rozum, tak ho mají všechny děti a blázní také!“

„Ať si! Děti a blázní obyčejně mluví pravdu a proto poslyš, co ti povím,“ smál se muž její a pak dodal: „Ženská i rozumnému člověku poplete hlavu a proto nemám-li to v ní v pořádku, je to jenom tvoje vina. Že mám rád „kluka“, co na tom? Jiný rád hraje v karty, druhý se chytá jen sklenice a hospodských kamarádů a já sedím doma jako sysel. Pravda, je mi tu veselo. Když nezpívá kanár, spustíš ty svou písničku, jen že ta jeho jest lepší a tvoje nestojí obyčejně za nic. Ani tu radost člověku nepřeješ.“

„Že se nehanbíš tak mluvit! Kdo pak ti vlastně dal kanára?“

„To vím, že ty, Anežko. To nelze zapomenout, kdybych i chtěl. Tys beztoho sama jej naučila té písničce „Na Bílé hoře sedláček oře . . .“, abych nezapomněl, že právě tam jsem se s tebou o posvěcení seznámil před jedenácti lety . . . Ale dnes jinou by měl zpívat, když tě tak dobře zná. Snad by se líp hodila:

„Za tou naší stodoličkou
moc ječmenu,
uvázala žena muže
na řemenu.
Za tou naší stodoličkou
vchod do dvora,
žena s mužem ubožákem
div neorá . . .“

„Jdi, pokušíte-li!“ bránila se paní Anežka. „To je ten vděk? Jen počkej! Když se ti nelíbí kanár se svou písničkou, odnesu jej zas tam, kde byl . . .“

„Ženo, teď mi pověz, kdo je z nás blázen. Před chvílí jsi se vadila se mnou, že mám kanára rád, a teď se zase vadiš, jako bych si ho nevážil . . .“

Tak škádlili se jako děti, ale nikdy se do opravdy nehněvali; zkrátka „kluk“ byl takřka denním předmětem jich hovoru, jejich zábavy i jedním z pout lásky, snad proto, že neměli děti a že se vydařil jako málo který i z harcových kanárů.

Šindelková měla přichylného operence rovněž ráda — vždyť ji bavil svým zpěvem v její opuštěnosti a samotě po celý den. Již nikdy se jí nezastesklo, když muž odešel za obchodem z domu a proto ptáčka ošetřovala jako oko v hlavě. Klec pilně čistila, čistou vodu dvakrát za den dávala, semenec vařila a kanár pln vděčnosti buď zpíval anebo s bidélka na bidélko skákal, ale oka s ní nespouštěl, pokřikuje na ni: „tík, tík!“ Ale jednoho dne ji znepokojil. Smutný a nehybný hleděl na ni, ale ani nezaspíval.

Když přišel manžel její v podvečer domů, hned mu to hlásila: „Poslyš, Jene, kanár nezpívá, nějak se mi nelíbí. Zobe sice, ale je jako bez života, teskní a ani dnes nezatíkal, když jsem mu dávala semenec.“

„Snad pelichá?“

„Nevím, ale jen aby to nebylo předzvěstí nějakého neštěstí.“

„I jdi mi s pověrou! Že se hříchu nebojíš!“

„I mně je dnes tak úzko u srdce, jako bych tušila, že se něco stane . . .“

Šindelka přistoupil ku kleci, ale „kluk“ se ani tentokrát neozval. Smutně se schoulil do koutka a hleděl na svého pána takřka bez pohnutí.

„Co děláš, čtveráku?“ chtěl mistr povědět, leč v tom otevřely se prudce dvěře a jimi vstoupil bratr Šindelkově bledy jako stěna.

„Pro Boha, co se stalo?“ vzkřikla tato uleknuta.

„Sestro, neštěstí! Pán mne poslal s padesátkou platit do továrny účet a někdo mi ji ukradl i s tobolkou . . . Jsem ztracen. Z místa mne vyženou, ze zpronevěry vezmou v podezření, o chléb přijdu s rodinou, snad o čest i dobré jméno . . .!“

„Pro Boha!“ vzkřikla Šindelková a dala se do pláče, zakrývajíce tvář kanatasovou zástěrou.

I Šindelka se zarazil. Znal těžké postavení švakrovo, jeho potíže s pánem a proto litoval jej z duše. Než přece se nezdržel, aby nerekl: „Ale švakře, co jste dělal, že jste pozor nedal! Padesátka, to je peníz!“

„Jsem vždy o-tražitý, ale tentokrát nevím, kterak se to stalo . . . Ukradnout mi to někdo musel . . . na svědomí si mne vzal, zničil mne i rodinu . . . Nepomůžete-li vy, švakře, zoufám si! Pro Boha vás prosím, smilujte se nade mnou! Půjčte mi ty peníze, po zlatce je sice týden co týden splácet budu, vám však věčně vděčným zůstanu. Jste moje poslední útočiště . . . švakře — sestrol!“

Tak prosil ubožák a div na kolena nepadl.

Šindelka tonul v rozpacích. Včera činži zaplatil, zbožní nakoupil, na splátkách mnoho nedostal a to proto, že byl kvartál . . . Desítka mu zbyla na živobytí, co dělat?

„Švakře, desítku mám, nic víc, jak jest Pán Bůh na nebi! Rád bych . . .“ odvětil táhle a pohlédl na ženu.

„Pro Boha, co si počnu? Vyženou, zavrou mne!“

„A do kdy to potřebujete?“

„Nejdéle do zítřejšího rána . . .“

„A já zase tolik neseženu ani za dva dny . . . Mám mezi lidmi osm set, ale většinou splácení svůj dluh týdně po dvacetníku, po dvou, na nejvýše po trech. Ale víš co, ženo?“ pravil a obrátil se k paní Anežce. „Dojdi k paní hostinské Grossmannové na „Pěknou vyhlídku“, jsi s ní dobře známa, popros ji, aby nám zapůjčila padesátku . . . A vy, švakře, jděte s ní. Snad to udělá . . .“

Šindelková umyla si tvář, aby stopy slz zahladila, vzala na hlavu plachetku a šla. Bratr její potácel se za ní pln malomyslnosti.

Jen vyšli, zaklepal někdo na dvěře a než mistr mohl říci: „Dále!“ již stál před ním pan domácí.

„Dobrý večer!“ pozdravoval přívětivě. „Jdu k vám, pane sousede, za obchodem!“ promluvil zvučným basem.

„I to mne těší, pane domácí, raďte si sednouti. Ráčíte snad nějaké obrazy, zrcadla?“

„I to to! Mám toho plné stěny! Ale něco jiného bych rád — vašeho kanára. Víím, je to chlapík, kterému se žádný tak brzy nevyrovná, i to mně není tajno, že jej máte rád, ale podle toho bych ho také zaplatil. Náš kanár nám právě dodělal; štěstí, že o tom chlapec ještě neví. Karlík pro toho ptáka žil, však to byla také celá jeho radost. Jest po spalníčkách, vyhublý, smutný, „Žoli“ byl jeho potěšením, vždyť mu zpíval v nemoci, obveseloval jej Abych předešel pláči a nářku, chci místo scíplého ptáka dát nepozorovaně jiného do klece. Váš by se mi hodil. Za „Žolítka“ jsem dal dvacet zlatých, ale za vašeho „kluka“ dám celou padesátku, chcete-li.“

Šindelkovi bylo jako když mu někdo nůž do srdce vrazí. Jindy kanára by byl nedal ani za celé království, i dnes přicházelo mu to za těžko, ale v tom okamžiku viděl před sebou zoufalou tvář švakrovu a plačící Anežku.

„Pane domácí“, rozhodl se promluvit. „Stojíte-lio „kluka“, jsem ochoten vám ho dát, už z lásky k vašemu Karlíčkovi, ale cena, kterou mi dáváte, jest příliš veliká . . .“

„Veliká, neveliká, tady jest padesátka, a za hodinu kanára přinesete. Jinak ho nechci . . . Něco za něco . . . Rozmyslete si to ještě . . .“ mluvil pan domácí a bankovku položil na stůl.

„Tedy platí!“ těžce pronesl Šindelka a nohy se mu trásly.

„Tak jest to správné! A vy si koupíte jiného zpěváka a bude také dobře, Karlík bude mít radost až „kluk“ začne: „Na Bílé hoře . . .“ To bude vypyptávání, kde se to kanár naučil! Že nepozná tu výměnu, na to hlavu sázím a proto také, pane mistře, jsem vám za to nemálo povděčen. Tedy asi za hodinu, až hoch usne . . .“

„Za hodinu,“ opakoval Šindelka jako stroj. Teprve když osamotněl, vzpomněl si na ženu, co bude asi říkat, že se „kluka“ zbavil. Ale už se stalo, nebylo pomoci . . .“

Šindelková se vrátila brzy i s bratrem. Přišli s nepořízenou . . . Tušil to a proto vzal padesátku a podal ji švakrovi. Ten div radostí neposkočil.

„Jene, kdes' vzal ty peníze?“ vyhrkla paní Anežka.

„Kanára jsem prodal panu domácímu . . .“

„Za padesátku?“

„Za padesátku, souhlasíš-li.“

„Jest tvůj. Bůh ti to zaplatí!“

„Pán Bůh vám to zaplatí, švakře,“ opakoval bratr Anežčin.

„A tys k prodeji „kluka“ se odhodlal? Víím, že bys ho jindy nedal ani za celý svět. Jak jsi dobrý, Jene!“

„Inu nemohl jsem se dlouho rozmýšlet, ale jedno jsem si usmyslil hned. Slyše nabídku pana domácího, řekl jsem si: Milovati němou tvář anebo ptáka víc než člověka a blaho rodiny jest hřích. Vykoupit někoho z bolesti jest zásluhou před Bohem.“

Snad by byl Šindelka mluvil dál, ale paní Anežka mu uzavřela ústa vřelým, dlouhým polibkem.

„Dobrý muži, Jene . . .!“

„Už nemluv Anežko a skoč pro večeri k uzenáři a pro pivo! A vy, švakře, povečeříte s námi. Co se stalo, stalo se, hlavu vzhůru!“ pravil Šindelka už veseleji, a tu zmužilost už neztratil, ani když „kluka“ odnesl k domácím a s prázdnou klecí vrátil se domů.

* * *

Minul celý měsíc.

Šindelka stál v podvečer u okna a díval se do Strahovské zahrady, jež zahalila se celá v bílý a růžový květ.

V tom cosi vletlo do okna, jako pták když spadne s okapu. Mistr se ohlédl do světnice a spatřil — „kluka“.

„Kluk!“ vykřikl a již zavíral okno.

„Na Bílé hoře, sedláček oře“, odpovídal kanár a usedl svému bývalému pánu na rameno.

Paní Anežka spínala ruce a rozradostněně volala: „Muži, Jene, hleď nezapomněl chudinka, vrátil se . . .“

„Vrátil, ubožák! Ale přece si jej nemůžeme ponechat . . . Jest domácího: Dej sem klec, odnesu ho . . .“ dál nemohl mluvit pohnutím, slza trásla se mu v oku.

Paní Anežka, ač dojata poslechla. Šindelka vzal „kluka“ a šel, ale již po čtvrt hodině vrátil se i s kanárem.

„Nechtějí ho, nezaspíval za ten celý čas . . . Karlík plakal a zbytečně se rozčiloval, ano dnes odpoledne jej v nerozumu z klece pustil. Zkrátka, „klukovi“ dal výpověď hned k stěhování a ten hlásil se o byt u nás!“ mluvil radostně mistr hned ve dveřích.

„Tedy náš! A co padesátka?“

„Jest také naše . . . Pan domácí jí nechce.“

Od té chvíle kanárek zase blážil oba dobré manželky a radost jejich byla tím větší, když jednoho dne zastavil se švakr u nich a přinesl padesátku, kterou našel v podšívce svého kabátu.

Šindelka nakoupil obrazy a zrcadla a hle, sly na odbyt.

„Potřeboval bych spolehlivého roznášeče, sám nestačím“, rozhovořil se jedné neděle k ženě. „Na cizí lidi těžko se spolehnout a proto jsem uvažoval dlouho o té věci. Vše záleží i na tobě, Anežko. Víím, že co jsem já udělal pro svého bratra, ty uděláš pro mou sestru Markétu. Jest vdova, trpí bídou, ale mluvit umí a běhat ještě líp. Což, abych ji vzal

ku pomoci Krámek nepotřebujeme a proměníme v pokojík, kamínka tam postavíme na zimu a kdyby se staló, že bys se rozstonala, což nedej Bůh, měla bys pomocnici i ty. Co se mne týká, já kdybych se roznemohl, neobtěžoval bych nikoho, ale šel bych do nemocnice.“

„Nemluv tak, Jene!“ odpovídala paní Anežka vážně a ne bez pohnutí. „Víš dobře, že vůle tvá jest i vůle moje, a proto se jen divím, že tak dlouho jsi o věci té uvažoval a mně nerekł ani slovíčka. Markýtko jest dobrá duše, piš jí, snad jí bude tvoje nabídka vítána.“

Šindelka skutečně dopsal sestře a ta jeho návrh přijala s radostí. V podomním obchodě se osvědčila, tak že záhy několik stovek do spořitelny mohli uložit. Padesátka za „kluka“ nesla dobrý užitek, a že i svornost a láska byla u nich domovem, žili šťastně a spokojeně. Že neměl o to zásluh švitořivý kanár, za něhož sice stržili tak slušný peníz, věděli dobře: vždyť již od dětství znali staročeské přísloví: „Kdo má s bližním slitování, má i Boží požehnání.“

Bez lásky?

Bylo krásné nedělní odpoledne. Jarní slunce vesele zářilo na blankytné obloze a usmívalo se tak mile na ten Boží svět, jakoby ho pozměniti chtělo v ráj plný blaha a štěstí.

V kostele sv. Šimona a Judy při nemocnici Milosrdných bratří dozněly právě poslední akkordy velebného hymnu „Zvěstuj Těla vznešeného“; dým kadidla pozvolna se rozplynul, kněz doprovázen dvěma řeholními bratry zašel z presbyteria do sakristie, aby po ukončení posvátné pobožnosti svlékl zlatem vyšívané roucho a v prostém taláru ubíral se opět za svým povoláním do kláštera, kde ještě nejedna úloha jej očekávala.

Ještě nezhasla poslední svíce na oltáři a kostel byl takřka vyprázdněn. Ti, kdož ze sousedství sem přišli, odcházeli bránou chrámovou do ulice, leč nemenší část zbožných věřících tlačila se do úzkých dveří u oltáře, jimiž vcházelo se nejen do kláštera, ale i do nemocnice. Šli do „špitálu,“ ale s různými pocity v srdci, jeden nesměle, jakoby se bál, aby ty dřevěné schody vedoucí do hlavního sálu příliš pod nohama jeho nevrzaly, druhý stoupal statně jakoby tu byl již domovem, jiný nesa v uzlíku nějaký pamlssek, pospíchal jako o závod; leč všichni měli jeden cíl: navštívit nemocného, který byl tak blízkým srdci jejich. A nemocní jakoby čekali na tu chvíli, zvědavě pohlíželi ke dveřím, zda uvidí nějakou známou tvář, a mnohý, jenž neviděl žádného, potajmu setřel slzu s oka a pak skryl tvář svou v bílé podušce . . .

Leč žádný z nich tak nevycítil svou opuštěnost, jako mladý muž, jiskrných černých očí, s tváří pobledlou, ale uslechtilou a tmavým knírkem pod nosem, jemuž vykázano bylo lůžko téměř až v nejzazším koutě veliké síně, jež nemocnými byla téměř přeplněna.

Oh, jaká to ironie osudu! Jako na posměch přišla souseda jeho navštívit matka a těšíc ho sladkými slovy, líbala jej v hubenou líc, jakoby tušila, že vidí ho naposledy . . .

I on těžce se rozstonav, po dlouhé době psal své matce, ano zapřísáhal jí, aby ho neopouštěla a tu jedinou jen službu mu přišla prokázat a požehnala čelo jeho křížkem na cestu poslední. Ale od doby té, co list poslal, ač uplynulo celých čtrnácte dnů, ani odpovědi neobdržel . . . Nyní teprve vycítil, jak trpký jest úděl dětí nemanželských, za něž se i nejedna vlastní matka stydí, ba je i před lidmi zapírá. Tak vedlo se i jemu. Vychován mezi cizími lidmi, poznal matku svou teprve, když umírající pěstounka mu jméno a byt její prozradila.

Ó, jak toužil po shledání tom a jak se zklamal

Čekal slova lásky mateřské a dočkal se odpuzen; než přes to přese vše nezapomněl na ni jediné chvíle, ba ani při té modlitbě, když v opuštěné dílně klekal před spaním u lůžka... A ona? Ani nyní nepřišla se podívat na něho, ač psal jí prostřednictvím frátera Tomáše, že leží tu v nemocnici těžce nemocen...

Bezděky zmocňovala se ho myšlenka, zda nebylo by lépe umřít, nežli opuštěn žiti, když nemá na světě nikoho? Zda není šťastnější jeho soused, jenž, ač má smrt na jazyku, jest pln blaha, že tu má svou matku, která mazlí se s ním jako s dítětem? Jak by rád umíral na místě jeho s tím vědomím, že aspoň jednu našel duši milující v tom širém světě, v kterém je dnes sám a sám...! Ba ani ten mistr nepřišel ho již po celých deset dní navštívit, ač mu to posledně slíbil rukou dáním. Či také zapomněl na svého vyučence a svědomitého tovaryše?

Nemocný přivřel oči, ale podívno! Se vzpomínkou na mistra vybavila se mu v myšlenkách představa ještě jedna, ano zdálo se mu, jakoby na obrázku viděl vymalovanou dívčí tvář, tak přívětivě na něho se usmívající... A v pravdě, tak vždycky na něho se dívala, až srdce se mu chvělo citem neznámým; leč přemáhal se, jak mohl. Kterak by si také mohl dovoliti a mysliti na jedinou dcerku zámožného mistra — on prostý chasník, syn bez otce a bez matky!

A jakoby uniknouti chtěl všem těm myšlenkám, jež srdce jeho ještě více rozdíraly, obrátil se na lůžku a oko jeho padlo na kříž při průčelní zdi sině umístěný, jenž trpytil se v záři zapadajícího slunce, jako ze zlata.

Než tu povšimnul si dívčí postavy, černě oděné, jež právě klekla u stupně, a nežli z prvního překvapení se vzpamatoval, již cítil, jak ho někdo drží za ruku. Pozvedl zrak a vidí svého mistra.

„Pojď sem, Mářinko,“ volá příchozí na dceru, „podívej se, pan Alois leží tady a já blázen ho hledám po všech koutech. Pozdrav vás Bůh, příteli! to jsem se vás nahledal! Jak vidím, přenesli vás jinam, ale to nevádí, jen když vás teď máme!“ mluvil jakoby bez oddechu.

Nemocný pohlédl na starce ve smutku oděného a pak na sličnou dívčinu, jež na něho se tak mile usmívala, že se až zachvěl.

„I zaplať Pán Bůh, pane mistře, že jste mne přišel navštívit a vám také, panno Mářinko! Ani nevíte, jak jste mne potěšili v té mé opuštěnosti,“ děkoval pohnutým hlasem nemocný a slza trásla se mu v oku.

„Byli bychom přišli dřív,“ omlouval se mistr, „ale to víte, kam smrt zasáhne, všechno uvázne.“

„Jaká smrt?“

„Žena mi umřela; včera jsme ji pochovali. Sotva jste odešel do nemocnice, ulehla také! Chudák, natrápila se dost. Já i Mářinka ve dne v noci jsme ji ošetřovali, ale nic napat! Bůh jí dej lehké odpočinutí! A ještě před smrtí vzpomínala na vás a posílala nás sem, ač jsme se ani hnouti z domu nemohli. Ach, ani nevíte, jak si vás vážila, a když z nemocnice došla zpráva, že se uzdravujete, byla plna radosti, ač věděla sama o sobě, že stojí na pokraji hrobu. Věřu, matka nemohla vás více milovati.“

Pan Alois uslyšev poslední slova, byl hluboce dojat.

„Tak přece mne někdo miloval na světě!“ pronesl tichým, nejistým hlasem, když se utíšil.

„Ovšem, že vás milovala jako matka. A od ní jsem se dověděl, že i někdo jiný má vás rád...“ řekl starý mistr a pohlédl na svou dceru.

„Ale tatínku!“ studem se rdíc bránila se dívka.

„Nu, už jsem to prozradil, co jsem sám pozoroval dávno, a neřevím se. Jste poctivá duše, příteli drahý, člověk příčinnivý a spořádaný, a proto, kdo by si vás nevážil! Leč k čemu dlouhých okolků, mluvím vždy upřímně a proto se vás také tak táži, miníte-li to s dcerou mou do opravdy a zda chcete si ji vzíti za manželku i s mou truhlařinou, neboť co se mne týká, mám již čas na výměnek, neboť síly moje už ochabují...“

Pohledy mladých lidí se utkaly v blaženém úsměvu a pravice sevřené v jednom stisknutí se chvěly jako v hořeče. —

„Pane mistře, nevím, jak si té lásky zasloužím, neboť dnes vrátil jste mi i lásku k životu a vy, panno Mářinko, věrte, že jste mi ode dávna byla tak drahou, až jsem se bál na to vzpomínat, nerku-li říci vám, co cítilo mé srdce po vás toužící.“

„Vida, jak pěkně ti to, Mařko, pověděl!“ vmísil se do řeči mistr, nutící se k odchodu, mezi tím, co dcera zakrývala svou uzardělou tvář. „A potom jsi říkala, že pan Alois jest nemluva! Než, kam pak jsi dala to ovoce zavařované? Vidíš bezhlavá! nese to pacientovi a pak — nu mládí! Víc hlouposti než rozumu!“

Avšak Mářinka stála už u hlavy nemocného, s nímž poprvé rozpředla srdečný hovor, otcem tak šťastně navinutý.

* * *

Po desíti dnech vyšel z nemocnice pan Alois, dýchaje radostně svěží vzduch, smíšený s opojnou vůní rozkvetlých stromů, jež do malostranského zákoutí nesla se z tichého Petřína.

Zde v té idyllické části královské Prahy bydlí podnes a kdykoliv vzpomíná se svou dobrou ženou Máriačkou na ono shledání v nemocnici „Milosrdných“ a všechny ty trpké chvíle, — těší ho starý mistr, houpaje boubelatého vnoučka na třesoucích se již kolenou: „Nic si z toho nedělejte, Lojzicku! vždyť celý ten život není nic jiného, nežli veliký špitál, v němž stůňou všichni — ba i ti doktoři, knížata a princové. Každého potkává nějaká nemoc i bolest, z níž jeden šťastně vyvázne, druhý k smrti ji odstčně. Proto nic není lepšího, než všechny ty neduhy naše poručili Pánu Bohu, který, cokoliv činí, dobře činí; a nemá-li pro někoho léku zde na zemi — nu vždyť jest ještě věčnost. Tu blahou dej nám všem, ó Bože, a v ní šťastné shledání...!“

Malíř podobizen.

(Dle starší pověsti.)

I.

Bylo tomu asi před padesáti léty, kdy v arkýřové světničce jednoho domu na Zeleném trhu, nedaleko kostela svatého Havla, bydlel malíř podobizen Václav Vyšín v nuzných poměrech. Štěstí, které se na něho jen usmálo, opět záhy jej opustilo a rána za ranou stihala tohoto poctivého muže a opravdového umělce. Nikým neoceněn živořil v častém strádání a bída jeho dostoupila ještě většího vrcholu, když ztratil smrtí choť svou milovanou, po níž zbyly mu dvě dcerušky, — desítiletá Marie a šestiletá Františka, na něž přenesl všecku svoji lásku. Nemoci své ženy přišel téměř o všecko, poněvadž tou dobou nedostávala se mu i práce. Marně obcházel bohatší pražské rodiny a nabízel služby své k opravě starších obrazů a malování podobizen, leč nikde téměř nenacházel důvěry, snad proto, že neměl mocných přátel a příznivců, kteří by jej doporučovali, že neměl zvučného jména a snad i šat dle nejnovějšího tehdy střihu, ač zevnějšek našeho umělce byl vždy čistý při veškeré chudobě, pečlivě ukryvané.

Aby nemusil s dítkami svými trpěti hlad, najal si levný byt v podkroví a uskrovnal se vždy víc a více počítaje úzkostlivě s každým krejcarem, ano prodal již i svou sbírku starožitností, z nichž zbyly mu jen dva obrázky světců malované na skle a gotická socha Panny Marie s Jezulátkem na rukou, starobylá to rodinná památka.

Ač obchodníci starožitostmi nabízeli mu za tyto poslední tři věci přes celých sto zlatých, nechtěl malíř Vyšín o prodeji ani slyšeti. A přece peníz ten byl by jej vytrhl aspoň na čas z nedostatku, který stával se stále citelnějším.

Proto s těžkým srdcem seděl jednoho májového večera ve své podkrovní světnici zadumán, nevšímaje si ani hry svých dcerušek, které švitořily jako dvě vlaštovice. Starost, jak bude zítra, zaujala celou mysl jeho, která chvílemi vracela se zpět ve šťastnější doby života, kdy po boku jeho žila ještě věrná choť, jež dovedla jej těšiti naději ve šťastnější budoucnost. A on? Doufal, pracoval s chutí a vytrvalostí, ale marně.

V těchto myšlenkách častěji pohlédl na podobiznu své nebožky ženy, již osvětlovaly paprsky pozvolna zapadajícího slunce a občas spočinulo oko umělcovo i na soše Mariánské, která stkvěla se na prostém, domácím oltářiku.

V tom obrátila se k otci malá Františka a začala objímat jeho kolena.

„Viď, tatínku, že bude brzy svátek Božího Těla?“ zasveholila dětinsky.

„Ovšem, mé dítě, a to již za čtrnácte dní. Proč se ptáš?“ rozhovořil se malíř.

„Protože jsi mi slíbil, tatičku, že půjdu za družičku a že mi koupíš pěkné bílé šaty a věneček. Viď, že mi koupíš, tatičku?“ Mistr Vyšín div nezaplakal. Co má odpovědět svému dítěti, když nemá ani tolik, co by stačilo zítra na stravu! Tak zle je-t mu dnes a což, jak bude dále? Ale pece se vzpamatoval a odvětil své plavovlásce: „To víš, že ti koupím, co si přeješ, budeme-li mít dosti peněz. Budeš-li se modlit k Bohu, jistě nás neopouští!“

„Ó, to se budeme modlit obě!“ vmísila se do hovoru starší Marie, která byla chápavější a proto dobře vystihla starosti otce, ač tento úzkostlivě své nesnáze před dětmi skrýval.

Tento hovor přerušilo večerní vyzvánění zvonů, vybízejících k modlitbě „Anděl Páně“. Obě dívky, ani nečekajice na pobídnutí otce, poklekly před sochou Marianskou, která stála na starém barokovém prádelníku a začaly se hlasitě modlit. I malíř Vyšín učinil podobně a z celého jeho vzrušení a zvláště výrazu tváře bylo vidět, že modlí se netoliko ústy, ale celou duší.

Ještě nedokončil svou modlitbu, když v tmavé chodbičce, jež vedla od příkrých dřevěných schodů k malířově světnici, ozvaly se těžké kroky nejistě dopadající na cihlovou dlažbu. Vyšín vstal a otevřev dvéře, viděl před sebou státi staršího, asi šedesátiletého muže, velice slušně v černý šat odeného, s cylindrem na hlavě.

„Prosím vás,“ ozval se přichozí, „bydlí zde akademický malíř Václav Vyšín?“

„Prosím, vašnosti, k službám,“ odvětil malíř, „neboť ten, kterého hledáte, jest právě moje maličkost.“

Neznámý vstoupil do světnice a uztel obě děti, které v modlitbě ustaly a rychle se vzpřimily.

„Ach, jak vidím, vyrušil jsem vaše dítky z večerní modlitby svým pozdním příchodem,“ omlouval se starý pán a usedl na podanou místrem židli. „Jsou to bezpochyby vaše dcerušky a jak jsou hodné! To mne těší! Ale abych krátce pověděl, co mne k vám, pane, přivádí, nebudu se dlouho rozpakovatí a začnu hned o věci samé. Jsem bývalý velkoobchodník Arnošt Trnka a žiji nyní v Praze tak jako na odpočinku. Jsem velkým milovníkem starožitností a jak jsem dnes právě od jednoho přítele slyšel, máte prý starou sochu Madonny, kterou bych vám velmi dobře zaplatil.“

Malíř Vyšín při posledních slovech cizincových se zachvěl. Vzpomněl si opět na svou bídu a na lákavě nabízený už kolikrát obnos peněz a proto nevěděl, co odpovědět. V té chvíli zdálo se mu, že slyší hlas své umírající ženy: „Pro Boha tě prosím, Václave, tu sochu Panny Marie nedávej z rukou ani za celý svět, ale zachovej ji dětem jako památku po mně. Jest to jediné, co jsem si přinesla z domova, zachovej ji pro Boha!“

Pan Trnka pozoroval rozpaky malířovy a proto dodal: „Mohl bych snad sošku tu vidět?“

„Prosím, zde jest!“ odvětil Vyšín, jest to vzácná památka českého umění rezbářského z doby Karla Čtvrtého.“

„Aj, tak stará že jest tato socha Madonny?“ divil se starý pán obraceje ji pozorně k oknu. „Ano, tak jest,“ dodal po chvíli. „Celé provedení její prozrazuje nejlepší dobu gotickou. . . Máte snad nějaké zprávy o ní?“

„Mám, pane, ale dosti kusé.“

„A ty jsou?“

„Socha tato byla po šedesát let majetkem rodiny, z které pocházela má nebožka žena. Děd její byl ve druhé polovině století osmnáctého chvalně známým pražským lékařem a obdržel Madonnu roku 1785, kdy slavný klášter Karlovský i s památným kostelem Nanebevzetí Panny Marie byl zrušen na rozkaz císaře Josefa II. Řeholníci, kteří na sklonku zmíněného roku byli nuceni klášter opustiti, stali se ještě před svým odchodem bezděčnými svědky pustošení tohoto posvátného místa. Vše, co v kostele a klášteře bylo, podlešlo konfiskaci a hned druhý den po té prodáváno bylo v dražbě židovským obchodníkům a kramářům. Nebylo šetřeno ani soch ani posvátných obrazů, z kterých zachráněn byl jen milostný obraz Panny Marie Karlovské tím, že jej jeden z reholníků tu noc před dražbou přenesl do chrámu svatého Apolináře, kde se dosud nalézá. Jestě hůře bylo naloženo s drahocennou knihovnou, která obsahovala i důležité památky. Kramáři koupili nejvzácnější díla a rukopisy jako starý papír na váhu a odváželi je přímo do stoupy. Opat Karlovského kláštera, Jan Nep. Paukert, dívaje se z okna na tuto zkázu, byl jať takou litostí, že raněn byl mrtvicí, ale ač nacházel se mezi životem a smrtí, nesměl zůstatí v klášteře. Proto přenesli jej do Ungeltu na Starém Městě pražském, kde jej léčil děd mé ženy a také šťastně jej vyléčil. Po svém uzdravení odebral se opat Paukert do svého rodiště v Ústí nad Orlicí a na důkaz vděčnosti daroval svému lékaři — dědovi mé ženy — tuto sošku, která stávala kdysi na Karlově v opatské, domácí kapli. Toť vše, co vim.“

Pan Trnka naslouchal pozorně a pravil: „Zajímavá, věru, historie z trudných dob, kdy tolik cenných památek bylo zničeno, a velice lákavá pro mne, který bych rád tuto

sochu koupil. Což, pane, dal byste ji, kdybych vám nabídl tři sta zlatých stříbra?“

„Malířem to až trhlo.“

„Můj Bože, tři sta zlatých stříbra, jaký to peníz! . . . Ale ne, nemohu . . .“ odvětil jako ve snu stíraje šátkem pot s čela. Srdce mu prudce bušilo a hlava zrovna hořela rozechvěním.

„Nuž dobrá! Dám čtyři sta a abychom se dlouho nezdržovali, přidám ještě celou padesátku!“ nabízel bohatý soukromník.

„Ne, neposmívejte se, pane, mé chudobě!“ bránil se Vyšín mocnému lákadlu. „Vím dobře, že jsem dnes žebrák a proto peníz, který mně nabízíte, jest pro mne sumou velice svádějící, ale socha ta, jak jsem už pravil, jest jedinou dnes památkou po mé ženě, kterou neodkázala mně, ale svým dětem. A proto odpustíte, že zamítám vaši nabídku.“

„Tedy neprodáte opravdu?“

„Ne, neprodám, nemohu a nesmím. Ale co bych rád udělal, co bych mohl učinit . . .“

„Nu, mluvte jen!“

„Že bych sochu tuto, líbí-li se vám tolik, pane, odlil do sádry a ji tak malbou přizpůsobil, že by nebyla od této k rozeznání. Snad by to stačilo. Můj otec byl sochařem, i naučil jsem se od něho hned v mládí zhotovovati odlitky. Byla by to jen hračka pro mne . . .“

„Nuž, když odmítáte prodej, nezbyvá mi ničeho jiného, než přistoupiti na tuto poslední vaši nabídku. Abych vám pravdu řekl, koupil jsem před nedávnem překrásný gotický oltářík, do něhož soška tato by se mi dobře hodila, než jak vidím, bude mi se spokojiti s odlitkem, ježto sochu původní prodati nechcete. Vím, co jest památka a proto nedoléhám víc na vás, ba naopak ctím vaše šlechtné srdce. Ostatně slyšel jsem též, že malujete podobizny? Mohl byste mi ukázati snad nějakou svou práci?“

Malíř se znovu rozesmutnil. — Můj Bože, může-li ukázati nějakou svou práci? Již po celé dva měsíce si nikdo podobizny u něho neobjednal, jakoby na něho zapomněl celý svět. Ale pojednou mistr vyjasnil zrak, neboť oko jeho utkvělo na protější stěně, kde visela v prostíčkém rámu podobizna jeho zvěčnělé ženy. V rychlosti vstal, sňal obraz dolů a ježto se už valně setmělo, rozsvítil lampu.

Pan Trnka zahleděl se na podobiznu — a lehce se zachvěl.

„Jak se mi zdá, toť nebožka vaše paní?“ promluvil tiše. „Ó jak jste šťasten ve svém neštěstí! Máte podobiznu své choti, máte po ní tuto památku a co víc, tyto dva dobré andílky, kteří jsou vám útěchou. I mne potkal tentýž osud. Ztratil jsem milovanou choť, ale nemám po ní nic, než bo-

lestnou vzpomínku; ano ani hrobu jejího nemám a neznám, abych si mohl u něho poplakat a se pomodlit. Jest to pohnutá historie . . .“

Bohatý soukromník se zamlčel a setřel s oka svého slzu. Teprve po chvíli pokračoval: „Před dvaceti lety opustil jsem Prahu i vlast, abych hledal štěstí v Americe, kde jsem měl strýce v New - Yorku. Strýc můj byl malou výjimkou z těch statisčů, kteří ze všech končin světa do Ameriky se stěhují, ale místo pokladů tam nacházejí jenom hrob trním a hložím vystlaný. I mně by se bylo jistě tak vedlo, kdyby se mne nebyl ujal strýc, který zařídil mi obchod a poskytl peníze do prvního začátku. Přičiňoval jsem se, jak jsem mohl, obchod můj zkvětal a proto jsem se i oženil, pojav za manželku schovanku strýcovu, dívčinu jako květ. I ona byla rodilá Češka a ježto se nám po staré vlasti stýskalo, schovávali jsme groš ke groši, abychom mohli jednou do své otčiny se vrátit. Dítěk jsme neměli a proto jmění naše dosti rychle rostlo při skrovných našich potřebách. Konečně loni rozhodli jsme se k návratu. Obchod jsem výhodně prodal, ale že bylo mi některé dluhy vyupomínati, poslal jsem manželku svou napřed do staré vlasti, kde měla zříditi nový náš domácí krb. Sám zdržel jsem se o čtrnácte dnů déle a pak vydal jsem se na cestu za ní, ale vícekrát jsem ji nespatriil. Jak jsem se později v Hamburku dověděl, vypukla na lodi cholera a zachvátila tři osoby a mezi nimi i mou drahou ženu. Ježto nebylo lze s pohřbem k vůli nebezpečí nákazy posečkati, přivázali tělo její ovinuté plátnem na hrubé prkno, které zatížili kameny a za hvězdnaté noci ponořili je do moře. Nyní pochopujete, proč jsem vám pravil, že nezbyl mi ani ten hrob. Ba ani podobizny její nemám . . . Co bych dal za maličký jenom obrázek, který by mi připomenul to milé oko její, tu vlídnou její tvář, ty vlídné její tahy A hle, vy právě ukázal jste mi podobiznu své ženy, jejíž nápadná podoba mne z počátku zarazila. Nebojte se, nechci vás o ten klenot oloupiti, neboť vím, že takové věci se neprodávají. Ale napadá mi skoro sílená myšlenka . . . Nemohl byste mi dle vašeho obrazu vymalovat podobu mojí zvěčnělé choti? Hle, kdybyste tu a tam něco změnil, snad byste aspoň částečně vystihl její podobu . . .“

Pan Trnka se zadíval na malíře, který tonul v rozpacích.

„Račte odpustit, věc není snadná,“ omlouval se Vyšín. „Pravíte, že podobizna mé ženy blíží se nápadně k hlavním rysům vaší zesnulé choti. To zdá se vésti ke zdaru a možnosti vystihnouti podobu celou, ale není tomu tak. Změním-li na obrazu jen jeden tah, bude celý změněn k nepoznání a pokus ten svede spíše mne s cesty, nežli přiblíží mne k cíli. Ale pokusím se o to, ráčíte-li mi označiti odchylky.“

Pan Trnka byl s návrhem spokojen a začal popisovati vlas a účes své ženy, čelo, nos, ústa, tváře a stále líčil i jiné podrobnosti, které si malíř pečlivě zapisoval.

Po té boháč rozloučil se s malířem, zanechav mu zálohu šedesát zlatých stříbra. I s malými dcerkami chudého umělce loučil se stejně vřele a než se děti vzpamatovaly, vtiskl každé po dukátu.

Po odchodu Trnkově, jež malíř se svíci doprovodil, nastalo v podkrovní světniče radostné jásání dítek a také Vyšín sám tonul v radosti, počítaje zálohu a slíbenou odměnu v duchu, jako by měl již jistotu, že vystihne i podobu neznámé paní, s níž jaktěživ se v životě nesetkal . . .

II.

Radost malíře Vyšína, že našel konečně výnosnou práci, brzy ustoupila starostem. Od té doby, co obdržel zálohu od bohatého soukromníka Trnky, stále víc a více na chudého umělce doléhaly pochybnosti, zda bude moci svému úkolu čestně dostáti. Nejednu noc nemohl ani starostí na chvíli usnouti, ale přece opět chvílemi nevzdával se naděje, jako tonoucí chytá se i stébka.

Odlitek starobylé sošky zhotovil i polychromoval a když odnesl jej svému příznivci, byl tento všecek unesen. Zhotovená soška výborně se hodila na starobylý oltářík, který pan Trnka koupil od jakéhosi vetešníka a budila velkolepý dojem.

Ale jinak bylo s podobiznou, kterou mistr znova a znova maloval dle obrazu své choti. Ač pan Trnka uznával pečlivé a mistrné provedení malířovo, přece byl nucen vytknouti, že Vyšín nejen nepřiblížil se ani za mák k podobě zvěčnělé, ale spíše se od ní odchýloval.

Aby chudý umělec neztratil chuti k další práci, odměňoval jej bohatý soukromník vždy slušnou odměnou, kterou však obdarovaný ostýchal se již přijímati, ježto domníval se, že nemá na ni nároků. Ale pan Trnka nepopustil, protože po marných pokusech malířových vždy pociťoval větší a větší touhu mít podobiznu své nešťastné nebožky choti.

Měsíc květen již se chýlil ke sklonku, kdy Vyšín již vzdával se veškeré čáky na dosažení svého cíle a také před bohatým a štědrým svým příznivcem se tím netajil. Nechtěl více koristiti z přízně svého dobrodince, neboť již považoval to zneužívání důvěry téměř za hřích. Aby předešel opětným domluvám páně Trnkovým, nešel k němu více, ač maloval znova a znova, ale vždy s výsledkem vlastní nespokojenosti a vnitřního zklamání.

V takové náladě usedl jednoho večera ve své podkrovní komůrce a rozmlouval se svými dceruškami, které se k němu

měžně tulily, když zrak jeho padl na starobylou sošku Mariánskou, již zlatily paprsky poslední právě zapadajícího slunce. Jakýsi posvátný cit zmocnil se srdce mistra Vyšína tak, že nemohl odolati a proto klesl na kolena, aby s dítkami svými vykonal obvyklou svou večerní modlitbu. A poslušné děti modlily se s pečlivým otcem celou duší, za sebe, za matku a když tento je vyzval, aby pomodlily se také za zdar práce jeho, připojily k modlitbě své „pozdravení andělské“.

S hlavou schýlenou klečel tu chudý umělec a nová naděje vznikala opět v jeho duši a proto toho večera usinal klidněji nežli minulé dny.

A hle, sotva že spánek sklíčil víčka jeho, zdál se mu podivný sen. Viděl zahradu plnou květů a nevidané krásy, v které se objevila mu neznámá paní a dívala se na něho smutným zrakem. Mluvila též cosi k němu, ale on nerozuměl řeči její. Jen s úsměvem pohlížel na ni, a když pak odcházela a vzdalovala se od něho, zdálo se mu, jako by to byla jeho choť a proto chtěl pospíšiti za ní. Chtěl ji volati jménem, ale hlas mu selhal — probudil se . . .

Malíř pln vzrušení posadil se na svém chudém loži a rozhlédl se po světnici, jako by se chtěl přesvědčiti, zda není tu nikoho. A opět protřel zrak a podíval se v okno, kterým měsíc svítil do nepatrné jizby, plné bolestných vzpomínek.

Leč pojednou vzbouřil se a rozsvítil lampu naplněnou olejem, neboť bylo mu, jako by se mu náhle rozjasnilo v hlavě. Tvář neznámé, asi padesátileté paní viděl stále před sebou a nebylo také divu, vždyť sen byl tak živý. Usedl ke stolu a vzav tužku a papír, začal podobiznu její kresliti, pokud každý tah měl v jasné paměti. Cosi stále nutilo jej, aby nespokojil se s pouhým náčrtkem, ale aby ještě více jej hleděl propracovati a zdokonalovati.

Slunce již dávno vyšlo a Vyšín ještě nepomýšlel na spánek, ano naopak vzal jednu ze zhotovených podobizen a začal smývati a měniti jednotlivé tahy tváře podle náčrtu. Tak pracoval s chvatem až do poledne.

Sousedka, která vařila snídaní a oběd malířově rodině, nemohla Vyšína ani poznati. Ráno nesnídal téměř ničeho a v poledne obědu se sotva dotkl, hledě si stále své práce, od níž nemohl se odtrhnouti; a kdo ví, jak dlouho by byl ještě maloval, kdyby nebylo se ozvalo lehké zaklepání a do podkrovní světnice nevstoupil pan Trnka s vlídným pozdravem a úsměvem na rtech.

„Nejde-li hora k Mohamedovi, musí Mohamed k hoře.“ hovořil veseleji než jindy už na prahu. „Věru, už jste nebyl u mne, příteli, celých deset dní, jako bych vám byl ublížil

a vy se na mne hněval. A přece dobře víte, jak jsem dychtiv na vaše studie a pokusy.“

Umělec nabídl vzácnému příteli křeslo a chtěl se omlouvat, ale v tom pan Trnka zahlédl podobiznu a vzkřikl překvapěn:

„Můj milosrdný Bože! Toť skutečně podobizna mé nebožky ženy!“ a již kvapil k obrazu, který upevněn byl na malířském stojanu u okna. „Můj Bože, tedy přece ! A každý tah jest takřka věrně vystižen . . . Ano, poznávám ji, svou drahou, nezapomenutelnou Annu s tím milým úsměvem na rtech, ano i to oko její jako by opět na mě hledělo! Věru, tak viděl jsem ji i naposledy, když spolu jsme se v přístavě loučili . . . Oh, jak se vám odměním, příteli! Mám nyní podobiznu tak věrnou a tak mistrně provedenou, o jaké se mi ani nesnilo, a vám náleží zásluha, že jste tímto dílem do mého života, plného opuštěnosti, vrhl aspoň jasnější paprsek radosti! Bůh vám to zaplať, příteli! Ten nejškvrnější rám dejte na tento obraz pořídit a co se týká odměny, doufám, že budete spokojen. Hle, tuto zanechávám jen malou zálohu,“ mluvil pan Trnka a při posledních slovech vtiskl malíři tisícizlatovou bankovku do ruky.

Vysínovi to vše připadalo jako sen. Obličej jeho, který dříve zářil radostí nad podařeným dílem, ztrnul úžasem. Pln rozpaků stěží vypravil umělec ze sebe jen několik slov:

„Jste příliš laskav, vzácný pane, ale tak veliké odměny si nezasloužím, vždyť už před tím poskytoval jste mi zálohy,“ promluvil konečně s namáháním.

„Ale kdo mluví o nějaké odměně? Toť cena za práci tak výbornou a za obraz, který je od této chvíle mým majetkem, a proto prosím, abyste na něm už ani zbla neměnil. Leč nyní bych rád věděl, kterak jste připadl na tak věrnou podobu?“

Malíř netajil se a pověděl vše, co se mu minulé noci zdálo.

„Dej Bůh, aby to bylo vše pravdou!“ řekl pan Trnka hluboce dojat. „Pravíte, že viděl jste mou dobrou ženu ve snu, kterak prochází se v sadě neznámém, plném květů, něhy a krásy A za to právě modlím se den co den, neboť nemám vroucnějšího přání, než aby milosrdný Bůh chůti mé popřál žítí tam, kde kvetou růže věčného blaha a věčné radosti“

Pan Trnka pronesl poslední slova pln pohnutí a pak zahleděl se na starobyrou sošku Marianskou s rukama sepjatýma jako k modlitbě.

III.

Již po čtvrt roce přestěhoval se malíř Vyšín z podkrovní světničky do nádherného domu páně Trnkova v jedné

z nejživějších ulic pražských, kde mistrův příznivec propůjčil mu zdarma pohodlný byt a velmi slušně mu jej i zařídil.

„V nynějším podkrovním bytě byste, příteli, úplně v bídě zanikl,“ pravil Trnka umělci, když mu tuto změnu nabízel. „Kdo hledá malíře, nebude jej hledati v takovém zapadlém koutě a přijde-li přece a uvidí tak chudé zařízení, ztratí všechnu důvěru — však znáte naši tak zvanou lepší třídu. A zde u mne budete na ráně a co na mně bude, všude vás doporučím.“

A co řekl, to i splnil.

Tak stalo se, že Vyšín byl brzy hledaným malířem podobizen, a jelikož fotografie byla tehdy věcí téměř neznámou, měl záhy tolik práce, že mohl žítí bezstarostně. Leč ač mu i jmění přibývalo, nezapomněl na starobyrou sochu Marianskou; umístil ji ve své pracovně a dítky malířovy ji zdobily vždy svými květinami, které nejčastěji jim posílal pan Trnka ze svého skleníku. Pro umělce a jeho rodinu měla Madonna z Karlovskeho klášteera od té doby ještě jinou cenu nežli uměleckou a proto den co den před ní strávil na modlitbách nejednu chvíli i se svými dítkami, jež dobře a zbožně vychoval.

Na stará kolena.

S bastionu nad Bruskou zavzněl mohutný výstrel ohlašující poledne.

Hejno vrabců vyděšených jako střela sneslo se s okapů a střech na dvůr Klementina, ale sotva že usedli propukli v hlasný štěbot, jakoby se posmívati chtěli svému vlastnímu leknutí.

S blízkých věží zavzněl lahodný hlas zvonů, přerušuje hluk všedního, městského života, a kovová srdce jejich jakoby napomínati chtěla ta zapomětlivá srdce lidská, bila mohutněji a mohutněji ve zvonové stěny, pobízejice k nejkrásnější modlitbě „Anděl Páně.“

Branou z Mariánského náměstí vstoupil do druhého nádvoří Klementina vyzáblý stařec, chudobně, ale celkem čisté oděný, maje v jedné ruce hůl, o níž se opíral, a pod paži ruky druhé hrnek zabalený do pestrého, vybledlého šátku.

Silné, černými obroučky lemované brejle, dodávaly oholené tváři jeho vážného výrazu, že na prvý pohled mohl's v něm poznati starého, ale schudlého řemeslníka, který stářím a zeslabením zraku přiveden byl na mizinu. Stařec poznamenav se křížem, pokrýl šedou hlavu a pak rozhlédl se plaše po nádvoří, kde u dřevěných vrat, vedoucích k seminářské kuchyni, tísnila se tlupa žen, otrhaných dětí a mužů. Všichni čekali na zbytky a teplou polévku, která o jedné hodině se tu chudíně rozdávala.

Stařec nesmělým, ano bázlivým krokem blížil se k čekajícím, ale sotva že jen poněkud se přiblížil, již ozvalo se ze zástupu z úst kteréhosi opilce: „Pane domácí, akcie!“

Hromová rána nemohla více účinkovati na starce, nežli tento nezbedný výkřik. Stojel jako k zemi přimrazený, zvedl hůl nad hlavu, již zafatá ruka svírala jako kleště, a ohnutá postava jeho vztýčila se jako vymrštěná a pak jako úderem sražená, ohnula se ještě více k zemi, div, že chudás neklesl.

Ze zástupu ozval se chechtot a nové výkřiky, ale stařec nečekal. Jako běsem štván, vlekl se, jak jen nejrychleji dovedl, k bráně Klementina a odtud směrem k Platnéřské ulici, kde vplížil se do nádvoří sešlého domu. Tu teprve se zastavil, oddychuje těžce po namáhavé chůzi a pak zamířiv do zadního kouta, usedl na starý, vyložený schod, který tam jako sedátko sloužil snad od dob nepamětných.

Paprsky sluneční ozářily starcovu ubledlou tvář, na níž jako skleněný korál trásla se slza a stékala dolů. Chudás povzděchl z hluboka a pak skloniv hlavu na prsa, zadumal se.

Myšlenky rychlostí vodopádu plynuly hlavou jeho, předvádějice mu obraz za obrazem z uplynulého žití.

Vzpomínal dob radostných i žalostných, kdy se svou Annou sedával u krejčovského stolu, šije do noci laciné zboží pro stánkáře u svatého Havla. A jakoby to dnes bylo, slyšel v duchu ten milý zpěv dobré ženy, se kterým na rtech hleděla ukolébati jedináčka, jehož dal jim Bůh po letech v manželství bez naděje strávených.

Milovali jej celou duší a také pečlivě vychovali, ale sotva že povyrosl, nastaly jim nové starosti. Hoch chrádl vřichledě a polehával, až konečně zákeřná choroba upoutala jej na lůžko. Marně volali k loži nemocného syna nejhledanější lékaře a vynaložili poslední groš doufajíce v uzdravení, jehož se nedočkali.

Z veškeré naděje a sladkých dob zbyl jim pouze rov na Olšanských hřbitovech, v němž dřímá milovaný syn a s ním i všecko, co mohli nazvati svou útěchou a bohatstvím.

A přece svítl jim opět po letech paprsek radosti, když oběma manželům již hlava sbělela . . .

Jednoho letního večera našel mistr na prahu svého krámku v Platnéřské ulici ležící novorozeně, které patrně neznámá matka odložila. Bylo obalené jen v staré cáry a plakalo hlasitě. Za to očka novorozencova svítila jako dvě hvězdičky a také tahy tváře jeho byly neobyčejně sličné a pravidelné. Ježto pátrání po necitelné matce zůstalo bez výsledku, rozhodl se mistr se svou ženou, že si dítě ponechají a přijmou za vlastní.

Od té doby znovu oživila malá světnička s oknem do dvora za krámkem, odkud chvíli co chvíli zalehal opět zpěv dobré ženy, který upomínal mistra na šťastnější chvíle.

Z roběte pohozeného vyrostl mladík, který stal se chloubou svých pěstounů, jež považoval za své rodiče, ježto nikdy mu nepověděli, že není vlastním jejich dítětem, ale pouhým nalezcem, kterého se ujali jen z milosrdenství. Nechtělť dobří lidé, aby odchovanec jejich kráčel životem — snad s bolnou vzpomínkou a zraněnou duší.

Konečně adoptovaný syn vyučiv se na malířské akademii pražské, stal se nadějným malířem a odešel do světa, by se zdokonalil. Z počátku tu a tam psával domů, ale posléze listy jeho přestaly docházeti úplně. V té době mistr ovdověl, a že jeho zrak slábl víc a víc, musil se zřici řemesla, neboť na práci už neviděl . . .

Nemoha se jinak uživit, chopil se drobného prodeje sirek po hospodách, ale ani toho malého zisku mu nepřála zloba lidská. Kdosi označil ho jako majetníka domu a lakomce, který z pouhého zisku ubírá chléb těm nejchudším, a převzítka „domáčího pána“ už mu zůstala.

Ti, kteří mu z milosrdenství dříve nepatrného výděлку poskytovali, teď jej odháněli od stolu s posměchem, ano do mnohých hospod ho už ani nepouštěli, jelikož prý toho „domáci pán“ nepotřebuje.

Jaký div, že se dostavila bída a hlad zároveň! Má jít žebrať? Dnes šel poprvé s tím úmyslem z domu, chtěje vprositi si aspoň trochu polévky. Ale ani té mu nepřeji, zahrnujíce ho přezdívkami . . .

„Kdyby aspoň Jindřich se vrátil!“ toužil mistr ve své tísní a starostech častokráte. „Snad by se mne přece ujal a poskytl mi aspoň kousek té stravy, abych hladý nezahynul, anebo abych nemusil se ploužiti žebrotou.“

V tom na dvorečku vrzly dveře a v nich objevila se postava jakési ženy, nesoucí na misce nakrájené kusy chleba a masa černému huňatému psu, jenž radostně kňučel, vyběhl za ní ven a sotva, že nádoba postavena byla na zem, s chutí dal se do hltání.

To vytrhlo mistra z myšlenek i zadumání.

Ale jen na chvíli, neboť v duchu si vzpomněl na bibliického Lazara, jemuž nikdo ani toho nejmenšího sousta nepodával, ač byl by býval spokojen i s tím, čeho se psům poskytovalo . . .

Nová bolest a s ní i hlad ozvaly se ku svému právu, div že mistr nezaplakal.

Již chtěl se vzhopiti a znovu někde poprositi, když do průjezdu špinavého domu vstoupil mladý a statný muž provázený posluhou.

„Můj Bože, tatínku, to jste vy?“ ozval se udivený a spolu radostný výkřik z úst cizincových.

Kmet vztýčil třesoucí se hlavu, vytřeštil zkalený zrak a div, že na zem neklesl.

„Můj Bože, Jindřichu zlatý, tys to konečně!“ vykřikl až hlas mu selhal a již oba spočinuli v náručí.

Syn s otcem sešli se po letech a to zrovna ve svrchovaný čas . . .

Co tu bylo vyměněno v jednom jediném okamžiku! A mladý muž slyše o všech strastech prací zmořeného otce, líbal ruce jeho, které tak dlouho pro něho pracovaly. Jak litoval toho jen, že tak drahý čas mohl zapomínati a odkládati až do dneška. Oh, kdyby byl jen věděl, anebo aspoň tušil všechnu tu bídu otcovu!

Ale ten, jakoby omládl, zapomněl pojednou na všechno a jako děcko vinul se k milovanému synu, mluvě trhanými slovy: „Poslyš, Jindřichu, to tě sám Pán Bůh z té ciziny sem poslal, abych nemusil umřít hladem. Já to věděl a čekal jsem tě tu každý den, ač v domě tom léta již nezůstávám. Či budeš se snad i ty stydět za mne?“

Mladý muž uchopil starce pod páží a přivinul jej k sobě.

„Nikdy, otče!“ odvětil pevným hlasem, jenž vyzníval slavnostně jako přísaha. „Čím jsem se stal, mám děkovati jenom vám, tatičku, a proto vás už neopustím. V cizině získal jsem si zvučného jména a jmění a proto budeme moci žiti bezstarostně. Na výsluní vaší otcovské lásky budu pracovati dále a to s chutí dvojnásobnou. Ó, že dobrá matka se toho nedočkala, jak šťastně mohli jsme žiti všickni tři,“ zasteskl si.

Za tohoto hovoru vyšli do hlučné ulice plné povozů i chodců. Jindřich plný radosti odváděl si otce svého do nového domova, a znovu oživené vzpomínky zaujaly celou mysl jeho. Již v duchu i sestavoval plán, kterak vše zařídí, aby otcí připravil život co nejpohodlnější, a slibu svému také dostal plnou měrou, že se často skromný stařec až vzpíral: „Ale Jindřichu, nedělej si se mnou tolik zbytečných starostí, vždyť se již bojím, abych ti nebyl na obtíž! Viš přece sám, že jsem byl vždycky zvyklý jen tomu nejjednoduššímu životu.“

„Vím to, vím, tatičku!“ odpovídal syn pravidelně. „Ale zda jste se neuskrovnal jen pro mne, nepatrného nalezence, abyste vše mohl na mne a moje vzdělání obětovat? Čím bych byl bez vás? A proto jako oběť má býti odměnou za oběti, tak i láska moje jest jen skrovnou náhradou za lásku vaši . . .“

Stařec při těchto vřelých slovech synových vždy omládl a pln vděčnosti děkoval Bohu, že mu takového štěstí popřál na stará kolena . . .

Starý Jurek.

Jedno staré přísloví dí, že časy se mění a lidé v nich. A že tomu tak skutečně, ukazuje nám netoliko lidský život, ale i vzpomínky. Z těch jednu vybírám, jež vine se k osobě drotara Jurka, kterého jsem poznal, když jsem byl ještě dítětem.

Bylo to as v r. 1866, v době osudné války prusko-rakouské, (dále nazpět se dobře nepamatuji) když začal jsem chodit s rodiči na procházku za strahovskou bránu někdy až za Dejvice, které tehdy byly vsí zcela nepatrnou.

Neděli co neděli vedla nás jedna a táž cesta, a to netoliko v létě, ale i v zimě, mnohdy i při počasí dosti nevlídném. V hostinci „u Holubů“, který s malou zahrádkou stál na mírném svahu nad proboštským dvorem, jsme se obyčejně zastavili a s námi činilo podobně i několik rodin starousedlých živnostníků malostranských. Zábava bývala tichá, ale srdečná, ježto všichni dobře se znali od dávných let, a o politice se nemluvilo. Kdo by dnes tu společnost viděl a soudil, řekl by, že to smečka vybraných šosáků, ale buďsi! Doba sice pokročila, ale hledejte dnes tu upřímnost, která tehdy těch několik rodin sem docházejících slučovala! Ten okamžik pobytu ve stinné zahrádce anebo v čistě vybělené, prostranné jizbě za dob chladnějších, byl všem milou chvílí, plnou zábavy a zvláštního tepla, jež marně byste dnes hledali.

I ta hospůdka vypadala až nápadně po starosvětsku. Byla to nízká chalupa, krytá šindelem a jako do země zapadlá. To platilo zvlášť o zadní části tohoto stavení, jež bylo celé dřevěné, kdežto přední část byla už modernější, zbudovaná z opuky a ježto svah na tuto stranu se skláněl, i vyšší.

V tomto vzdušnějším přístavku nacházela se hostinská místnost s komorou, ktežto v staré oné rachotě byl byt, jež obývala paní hostinská, vdova už při letech, se svou provdanou dcerou, zetěm a asi tříletou vnučkou Rezinkou. A že zeť vdovin byl zedníkem, svítla se chalupa zevně i uvnitř jako z úběle, bílená snad bezpočtukráte.

Holubovic byli však netoliko lidé čistoty a pořádku milovní, ale i dobří a srdeční. My děti bavily jsme se za doby zimní v jejich světnici, staří sedávali v šenkovně za zelenými stoly, na nichž stály rady skleněných odlívek a hliněných džbánek, divně pomalovaných s cínovými víčky, a když se sešeřilo, přibýly na stolech i tři vysoké, ze dřeva vysoustruhované svícny s lojovou svíčkou, kratiknotem a fidibusy.

Nedaleko dveří stála veliká hliněná plotna, postavená z hnědých kachlů na cihlovém spodku a u záhrobce dubová lavice, na níž sedati měl privilej starý drotar Jurek za nedělního a svátečního odpůldne, tak že nikomu ani z městských hostů nenapadlo, aby na to poukazoval, anebo se tím urazil.

Požíval Jurek spíše vážnosti jakési, a to netoliko v rodině hostinské, ale i u hostů, kteří tu a tam nějakou tu holbu piva s kusem chleba a sýra za něho zaplatili. Proto také nikdo se mu neposmíval, jak se tehdy snad spíše z nedostatku národního vědomí dost zhusta dráteníkům dělo; nikdo ho neškádlil, neboť jen jednou jsem slyšel, že se ho neznámý výrostek zeptal: „Bratko, má trnka nogy?“ Ale už byl také ptáček posměváček ze dveří, ze kterých ho vystrčil ven na zdravé povětrí nitař pan Tauber, div že si při tom stříbrem kovanou pěnovku nerozbil.

Od té doby stoupl i pan Tauber v mých očích nápadně, ač mi připadal před tím vždy směšně, ježto jako rozený Němec mluvil bídnou češtinou a měl i špatnou výslovnost. „Tak starý člověk!“ myslíval jsem ve své dětské mysli, „a ještě se ne-na-čil pořádně mluvit!“ „Ten má asi nedbalou maminku!“ vyzníval celkový můj úsudek. Moje totiž matka, jak jsem si jen zašišlal, už mi hrozila. Ale, jak pravím, nadešla chvíle, kdy jsem si i já pana Taubra začal vážiti, a to proto, že se zastal Jurka.

Jak jsem se později dozvěděl, pocházel Jurek odněkud z Trenčanské stolice, kde po otci zdědil kousek polička jako dlaň a chatu na horách, na niž slova naší národní písničky: „Rozhraná chalupa, slunce do ní svítí.“ — hodila se jako schválně udělaná. Mládi své strávil v salaši a když tatík mu umřel, oženil se, vzav si za ženu dcerku sousedovu Barunu, jež byla krásná jako květ, plavých vlasů a očí modrých jako obloha za nejkrásnějšího dne. Tenkrát byl prý i Jurek krásný a rovný jako jedle. Chatu vyspravil a protože byl přičinlivý, žili oba šťastně jako dva holoubci. Ale po sedmi letech bylo jinak. Pět dětí chtělo jíst a na výživu jich už Jurek nestačil, a proto nezbylo mu jiného, než vzít nejstaršího šestiletého Janka a jít do světa — za práci a obživou. Prošli Moravou, až dostali se do Čech, a že v Praze nejvíce bylo co robit, tu se také na blízku usadili, neboť v Dejvicích na proboštském statku poskytli jim v chlévě přístřeší. Jurek stídal každý groš a když po několika letech i Janko začal pracovat a vydělávat, posílal do domova i několik zlatých měřičně své ženě a dětem, na něž se slzami v očích stále vzpomínal.

Jednoho pozdního večera krácel Jurek se svým synkem kolem Holubovic hospody. Starý Holub byl už mrtev, ale za to dcera jeho měla právě před svatbou. A tu zpozorovali oba drotari, otec i syn, že neznámá postava plíží se kolem

hospody a počíná si velice podezřele, ano že ve vykří podkrovní maličké světničky plápolá jakési matné světlo.

Jurek ihned pochopil, co se to děje. Priskočiv k oknu hospody, udeřil do rámu až sklo zatřesklo a vykřikl mohutným hlasem: „Paní maměnko, zloději! Holá! Zloději!“

Postava z temna udělala několik skoků a začala utíkat k Střešovicům, ale Janek ji pronásledoval. I starý chtěl běžeti za ní, ale v tom z nízké střechy skočí mu zloděj s uzlem a zrovna do rukou. Jurek uchopil ho pevně za krk a již ho nepustil.

Přiběhli sousedé, pachatele zadrželi a odevzdali strážníkovi, který se k tomu namanul. V uzlu našli mimo šatstvo i několik stovek, které stará Holubová dceři k svatbě jako věno přichystala.

Jurek vida, že ptáček neuteče, utikal za synem, aby mu chytati pomohl i druhého zlosyna. Ale po tom jako když se země slehne. Jen Janek ležel na poli s velikou ránou na čele, z které proudem tekla krev a vedle něho ležel hranatý kámen jako dvě pěstě celý potřísněný a zakrvácený. Pronásledovaný patrně hodil jím po mladičkém drotaru a nechybil se . . .

Jurek s pláčem vrhl se na zem a chtěl nazvednouti tělo synovo. Leč ten naposled otevřel oči a zasténal — naposled.

Třetího dne pološílený doprovodil otec svého syna na hřbitov do „Trníčka“. Pohřeb vystrojila stará Holubová, která s dcerou a zetěm ubírala se za rakví nesenou mládenci a obklopenou družičkami.

Takového pohřbu, věru, žádnému drotaru se jistě nedostalo, ač jich v Praze umřelo už na sta a v Čechách na tisíce.

Zpráva o usmrcení Jankově dostala se i do novin, které nemálo chválily i jeho otce, jenž se svým synem hleděl zachrániti majetek zcela cizích lidí před zloději. Za několik dní dostalo se do rukou Jurkových, který stále plakal jako dítě, zapečetěné psaní s pozváním, aby dostavil se do paláce knížete Rohana v Karmelitské ulici.

Starý kníže byl zbožná duše a veliký příznivec ubohých synů Slovače, jež velice často a štědre obdaroval. Jak se podivil i Jurko, když ho do paláce přivedli a tam když kníže sám u přítomnosti as padesáti jiných drátenníků chválil jeho poctivost a pak vtiskl mu do rukou dvě stozlatové bankovky!

Ó nebytí smrti synovy, jak by byl tehdy zavýskal! Ale, že měl ještě doma tři synky a dceru, to zmírňovalo jeho bol a spolu pudilo jej v domov, kde v té bílé, otcovské chatě zažil tolik blaha po boku Barunčině.

Navštívil naposledy hrob a vzav něco hlíny z něho do červeného klůčku, rozloučil se s Holubovic rodinou, která nechtěla Jurka propustiti. Ale nedal se zdržeti; vždyť nesl domů

i se svými úsporami na tři sta zlatých — a to bylo na Slovači už celé bohatství!

Teprve po pěti letech se vrátil, ale jak se za tu dobu změnil! Plnovous dříve černý prošedivěl jako ten jeho kdysi krásný a dlouhý havraní vlas, tělo sehnulo se k zemi, ano i lesk jeho velikého oka pohlá, že se ho až Holubovic lekli když na dveře jejich zaklepal. Doma v krátké době pochoval vše — děti i ženu a proto znova šel do světa, aby zapomněl na ty hrozné rány.

Ale nikde se mu nevedlo a proto vzpomněl si na starou Holubovou a její slova: „Jurko, poslyšte! Kdybyste se vrátil jednou zpět, můžete zůstat u nás, však se místo najde a kus toho sousta také vám dáme!“

A přece netáhlo ho sem dobré bydlo, ale kus lásky a vděčnosti, již k němu měli ti dobří lidé.

Od té doby v létě spával na půdě a v zimě v teplé šenkovně. Ve dne chodil po vsích za prací a v nedělní odpoledne sedával za kamny na tvrdé lavici oděn v slovácký kroj a v reznou čistě vypranou košili. Jeho kožená torba ležela vždy na lavici vedle něho, posetá mosaznými knoflíky, které leskly se na širokém řemeni. Ani žlutý mosazný křížek, už hodně otřený mezi nimi nechyběl, podobný onomu, který na šňůře zavěšený visel na prsou Jurkových. Ten první byl po otci, ten druhý po Janikovi, a to byl celý jeho poklad, to bylo vše, co mu zbylo ze šťastných dob . . .

Proto snad byl tak malomluvný a měkký jako dítě. Za to nás malé měl rád, zpívaje nám slovenské písničky a koledy, které chodil zpívat o štědrém večeru i k nám za dveře.

Matka moje čekala jej vždy s rybí polévkou, ale jednou nadarmo, — Jurek nepřišel. Opatroval nemocnou Rezinku Holubovic dnem i nocí, která dle všeho silně nastydla.

Na hod Boží pozorovala stará paní hostinská, že vnučka dostala záškrt a že se dusí. Všichni rozběhli se pro lékaře, kterého však nikde ani na Hradčanech sehnati nemohli.

Jurek zůstal s dítětem sám. Čekal hodinu, dvě i déle, již se šerilo, leč vždycky táž zpráva: „Nikoho nelze nalézt.“

Jurek se rozhodl. Chopiv dítě a zabaliv je ve vlněný šátek utikal s ním do Prahy do dětské nemocnice. Nohy už mu klesaly, dech nevystačoval, ale pohled na malou Rézu popoháněl jej v před, až stanul u cíle.

S podivením zahleděli se lékaři na starého drotara s dítětem, zvlášť když klesl na kolena a s pláčem prosil, by je zachránili.

A věru, bylo zrovna na čase, děvče bylo by se zadusilo, nebytí Jurkova nápadu.

U Holubů, když nenalezli dítě ani Jurka, div že nesešleli. Ten teprve před desátou hodinou večerní se navrátil, a vysvětliv, co provedl, vypravoval s pláčem, že Rézu zpět už nechtěli páni doktoři mu dát, ale že ubezpečili ho, že bude zdráva, pakli ji tam ponechá.

Tenkrát drotar sklídil málo vděku, neboť Holubovic nemohli se dočkatí rána. Ale když na druhý den zvěděli v nemocnici, že právě v čas Jurek děvče přinesl a tím od udušení je zachránil, obrátili.

Dítě skutečně se uzdravilo, ale jinak bylo se starcem, který se uhnal a od té doby pokašlával víc a více. Z vděčnosti chtěli mu darovati obstarlý kožich podšitý beránkem, aby mu nebyla zima, na niž si stále stěžoval, ale Jurek děkoval a daru nepřijal; nechtěl zaměnit za něj svou koženou kazajku slováckou, jež mu byla tak milou, jako ten celý slovácký kroj.

A ani už jí také nepotřeboval. Neboť za několik dnů ustlali mu v „Trníčku“ zrovna vedle hrobu Janíkova. — —

Štědrý večer bohaté vdovy.

Nálada Štědrovečerního dne, spojená s neobvyklým ruchem, opanovala Prahu jako královna.

Hospodyně s naplněnými koši, četní posluhové, odnášející různé baliky, obrazy i hračky, řemeslníci, odvádějící své dílo na zakázku objednané, pekaři s nůšemi plnými vánoček, otcové a matky, shánějící po krámech a obchodech dárky k štědrovečernímu nadělení, kvapně ubírali se svou cestou jako o překot. A nikdo z nich se nezastavoval zbytečně, nikdo bezúčelně nemařil času nikde, a musil-li posečkatí tu a tam na křižovatce anebo nároží, aby vyhnul se rušně projíždějícím povozům anebo kočárům, byl malou tu chvíli pln netrpělivosti a jako na trní.

I do postranních ulic vnikl ten nezvyklý shon, až na smutný ten kout Prahy, kde nachází se některé universitní budovy lékařské fakulty, zadní křídlo všeobecné nemocnice, patologický ústav a blízký blázinec . . . A kdo byl nucen přece tudy se ubírat, sotva se podíval na tyto smutné paláce, jakoby se bál, aby nekalil si tu blahou náladu duše, vyvolanou vzpomínkami z dětství i z pozdějšího života. A přece i sem v to smutné vřkolí pronikl ohlas štědrovečerního dne. V kterémsi koutě Kateřinské ulice rozestavil statný prodavač, jinak zaměstnáním snad dřevoštěp, několik vánočních stromků, od největšího až k nejmenšímu a některé z nich vyzdobil i papírovými řetězy a pozlacenými ořechy. Chvilemi přešlapoval ve sněhu s nohy na nohu a z celého jeho vzezření bylo patrné, že by byl rád své jedličky a chvojky prodal, aby s malým výdělkem mohl se uchýlit do teplé světnice z toho nevlidného místa, a to tím více, ježto pomalu blížilo se k poledni.

Konečně zastavila se před prodavačem paní smutečně oděná, jejíž černý vlas už hodně prokvétal.

Byla to vdova po pražském měšťanu Uhlíkovi, který asi před pěti lety zemřel, zanechav manželce své vedle slušného jmění na hotovosti i výstavný dům na Karlově náměstí.

Od smrti svého chotě žila „paní domácí“ — jak jí všeobecně v celém okolí jmenovali — život samotářský, s lidmi málo se stýkajíc. Děti přímo nenáviděla, a proto do domu nepřijala také nízadného nájemníka, který by nebyl bezdětným.

Příčina této nevráživosti spočívala v tom, že vdova sama byla bezdětnou, neboť obě dívky jí zemřely ještě za živobytí jejího muže. Za to jejími miláčky byli dva psi „Mufi“ a „Oříšek“, kterým věnovala výhradně svou přízeň a kterým

strojila rok co rok vánoční stromeček, ověšený uzenkami, ač k žebrákům byla stejně tvrdá jako k dětem . . .

Jest zcela pochopitelné, že za těchto okolností měla paní domácí Uhlíková málo přátel v nejbližším sousedstvu a že považována byla za ženu necitelnou a zlou, o níž často brousily si jazyky klevetnice, které blíže ji znaly.

Bohatá vdova smluvila stromek a zaplatila jej prodavači, který ji ujistil, že jedličku hned o polední jí do domu odnese, jakmile jen žena přijde s troškou kávy, kterou doma mu vařila pro zahrátí.

Paní domácí chtěla již se obrátiti k domovu, když k ní zalétl zoufalý křik dvou dětí, mísící se v hlasy několika žen a mužů. Ohlédla se bezděky a nedaleko od místa, kde stála, spatřila kupu lidí stojících v půlkruhu u zdi zahradní, která ohraničovala blázinec se všemi jeho prostorami. Ze zvědavosti pospíšila i paní Uhlíková v tu stranu a vmísila se v zástup lidu, uprostřed kterého viděla ležeti na zemi chudíče oděnou venkovskou ženu, asi čtyřicetiletou, ale sestárlou a vyhublou. Asi osmiletý hoch a šestileté děvčátko v kartonových šatičkách plakali a bědovali nad ubohou . . .

Žena jako bez ducha ležela tu zsinalá, s očima přivřenými, když přikvapil jeden z lékařů, jenž právě z nemocnice pospíchal do svého domova.

Schýlil se nad ubohou a pozoroval chvíli tepnu bezvládné ženy, pak zvedl se opět a zvolal:

„Prosím vás, pánové, doskočte někdo do nemocnice, ať sem pošlou ihned nosítka a odevzdejte tam zároveň s tímto rozkazem mou visitku. Ale ať stane se tak neproděná. Žena, jak se zdá, padla do mdlob jen slabostí, a dá Bůh, že ji k sobě přivedeme, ač nebude-li to něco horšího.“

Jeden z pánů vzal visitku lékařovu a pospíchal do vrat nemocnice, aby žádost doktorovu vyplnil.

Děti uslyševše, že matku jejich chtějí odnésti, daly se znovu do hlasitého kvílení.

Jedna z žen vyňala z košíku několik jablek a dvě housky a podělila jimi malé hořekující ubožáky.

„Neplačte, vždyť mamince bude zas dobře!“ těšila je měkkým hlasem.

„A neumře, jako umřel náš tatínek?“ zeptal se hošík přemáhaje pláč.

„I neumře! Zase jí bude dobře,“ prohodil lékař a pohled jeho utkvěl na pobledlé tváři ležící ženy, jakoby slovům svým nevěřil.

„Chudinky, ty budou mít dnes smutný štědrý večer!“ povzdychl někdo ze zástupu.

„Ba že! Ach, ten život! Malí ubožáci nemají dle všeho už otce a teď . . . Můj Bože, aby ještě přišli o matku . . .“ ozval se opět jiný hlas.

„Odkud pak jste?“ zeptal se lékař dětí.

„Prosím, z Písnice u Břežan.“

„A co tu dělala vaše matka v Praze?“

Děvčátko, odpovídající lékař, podívalo se na něho svými velikými černými a pak reklo ostýchavě: „Maminka šla sem do Prahy zastavit hodinky se stříbrným řetízem, které zbyly nám po tatínkovi, protože jsme neměly doma ani krejcaru na chleba. Prosily jsme maminku, aby nás vzala s sebou . . . Ale mamince bylo nějak mdlo. A tady padla.“

Několik mužů a žen sáhlo do tobolky a podělili drobnými penězi ubohé oběti, které byly plny rozpaků. Bylo viděti, že nejsou zvykly almužny přijímat, a proto jen nesměle děkovaly.

V tom dostavili se na místo sluhové z blízké nemocnice s nosítky a naložili bezvládnou ženu na ně. Kdosi přivolal i strážníka, v tomto okolí službu konajícího, který vyltal se na celý případ a jméno nemocné, děti se ujal, aby je odvedl na strážnici do Štěpánské ulice.

Byl-li dříve pláč dětí srčelomný, pronikal nyní až do duše všech přítomných. Děti chtěly stůj co stůj jíti za matkou, ale strážník nepřivoli, slibuje jim, že pan komisař dá je dopravit do útulku a odtud že pošlou je do rodné obce.

Ve shromážděném obecnstvu o tom panovalo různé mínění a proto ozývaly se i různé hlasy.

„A co tam ve vsi budou dělat, ubožátka, když tam nemají ani živé duše?“ prohodil prodavač stromečků, který rovněž opustil své stanoviště.

„A povedou je tam ještě postrkem, chuděrky, jako zloděje,“ ozval se jiný hlas.

Strážník podíval se ostře v tu stranu a dodal: „Všecky zbytečné kritiky o úředním jednání si zakazují, pánové, a co se mne týče, konám jen svou povinnost, a vy, děti, pojďte! Jiné pomoci není, však vám zle nebude!“

„Chuděrky, kdo ví, kde stráví štědrý večer,“ ozval se opět známý už hlas.

„Inu, tak je to s chudým člověkem! Jen aby posel, jak se narodí!“ zapištěla jakási tlustá hokynárka a „žena z lidu.“

„Ale matko, vždyť těm velikým pánům nebude všem taky dnes dobře! Lépe býti tím posledním člověkem, nežli mít špatné svědomí, anebo všeho hojnost, ale bez požehnání Božího!“ ozval se rázný mistr řeznický, který s pokrvácenou zástěrou a silnou kazajkou na sobě sem se nahodil.

Zamaštěná čepice leskla se na jeho hlavě a oči jeho zadívaly se na třesoucí se napolo zmrzlé děti.

„Věru, kdyby moje stará trochu jen mohla na nohy, vzal bych tu drobtinu hned k sobě, ale není to možno. Žena leží mi už pět neděl jako Lazar a já nevím starostmi, kde mi hlava stojí!“ povzdychl si.

Paní domácí, poslouchala mlčky a dívala se na celý výjev nepohnutě. Ač měla dosti velkou nechuť k dětem, přece nezůstala bez pohnutí. Ano, zdálo se, jakoby jí zvlhnul zrak, ale přemáhala se, jak jen dovedla.

V tom strážník uchopil děti za ruce, chtěje je znovu odvésti. Malý hošík kleknuv na kolena, pohlédl na vdovu, která mu stála nejbližší a jal se prositi s pláčem: „Paničko, pro Boha vás prosím, přimluvte se u pana strážníka za nás!“

„Pro Boha vás prosím!“ opakovalo děvče a upřelo své veliké oči na paní domácí.

Ta zachvěla se v hloubi duše. V té chvíli se jí zdálo, že ty děti na vlas jsou podobny těm jejím vlastním, které pochovala, ano, každý ten tah i vlas a vzrůst prozrazoval nápadnou podobu.

„Jak pak ti říkají, hošíku?“ otázala se měkkým hlasem.

„Josef,“ odpověděl chlapec s pláčem.

„A tobě, hoičičko?“

„Lidunka“, zašeptalo děvče.

Bohatá vdova pobledla a promluvila více k sobě než k jiným: „Můj Bože, i ta jména jsou stejná!“ Na to obrátila se k strážníkovi a pravila: „Dovolíte-li, pane, vezmu ty děti k sobě. Mohly by u mne zůstat, nežli se matka jejich uzdraví. Jsem Františka Uhlíková, majitelka domu zde na Karlově náměstí, a z toho snad pochopíte, že by do špatných rukou nepřišly.“

Strážník pohlédl na ni vlídně a odpověděl:

„Znám milostpaní dobře, ale račte odpustit, že o té věci nemohu rozhodovati sám. Libo-li jíti k panu komisari, ten jistě proti tomu nic mítí nebude.“

„A Pán Bůh vám ten dobrý skutek zaplatí tisíckrát,“ vmísil se do hovoru mistr řezník a nadzvedl svou mastnou čepici.

Paní domácí nevsímala si již ničeho. Mlčky vzala děti za ruce a vedla je na komisařství, kde jí je také svěřili s největší ochotou.

A podivno! Hoch i děvče přilnuli k ní jako k své matce. Utišili se docela, zvláště když jim slíbila, že odpoledne půjdou navštívit maminku do nemocnice, což také splnila.

Nemocná již se zotavila, neboť nabyla záhy vědomí. Příčina náhlé její mdloby nespočívala v jiném, nežli v tom, že toho dne ničeho nepožila, a proto následky se dostavily. Vypravovala o své bídě a s pláčem děkovala bohaté vdově, že ujala se dítek opuštěných, které libaly ruce i tváře dobré své matky. Paní Uhlíková neváhala a promluvila i s lékařem, a když tento pronesl mínění, že by chudá žena mohla býti ihned propuštěna, kdyby jí někdo aspoň několik dnů silící výživy poskytl, usmyslila si ihned, že i matku dítek k sobě vezme. Objednala kočár a po chvíli již všichni nacházeli se

v saloně domácí paní, kde chudásové mohli oči nechat na té nádheře.

Dětem i matce vykazala pěkně vytopený pokoj, a když přiblížil se večer, vystrojila jim štědrovečerní hostinu, jaké nikdy neměly.

Ani stromeček vánoční nescházel, původně určený pro psíky, na které bohatá paní tentokrát zapomněla. Za to Liduška a Josef našli pod ním hračky, pěkné knihy a teplý nový oděv s obuví nejen pro sebe, ale i pro matku.

A když děti zapěly u jesliček radostnou píseň vánoční: „Narodil se Kristus Pán!“ rozplakala se domácí paní pohnutím, ježto se jí zdálo, jakoby vlastní její dítky navrátily se k ní s nebe, aby ji potěšily. Proto učinila návrh chudé ženě a dítkám, zdali by nechtěly u ní zůstat v domě, kde byla ochotna poskytnouti jim byt a celé zaopatření za pouhou posluhu.

Radost matky i dětí neměla konce a zámožné majitelce domu samé zdálo se, že tak krásných svátků vánočních ještě nikdy nezažila.

Když se o tom všem dověděli nájemníci paní Uhlíkové, zasli nad tím obratem, který se s ní stal. Zvláště když viděli rok co rok, kterak strojila bohatý stromek vánoční místo Mufíkovi a Oříškovi dětem z celého vřkolí, neměl podiv jejich ani konce. Štědrovečerní naše příhoda změnila tvrdé srdce bohaté vdovy a naplnila je ušlechtilým citem i láskou, které vyvolaly snad i vzpomínky.

Ó, požehnaný štědrý večer, ve kterém se rodí tak často Kristus i v srdcích lidských!

Pražák.

Asi před rokem vyšel jsem si za májového jitra na Petřín. Cesta po starých schodech kolem nemocnice Milosrdných sester mne poněkud unavila, ale posvátný klid a téměř omamující vůně šeríku poskytlý mně skvostnou za to náhradu. Pěšina, kolem níž se pnou kapličky křížové cesty, byla úplně opuštěna, i na vrcholu Petřína nebylo ni živé duše. Za to ptáci šveholili až mile a kdesi na nejvyšším bodu kamenné hradby jásal kos a prozpěvoval svou jarní píseň, plnou triků, jakoby chtěl přehlušiti všechny své opeřené druhy a dáti tak na jevo svou radost, že po deštivé noci vzešel tak krásný a jasný den.

Sestoupil jsem zabrán v myšlenky po zvlhlé srázné cestě na Nebozízek a zabočil kolem restaurace na jednu z postranních stezek, kde usedl jsem na pohodlnou lavičku, abych si na chvíli odpočinul. Pod nohama mými táhla se stráž, podobná nádhernému koberci svěží zeleně, protkaná tisícerymi květy a kvítky nejrůznějších a přece harmonických barev, a přede mnou jak v lesklém zrcadle skvěla se krásná a v pravdě královská Praha se svými věžemi a vížkami chrámů, pestrými střechami a štíty domů i nejrůznějších budov. Tisícera okna a okénka, ano i hladina Vltavy stkvěla se září démantů a hluk městský zaléhal sem jen jako vzdálená bouře tajemným hukotem a šumotem, promísená hlasem zvonů a zvonků, které zanášel jarní, teplý vánek v to ticho útulné a rozkvetlé stráně.

Uchvácen pohledem na to nádherné panoráma, ani jsem nepozoroval, že vedle mne na lavičku usedl si starší muž, prostřední postavy, poněkud od beder už k zemi nachýlené, s tváří a hlavou, jako často vidáme na obrazech svatého Josefa. Vlas silně prosedivělý byl mírně dlouhý, ale přece splýval až do týlu z pod širokého klobouku, který z počátku zdál se mi prozrazovati umělce.

Teprve když jsem na přichoziho pohlédl, nazvedl klobouk a pozdravil zdvořile.

„Odpusťte, pane,“ jal se omlouvat, „že si sedám sem vedle vás, ač jest tu lávek prázdných celá rada; jest to moje zamilované místo, neboť odnikud nezdá se mi Praha tak krásnou jako z tohoto místa. A já ji tolik miluji! Neračte se tomu také divit, v ní jsem se zrodil, v ní žil, pracoval, trpěl . . .“

„Pochopuji úplně, pane“, vmísil jsem se do hovoru, abych se mu nezdál nevlídným, „jste patrně Pražanem, a to nejen tělem, ale i duší.“

„Ano, pane, jsem Pražák!“ přisvědčoval stařec hrdě, jemuž, jak jsem se později dozvěděl, moderní název „Pražan“ se mnoho nezamlouval. „Jsem Pražák tělem a duší, jak jste dobře uhodl,“ opakoval poznovu, ale mírněji, jakoby vzpomínal něčeho.

„Nedivím se, že lpíte tolik na Praze,“ rozhovořil jsem se i já. „Jest Praha krásná a má i slavnou minulost . . .“

„Ach ovšem, ovšem!“

„I vy jste, pane, Pražákem?“

„Tak jest! Narodil jsem se na Hradčanech, tam vyrostl a dosud tam bydlím.“

„I to mne těší, pane! Proto jako Pražák Pražáku mně také porozumíte a nevsmějete se mi, když řeknu, že Praha jest nejkrásnější město na světě. Víte, míním starou Prahu, bez předměstí“ . . . vysvětloval soused.

„Pochopuji, vždyť sám Humboldt Prahu, co do krásy a její polohy, kladl, tuším, na třetí místo mezi všemi městy, která kdy viděl. Ovšem, kdyby byl býval Pražanem jako vy, snad by ji byl postavil na místo první“, pravil jsem ne bez žertovného úsměvu.

Ale stařík bral věc vážně.

„Zcela dobře pověděno, pane! Víte, s krásou Prahy jest to jako s krásou Smetanovy „Prodané nevěsty“. Cizák, porozumí-li hudbě Smetanově, obdivuje barvitost a lahodnost její, žasne snad nad mistrovským souladem tónů, ale tak jí oceniti nikdy nedovede jako pravý Čech . . . Ten svěží český duch, který z ní vane, ta pravá česká hudba, ta pro cizince nemá významu, proto — že jí nepochopí. A tak jest to i s krásou Prahy. Projde-li jí kdo třeba desetkrát, což může o ní pověděti! Nám Čechům a Pražákům jest každý kámen památný.“

„Máte do jisté míry pravdu. Mnoho na váhu padají i vzpomínky.“

„Ano, to jest to, pane! Můj Bože, kdo zná Prahu tak jako já? Jsem už přes sedmdesát let stár a pamatuji i zažil jsem mnoho . . . Ovšem, když jsem byl dítětem, byla Praha o mnoho menší, v hradby uzavřená, starosvětská a starosvětský byl i život. Narodil jsem se „u křížků“, v domě, který stál na místě nynějšího policejního ředitelství. Tam, kde se zvedá nyní naše nádherné divadlo, tam byla solnice, vápenice a za ní toliko několik domů. Teprve později začali stavěti Františkovo nábřeží, ale u Papouškových lázní dlouho ještě potom byla letní hospoda na lodi a pod ní pila vedle nynějších mlýnů staroměstských. A co byl tehdy Příkop a Ferdinandova třída? Nic, nic proti dnešku! Vše žilo po sou-

sedsku, skrovně, ale šťastně. Nás doma bylo dětí pět. Můj otec byl řezbář a staral se o nás poctivě a tak i matka. Bůh jim dej za to nebe! — Náš pan domácí, starý pensista, v prázdné dny, kdy škola nebyla, brával nás na procházku do „nových alejí“ před Platýzem. „Staré aleje“, táhly se zas od Ursulinek k řece. Chodili jsme s panem domácím rádi na ty vycházky, ač bídě mluvil po česku. A v jakém to chodil úboru! Trepky na nohách, v podvlíčkách a šedém županu, se „šmelcovou“ čepičkou na hlavě, od níž klátil se trapec do týla, s dýmkou v ústech — tak vykračoval si den co den a také i s námi až před Platýz, kde usedal pravidelně na mramorovou lávku pod kaštiny a pokuřoval, mezi tím, co jsme my děti skotačily. Ovšem nesměly jsme mnoho křičeti, sice přiběhl strážník s čákou na hlavě, jak obrácená konev. Na bílém řemení přes prsa visela mu šavle a vedle ní liskovka, kterou nezbedy ihned na místě vyplácel. Můj Bože, aby tak dnes v onom úboru pana domácího tam se někdo opovážil procházet . . . ! Jaký by to byl shon lidu za ním . . . ! Za blázna by ho považovali. A tenkrát? Nikdo se nad tím nepozastavil. Bylo méně upjatosti, ale za to více upřímnosti, sdílnosti a lásky. Nájemníci v domě tvořili takřka rodinu. Stonal-li kdo, nebylo o pečlivého ošetřovatele nikdy nouze; moje nebožka matka nejednu noc probděla u té či oné sousedky, přišla-li „radostná událost“ do domu, a byla asi padesátkrát kmotrou. Jeden s druhým se těšil, bolest sdílel . . . Ale odpusťte pane . . . Rozpovídal jsem se a unavuji vás svými dětinskými řečmi“, omlouval se stařec a utichl na chvíli ve svém vypravování. Dobrácký jeho zrak spočinul na mně pátravě, jakoby chtěl se přesvědčiti, zda se nezlobím na něho, který otevíral mi srdce do kořán.

„Nikoliv“, odušil jsem přívětivě, nemoha vzdorovati té sdílnosti, „vaše vypravování mne velice zajímá. Pražan Pražanu vždy porozumí a vy pamatujete tak mnoho! Tož jistě utkvěl vám v paměti i rok osmačtyřicátý . . .“

„Ach ne mnoho . . . Mně bylo tenkrát teprve dvanáct let . . . Chodil jsem ještě do školy do Týna.

Nevím, který to byl den, ale byl to asi začátek bouří revolučních. Přese všechny zákaz utekl jsem z domova a zaběhl až na Staroměstské náměstí. I to tenkrát vypadalo trochu jinak nežli dnes.

V samém středu jeho stála ještě nádherná mramorová kašna, Krocínova, jejíž trosky vidíme nyní v museu. Za kašnou stála vojenská strážnice a před ní několik košatých kaštanů . . . Onoho bouřlivého jitra lid stromy tyto porazil, opuštěné strážnice od granátníků se zmocnil a co v ní bylo vyházel. My hoši použili jsme příležitosti ke skotačení.

Vše připadalo nám tak nevinně jako hračka, ač lid srocoval se vždy víc a více. Kdosi přivalil i sudy piva, jiní

přinesli celé koše chleba a uzenek, i pil a jedl, kdo chtěl. Brzy rozhlaholily se náměstím národní písně, zkrátka bylo veselo jako před svatbou. Toho dne vrátil jsem se domů teprve ke čtvrté hodině odpolední, a to zrovna včas. Tu a a tam docházelo již k větším srážkám, a proto matka umírala pro mne strachy, i považoval jsem to za velké štěstí, že otec vždy přísný a lehce vznětlivý, nebyl doma. Mimo svůj obyčej přišel až v noci, ale nespál. Rychle s matkou skládal prádlo a šaty a sotva se rozbřesklo, již nás budil. Před domem stál vůz, který odvázel již po malé chvíli do Staré Boleslavi nás všechny i s matkou, jen otec zůstal v Praze, kde bylo hned na to zle . . . Stavěly se barikády a vše chystalo se k pravidelnému boji.

Ve Staré Boleslavi nebylo nám zle, žili jsme po ten čas u tety, která byla matčinou sestrou, a ta byla by nám dětem snesla na světě všecko. Když jsme se po nějakém čase dozvěděli, že Windischgrätz strílil na Prahu a že zapálil i mlýny staroměstské, plakali jsme hořce; byli jsme toho domněni, že Praha, zlatá Praha naše jest ztracena, a my po ní tolik toužili . . . Od toho dne jsme se vždy večer modlili za otce, při čemž matka pravidelně prolévala slzy a pojednou začala chodit jako stín. Když jsme se jí tázali na něco, neodpovídala a opět mnohdy brala nás na klín a jmenujíc nás drahými dětmi, líbala nás do umdlení.

Konečně jsme se dočkali opět návratu. Poslední červánky líbaly právě městské hradby, když Poříčskou branou vjžděli jsme do Prahy, která zdála se nám rušnější než kdykoliv před tím, neboť v tom zatiší staroboleslavském odvykli jsme veškerému hlučnému ruchu a ustavičnému drkotání povozů po kostrbaté tehdy kamenné dlažbě pražské. V duchu těšili jsme se na shledání s otcem, jen matka byla smutná a tak bylo i doma, kde našli jsme vše přeházené jako po vyhoření. Otce, na něhož tolik jsme se těšili, nezastihli jsme. Jen starý, šedivý dělník Vincenc uvítal nás místo něho a na naše otázky odpovídal stručně, že otec odejel kamsi na venkov za práci a že vrátí se až za týden. Ale nevrátil se . . . Matka chřadla vřichledě, ale po nějakém čase se jaksí uklidnila, ač i potom po tajmu často si stírala slzy. Co se stalo s otcem, bylo nám záhadou, až jednoho dne jsme se to dozvěděli; zjistilo prý se, že byl členem revolučního výboru a proto byl stíhán i musil uprchnouti do ciziny. Marně ho hledali a stíhali, útěk za pomoci četných přátel se mu podaril, ale nebylo nám popřáno s ním se shledat již nikdy.

Vincenc, starý mládenec a poctivá duše vedl řemeslo dále a stal se mistrem, aby staral se o nás o všechny. U něho jsem se také vyučil řezbářství a ježto pokračovacích škol tehdy nebylo, musil jsem z rozkazu strýcova chodit do Budče,

kde Štulc, doktor Purkyně a Ammerling zřídili zvláštní školu pro učedníky a na ní také vyučovali.

Všickni tři jmenovaní vlastenci měli mne rádi i viděli ve mně talent a proto chtěli, abych vstoupil do učení k výtečnému sochaři Václavu Levému. Hořel jsem touhou stát se učněm tak slavného mistra, ale matka usoudila jinak. Věděla dobře, kterak starý Vincenc pokašlává a chřadne a že nebylo zbylí, poslechl jsem. Ani jsem sám netušil, že tak brzy mi bude místo Vincence staratí se o matku a sourozence, ale stalo se. Vincenc dlouho stonal, až dochřadl na dobro. Zaplákal jsem si nad jeho rakví a rovem nejednou, ale život volal ku práci a té jsem se také věnoval. Sestry se provdaly a také matka mne opustila . . . Dochoval jsem ji k smrti . . .“

Stařec na chvíli se zamlčel.

„A prosím vás, co stalo se s otcem vašim? Odpusťte, že vás vyrušuji, ale osud jeho mne tak zajímá,“ otázal jsem se svého souseda. „Což nepsal nikdy?“

„I psal, psal! Dozvěděli jsme se, že jest v Americe. Jednou přišel dopis z onoho města a hned z druhého a třetího a tak to šlo dále. Psaní jeho bylo vždy plné citů a touhy po nás, ale jak se zdálo, nevedlo se mu nikde valně. Posléze psal asi rok před smrtí matčinou a více jsme o něm nezvěděli. Co se s ním stalo, ví Bůh Mám za to, že někde zahynul nějakým neštěstím, nikým nepoznán . . .“

Mistr řezbář si oddychl z hluboka, jako by při těchto posledních slovech vyřkl cosi hrozného, a pak dodal: „Považte si, pane, co je to umřítí v cizině, daleko od své vlasti, od své rodiny! Ale tak bylo mu souzeno . . . Oženil jsem se naposledy sám a šťastně. Vzal jsem si sice chudé děvče ze sousedství, ale volil podle srdce. Nic jsem si z bídě nedělal, ač dostavily se zlé časy z počátku. Práce bylo málo, zvláště v zimě, tak že jsem byl nucen živobytí protloukati všelijak.

Stavěl jsem z lepenky paláce, mlýny, poustevny a tyto výrobky prodával o vánočním trhu na staroměstském náměstí, jen abych bídě se ubránil, a podařilo se mně to. Když jsem totiž na svém krámku mimo jiné vystavil ku prodeji i několik figurek ze dřeva řezaných, povšiml si jich tehdejší týnský farář Heinrich a hned na to svěřil mi větší práci za několik set zlatých; hráz byla konečně prolomena a od té doby svěřovali mně ponejvíce kostelní práce; opravoval jsem oltáře a sochy i po venkově, jako ku příkladu v Libuni, kde jsem pobyl celé čtyři neděle u zvěčnělého kněze a tamějšího děkana Antonína Marka, známého buditele národa. Doporučil mne jemu Mikovec, rovněž veliký vlastenec a redaktor „Lumíra“, který starožitností dobře rozuměl a mne velice si oblíbil. Tu a tam doporučil mne i Krolmus, farář Arnold, zakladatel Měšťanské besedy, zkrátka, práce bylo dost,

že jsem uživiti mohl poctivě svou rodinu, třeba kapitálu při veškeré šetrnosti jsem nashromážditi nemohl.“

Starý mistr se opět odmlčel a opět pohlédl na mne pátravě, zda neunavuje mne svým vypravováním. Porozuměl jsem mu dobře. Před námi ležela Praha, s níž téměř zraku nespouštěl. V ní prožil celý život a proto v něm tolik probouzelo se vzpomínek. Pučely v něm všechny jako květy, které mocí tlačí se ven z vlhých půdy a obrací se vždy jen ke slunci.

„Jak vidím, znal jste osobně i mnohé vlastence,“ hleděl jsem nastavití přetrženou nit hovoru starcova.

Mistr usmál se a radostně přivřel boдрé oči jako kdyby se jej něco milého dotklo.

„I znal, znal, můj milý, zlatý pane! Býval jsem v mládí výborným tenoristou a zpíval přes dvacet let nejen u sv. Jakuba v kostele, ale také ve vlasteneckých společnostech při domácích zábavách a koncertech. Pod hudebním skladatelem Skuherským a pozdějším ředitelem divadla Mayrem jsem nejednou účinkoval, zpíval se Strakatým na nejednom pohřbu zesnulého literáta, jako slovníkáře Franty Šumavského a jiných, znal jsem osobně básníka Karla Jaromíra Erbena, Douchu, Pflegra-Moravského, výtečného sochaře Levého, Jana Purkyně, pozdějšího probosta Václava Štulce a celou řadu jiných. Do politiky nikdy jsem se nepletl, neměl jsem na to času; i moje povaha byla tichá, ale byl jsem vždy celým Čechem a nikdy jsem své národní přesvědčení nezahodil a také si je uraziti nedal.

Řikává se, že časy se mění a lidé v nich, a je to pravda. I ta Praha se změnila, je rušnější, plná života, ale jako nevykvašené víno, kypí a kypí. Staré domy bourají a mimo Malou Stranu a Hradčany sotva lze najíti ulici, která by neztratila svůj bývalý ráz. Vyhledávám ty staré koutky rád a časem si zajdu i na Olšany. I tam mnoho zkazili . . . Staré hrbitovy ruší, ale přece tam dost ještě vyhledám starých známých, kteří pod drnem odpočívají. A zas ve mně ožijí vzpomínky, v nich vracím se zpět.“

Mistr umlkl a zadumal se.

Chvilí ponechal jsem jej vzpomínkám, ale pak otázal jsem se ho pln zvědavosti: „A což nyní, jste snad již sám?“

„O nikoliv,“ odvětil stařec. „Pán Bůh nás všechny zachoval. Má dobrá žena jest sice už jako věchýtek, ale cílá při tom jako rybička. Jsme u dcery, která jest vdovou po soudci a má dvě vnoučata. Bydlíme v Nostické ulici; je to pěkný koutek Prahy, tichý a útulný. Okna máme do zahrady, slunko hned z rána . . . Přivykl jsem už tam, že by se mi jinde stýskalo. Vedle dcery mám syna, který je na Moravě notářem a chvála Bohu, vede se mu dobře. Píše stále, abychom se k němu odstěhovali, ale nechce se nám, ač víme,

že by s námi i srdce rozdělil. Prosim vás, pane, jak bych mohl Prahu opustit! Přesaďte starý strom do jiné půdy a uschne . . . A pak, vždyť se nám zle nevede. Dcera pečuje o nás, a vnoučata lpí na mně celou duší. A abych pravdu pověděl, jinde bych nerad, aby mi vykopali hrob . . .“

Můj soused při těchto slovech sklonil hlavu k zemi, ale jen na chvíli. Jako by ožil, nazvedl tělo a pohlédl na mne tímž dobráckým zrakem jako před tím, ale v oku jeho zároveň lesklo se cosi podobného mladickému nadšení.

„Nehněvejte se, pane, dal jsem se svými vzpomínkami příliš unést!“ omlouval se opět, ale hned dodal: „Člověk nad hrobem mluví vždy o posledních věcech, jež ho čekají a tak i já, neboť jiného nezbývá. Ale což vám jest . . . Vám náleží ještě život a i tam těm tisícům a tisícům . . . Co ruchu doléhá až sem . . . Vše se hlásí k životu i celá Praha, která roste a mohutní, ale naši jest a naši bohda zůstane. Můj Bože, jak se vše změnilo! Když jsem byl mladíkem, ještě mnoho se němčilo a dnes? Již nás neudusí, třeba se hněvali proto sebe víc a vymýšleli i nové báchorky, jakou byla i ona o slepém mládenci, který prý prorokoval, že i z Prahy nezbude ni kámen na kameni. Sedlák prý jen bičem zapráská, až těmi místy pojede a řekne: ‚Tady stála kdysi Praha . . .‘ Ano, věřím, přáli by si to mnozí, vždyť jsme jim trnem v oku . . . Učili nás té pohádce i ve škole, ale už nás nezdolají . . . Čeho se nedočkám já, dočkají se jiní, ale přece bych si přál viděti Prahu ještě jednou, tak za sto nebo dvě stě let. Věřím pevně, že bude ještě větší, stále naše, česká a slavná . . .“

Můj soused, tak klidný dřív, se pojednou rozohnil. Dlouhou chvíli mlčky, ale se zanícením pohlížel na Prahu. Posléze vstal a jako by se styděl za své city, měl se k odchodu.

„Jest čas, abych vás opustil, pane, a jestliže jsem se rozpovídal, odpusťte starému Pražákovi,“ řekl tiše jako pozměněn. „Buďte s Bohem, pane!“

I já jsem se s ním rozloučil a vřele stiskl ruku starému poctivci.

Odcházel zvolna, pružným ještě krokem po točité stezce dolů, ale pojednou stanul; patrně uslyšel, kterak zvonky i zvony rozhoupaly se k polednímu klekání. Obnažil hlavu, na niž dopadaly ostré paprsky sluneční, tak že šediny jeho se skvěly jako ze stříbra a pohřžil se v modlitbu . . . Při tom zraky jeho stále spočívaly na tolik drahé mu Praze, že chvíli zdálo se mu, jako by ne soused můj, ale dobrý duch modlil se za město, dané mu v ochranu . . .

Oddíl II.:

Na jiném vzduchu.

Po různých stezkách.

Pan baron Heřman z Fridrichsteinu slavil sice loňského roku teprve své padesátileté narozeniny, avšak už po více než tři léta byl ve výslužbě. Přes to přese vše rád oblékal se v plukovníckou uniformu a byl hrd na svou vojenskou hodnost jako na svůj šlechtický erb po otcích zděděný.

Ovšem měl vždycky baron z Fridrichsteinu závistníků dost, a to zvláště mezi nižšími důstojníky, kteří mu nepráli, že byl všade v „lepších“ kruzích rád vidán, ale i to mělo svou příčinu; vždyť, dokud byl mlád, dovedl bavit zvláště dámy v aristokratické společnosti svou dvorností i humorem.

baronu Heřmanovi něco na kráse, hrál i úlohu elegána. Být „moderním“, to byla vždy hlavní snaha jeho a proto snad miloval každý sport, ať byl jakýkoliv, jen když byl časový.

Hrával se starými pány šach a s dámami domino, v klubu karty a kulečník a ještě do nedávna účastnil se rád dostihů, odkud odnesl si celé rady premií a vítězných odznaků, ač někdy bylo mu se spokojiti i s boulemi na hlavě a četnými odřeninami na celém těle. Rozumí se, že v takových případech byl toho vždycky vinen jenom kůň, neboť baron z Fridrichsteinu byl považován v tomto odboru za nepřekonatelného, zrovna tak jako ve střelbě, šermu i na honech.

Tyto zábavy stály našeho hrdinu pěkný statek, který musil prodati, ač se nerad zbavil tohoto otcovského dědictví. Přes to přese vše byl by snad promarnil ještě více, ale na štěstí předčasně sestárnul. Hlava i vous sešedivěly, nohy začaly mu vypovídati službu, tak že naposledy zbyly mu jen karty a dámská společnost, kterou bavil anekdotami a nejednou přidal k povídačkám i pikantní omáčky, trochu přepepřené, že dámy ukřývaly naličené tváře i za vějíře, aby nebylo vidět, že se — nečervenají . . .

Vypravovalo se také o něm, že se bil v mládí k vůli krásnému pohlaví několikrát v souboji, ano že jedna kráska z nešťastné lásky k vůli němu si i život vzala. Ale že to bylo dávno, nikdo tomu nevěřil, třeba jeho starý sluha Ivan o tom často mluvil v kuchyni a tvrdil, že asi právě tato nešťastná láska toho byla příčinou, pro kterou se pan baron neoženil a zůstal starým mládencem.

Avšak vlastní příčina asi vězela jinde a snad i v tom, že pan baron na ženění neměl nikdy času. Kdyby to bý-

valo sportem, možná, že by byl i jeho manželské vzal na sebe, ale ženit se do opravdy bylo mu bláznovstvím.

„Chci býti volný jako pták!“ říkával dříve častěji. „Kdo má ženu a děti, aby se bál o život. a já právě tohoto statku, jak mu jiní říkají, nejméně si vážím. Stál jsem v boji a necítil jsem bázně, a na dostihách, tam života teprve nikdo šetriti nemůže, chce-li býti vítězem, neboť jen odvážlivému štěstí přeje. A kdybych dnes měl zemřít, dobrá! Složím zbraň a půjdu vsít s klidnou myslí Moraně.“

„A co věčnost?“ namítl kdosi.

Pan baron mávl rukou a dodal: „Pah, hlouposti! V to nevěřím, protože jsem úzkoprsé předsudky dávno zahodil tam, kam patří!“

A těmto náhledům zůstal věren i tehdy, kdy předčasně sestárnul a kdy i hlava mu zbělela — inu, moderní člověk. Snad proto, že nevěřil v Boha, nevěřil i v křesťanskou lásku, neboť žebráci se vsíckni vždy jeho domu vyhýbali, ježto věděli už napřed, jak by pochodili. Každý z těch chudasů zašel raději k hokynáři anebo nejposlednějšimu kupčickovi, ježto si byl jist, že u těchto malých lidí lépe pochodí a aspoň bez trojníku neodejde.

Kdo měl na barona vliv, byla jeho sestra, hraběnka Irma ze Schoenhofu, vdova po dvorním úředníku, a to nejen pro svůj hraběcí titul, ale také pro svou ráznost, s kterou vládla v celém bratrově domě. ač-li netrápila ji migréna. Jinak podobala se bratrovi i svým přesvědčením až na to, že do společností mnoho nechodila. Ale za to zvala ráda jiné dámy z aristokratických kruhů k dychánkům a v takové dny musil ovšem její bratr zůstat doma a dělati dvorného společníka, byť byl zván snad na ples knížecí.

Pojednou však, ač u paní sestry — hraběnky prazádné hostiny nebylo, nevzdálil se po tři poslední dny ani na krok ze svého paláce — proti svému zvyku. Paní hraběnka Irma nechtěla tomu ani věřiti, když jí to komorník Ivan pověděl s obligátními ceremonii.

Všecka udivena shodila svého oblíbeného psíka s klína a již šustěla hedbávná vlečka hraběněna po koberecích směrem k baronovým pokojům. Již vešla do prvního a všecka vzrušena zastavila se. Bylyť ve všech oknech záclony spuštěny jak o půlnoci, ač byl nejkrásnější den a blížilo se k polední. Vešla do druhé komnaty a opět totéž.

Stanula velitelsky na prahu a zvolala: „Heřmane, jsi doma?“

„Ach, to jsi ty, drahá,“ ozvalo se s pohovky umístěné mezi okny proti ozdobným kamnům, jichž vrchol zdobila empírová váza v podobě popelnice.

„Prosím tebe, bratře, co se s tebou děje? Ani se viděti nedáš a jsi tu zabeđen jako před celým světem. Záclony

staženy jak o půlnoci, ač venku tak milo a krásně. Jsi tu jako v jeskyni, že tě ani spatřiti nelze,“ hovořila paní hraběnka Irma káravým hlasem a vyšešší opět zpátky do prvního pokoje, zvolala: „Ivane, kde pak jsi? Vytáhni přece rolló v pánově komnatě! Což nevidíš, že dostal návštěvu?“

„Vaše hraběcí Milosti,“ omlouval se sluha, „pán právě před chvílí mi poručil . . .“

„Ale teď poručím já, hloupý člověče, rozuměl's?“ zaznělo v přísnou odvetu z úst sestry baronovy.

Sluha mlčky vykonal daný rozkaz a s hlubokou poklonou odešel, když byl zavřel dvéře za hraběnkou, jejíž šat za sebou zanechal i v předsíni těžkou, až omamující vůni voňavek. Hraběnka usedla na jedno z křesel, okrášlených erbem, u stolu, na němž leskly se poháry a zlacená alba — snad trofeje z hrdinných zápasů baronových. Oči obou setkaly se a paní hraběnce ihned padl do oka žlutavý nádech na tváři bratrově.

„Pro Bůh, Heřmane, co je ti, mluv, prosím tě! Jsi snad churav, že po tři dny ani nevycházíš? Včera byl jsi zván u hraběte Stadnického na čajový večírek a ani tam jsi nešel a já k vůli tomu odřekla dychánek,“ začla úlisně.

Pan baron zív a pak jakoby nerad prohodil: „Však mne tam, drahá, také více neuvidí.“

„A proč? To jste jistě se zas pohádali k vůli kartám anebo nějakému koni.“

„Špatně hádáš, sestro! Víc jak půl léta jsem karét v ruce neměl a co se koni týká, je mi vše jedno, chválí-li hrabě chromého šimla, byť jej na roveň stavěl i s čistokrevným Arabem . . . Svět mne omrzelo a to je to všecko . . .“

„Ale jdi, Heřmane, a nemluv tak lehkomyšlně! Ještě minulý týden měl jsi jiné názory o světě a nevynechal jsi ani jedné společnosti . . .“

„Která ze mne si tropila šašky a měla mne — za blázna . . .“

„Snad se neopovážil tě někdo urazit . . .“

„To nikoliv, neboť mne znají! Ale přece víc to bylo, nežli urážka! Ach, kdybys jen věděla, co jsem slyšel! Kuli bych si vpálil do srdce, jak si na to vzpomenu! Poslyš jen, drahá, tobě se s tím mohu svěřiti, neboť vím, že se mi nevysměješ . . . Minulé pondělí zašel jsem k starému známému hraběti X., kde shromážděna byla velice četná společnost. Zdržel jsem se mimo nadání poněkud déle doma a proto také přišel jsem na večírek později. Když jsem chtěl vstoupiti do předsíni, kde se společnost bavila, slyšel jsem vysloviti své jméno a proto zastaviv se před záclonou, jež dvéře částečně zakrývala, bystře jsem naslouchal hovoru několika dam. A víš, drahá, co si o mně vyprávěly? Všecko se točí se mnou, když si na to vzpomenu! Myslím, že to byl hlas

komtesy Stiebrové z Rosenthalu, která prohodila ta slova: „To jest, věru, podivno, že baron Heřman se nám tu dnes ani neukázal! Zdržel se bezpochyby v obchodě u některého starožitníka.“ — „A co by tam dělal?“ tázala se choť jenerála Claryho. „Snad nedal se opět do nějakého nového sportu a chce zakládati museum?“ — „I to už má,“ smála se komtesa, „což jste nepozorovala, že má baron velkou zásobu starožitných anekdot? I ty jeho nejnovější jsou ze čtrnáctého století!“

Hlučný smích těch klepen ozval se salonem a zadržel se mnou jako pohřební salva.

„Skutečně, toť výtečný vtíp, komtesso!“ ozval se hlas jiný. „Baron Heřman jest skutečně už svými anekdotami směšný. Vypravuje každou nejméně po padesáté a má tak krátkou pamět, že se ani na to nepamatuje. V celém sboru už bychom mohli každou jeho anekdotu vyprávěti s ním a to stejně, od slova do slova... A ten bláhovec myslí, že to považujeme za novinku.“

„I nedivte se, milé dámy!“ děla opět některá z klepen na to. „Baron Heřman má už krátkou pamět, jako všickni staří lidé.“

„Rcete, před časem sestárli,“ opravovala choť jenerála.

Na více jsem nečekal. Jako běsem hnán pádil jsem z toho pelechu pomluv a jsem dosud tak roztrpčen, že bych plivl na celý svět. Nic, věru, mne tu už netěší! Na dostihy, hony jsem už skutečně stár, v nohách straší podagra, při kartách nevydržím a ve společnosti hrát šaška a při tom se dvorně chovat se mi zhnusilo na dobro. Jsem se svým životem už u konce.“

Pan baron se odmlčel.

„To jest skutečně perfidie, Heřmane, co si ty klepny dovolily říci o tvé osobě! A to jsou šlechtičny... Však mi ani jedna z nich nepřijde více na oči! Ještě dnes večer uspořádám dychánek a schválně jich pozváním pomínu. A nyní, drahý bratře, hlavu vzhůru! Budu se těšiti, že v mojí společnosti tě uvidím švarného a veselého jako vždy. V té nikdo tebe jistě neurazí.“

„To by tak ještě scházelo, aby mne někdo chodil urážet, i do mého domu!“

„Snad chtěl jsi říci do tvého,“ opravovala hraběnka.

Baron sraštil obočí a již téměř ani nepromluvil. Mlčky naslouchal kázání své sestry, která naposledy opět si její zajišťovala a zvala na večerní dychánek.

Po odchodu jejím oddychl si baron Heřman z hluboka.

„Vidíš, tak daleko jsi to dopracoval,“ pravil k sobě, „teď už ti zbývá jenom babská společnost a bavit ty, před jejichž

společností utíká každý na deset honů!“ pravil k sobě a dodal: „A plivnout na celý život i na celý svět!“

* * *

Kdo se nedostavil k hraběnce Irmě u večer — byl bratr její Heřman, jindy vždy tak dvorný a poslušný. Paní Irma byla nad tím celá u vytržení. Marně poslala několikrát k němu svého sloužícího, který vždy vrátil se se zprávou, že pan baron není doma, ač Ivanovi tvrdil, že přijde k šesté hodině večerní.

Teprve pozdě večer — téměř před samou půlnocí vrátil se baron do svých komnat, rozmrzelý z jednoho z předních hotelů, kde proseděl celé hodiny při poháru kulmbašského piva, jež naposledy zapil rýnským vínem, aby snáze mohl usnouti. Ale marně se o to pokoušel. Spánek se nedostavoval. V skráních bušila mu rozpěněná krev a podivné trhání po- cíťoval chvíli co chvíli v celém těle. K tomu připojilo se i loupání v krizi a děsné myšlenky, jež se ho zmocňovaly a rozevíraly mu budoucí život v barvách nejtemnějších. Celý rozechvěn vstal z lože a obléknuv se v župan, rozsvítil svíci na nočním stolku. Všecek bezvládný sklesl na divan a zadíval se do prázdna.

„Aha! Mučení už začíná!“ řekl si s trpkým úsměvem. „Ó ten život, jaká to komedie se smutným zakončením! Člověk běží za štěstím jako za motylem, a zatím nechytne ani mouchu... Klam a mam — toť ve světě všecko a naposledy člověku nezbudou ani ty vzpomínky, neboť hořko jest, vzpomínat!“

„A hledal jsi štěstí tam, kde jsi hledat měl?“ ozval se v něm tajný hlas. „Čím jsi vyplnil svůj život celý?“ mluvil k němu jakoby z neznámého světa.

Baron přešel si rukou čelo. „Eh,“ řekl si, „naposledy si budu ještě činit výčitky! Ano, takový jsem už bloud! A dejme tomu, že jsem chybnou šel cestou, na jinou teď k stáří se už nedám! Ne, nedám! Užil jsem světa dost, to byl můj cíl a nelze-li dále žiti tak, pak lépe odhodit život, jako uschlý květ, který ztratil vůni i krásu a jen zapáchá. Ano, tak to ukončím, jsem všeho syt. Zdraví vypovědělo službu a čekati, až mne zachvátí nemoc a dlouhá chvíle, bylo by zbabělostí, a té se nepoddám. Odejdu jako hrdina své doby smrti moderní, ať si říká kdo chce a co chce!“

Po této úvaze vstal baron Heřman a jal se prohlížeti revolver bohatě vykládaný a zkoušeti jeho spoušť.

„Ano, tak bude nejlépe!“ rozhodl se. „Treba jest napsati jen několik dopisů, anebo aspoň několik rádek, aby nemysleli, že jsem to učinil v šílenství. Ale co psáti? Sentimentální fráze, rozloučení? O nikoliv! Stačí ta kratičká věta: — zhnusil se mi svět, a lidská společnost. Na nic jiného si stěžovat nemohu. Umírám se zdravým rozumem. Tělo moje budiž převezeno do

Gothy a v krematoriu spáleno. — Tak, to jest přímo vytečné. Ať vědí i po mé smrti, že jsem nebyl šosákem! Ano, tak to ihned napíší!“

A baron usedl a psal. Stručný tento lístek vložil do obálky, zapečetil a uložil do ebenové schránky. Po té opět vyhledal lože, avšak sen nedostavil se ani tentokráte.

S ranním úsvitem vstal všecek zmalátněn a obléknuv se proti svému zvyku nedbale, vyšel z domu svého a bloudil ulicemi. S věží chrámových rozezvučely se zvonky a zvony, které baronovi připadaly jako hrana pohřební. Slunko mile zářilo, a proto zašel do parku městského, kde ozýval se zpěv ptactva a tikání dotěrných vrabců, kteří hbitě poskakovali po cestách i po nádherném koberci syté zeleně.

Vyhlednuv si jednu z rozestavených lavic, posadil se pln zadumání a pohlížel na ptačí drobot, jež chvílemi odvažovala se až k nohám jeho. Cesty dosud liduprázdné, počaly oživovati několika osamělými chodci a snad by si jich byl ani nepovšiml, kdyby dva z nich nebyli se setkali a zastavili přímo před ním.

„Ach, to jste vy, Kožíšku?“ oslovil přátelsky mladší muž starsího, který činil dojem souchotináře. „Nu, chvála Bohu, zas lépe vypadáte! Již jsem měl o vás strach, když jsem slyšel, že na smrt stůnête. Na štěstí však, jak vidím, nebylo to asi zlé,“ těšil přítel přítele.

„I bylo, bylo! Už jsem sám myslil, že mne pochovají, ale opět jsem se trochu sebral, ale není to se mnou v pořádku dosud. Celé noci prosedím na loži a trápím se záduchou hůře snad nežli Lazar. Ještě kdybych těch dětí po nebožce dceři neměl, snad snáze bych to vše snesl, ale pomyslím-li, že by tu po mé smrti zůstaly ve světě opuštěny, plakal bych jako dítě. Moje žena jest už také jako věchet slámy, a není divu, vždyť jest nám oběma přes šedesát let. Že jsme nikdy žádný blahobyt neměli, víte sám dobře, příteli, a tak tělo schází — schází a už také jiné nebude.“

„I kdo ví, co Pán Bůh dá!“ konejšil přítel souchotináře.

„Tím se také těším a divím se, že tolik té duševní síly mám. Celý život jsem se jenom dřel a zápasil s bídou, neštěstím i protivenstvím, psal celé dny za pár krejcarů a ještě práci z kanceláře domů nosil, abych si přivydělal. Jest to horký chléb, být diurnistou za třicet zlatek při té vzrůstající se drahotě. Kdyby žena moje nebyla tak spořivá, nevím, jak by to vše dopadalo . . . A ke všemu abych na stará kolena pečoval o děti po nebožce dceři, jako by dvou krku nebylo na tu službičku až dost! Přes to přese vše nezanevřel jsem na svět. Žiji rád ve svém utrpení a láska sirotků, kteří na mne zrovna lpí, jest mi dostatečnou odměnou. Proto nic víc si nežádám od Boha, nežli to, abych je mohl vychovat. Věřte

mi, pane oficiále, že den co den se za to modlím, abych toho aspoň mohl docílit, [byť jsem při tom trpěl sebe víc“

Diurnista se odmlčel a dusivý kašel jej zachvátil, až ubožák všecken zrudnul chorobnou červení, která rozlila se mu po tváři. Přítel, kterého nazval oficiálem, smutně na něho pohlížel a vloživ ruku na ramě churavcovo, řekl srdečným hlasem; „Jste vy, příteli Kožíšku, přece jen zlaté srdce! Znal jsem vás vždy jako neunavného muže a vážím si vás tím více, neboť kdo tak statečně dovede bojovat se všemi možnými svízely, a vše obětuje pro jiné, zasluhuje vážnosti jako pravý hrdina . . .“

„Nevím, zdali mne nepřeceňujete, pane oficiále. Pravda, snáším vše trpělivě, ale co naplat! Člověk vždy všechno nezmůže a tak jest i se mnou. Kdyby jenom Bůh mne zachoval nějaký ten čas, se vším byl bych spokojen. Důvěra v Boha na štěstí mne neopouští a snad z ní plyne i ta láska k životu. Miluji přírodu i ten Boží svět, ač ho znám jen kousek. Podívejte se na ty stromy, bujnou zeleň, modravou oblohu, a prozpěvující ptactvo, kterak vše jest krásné! Věřu, nemohu pochopiti, jak někdo může na život zanevřít, zvláště má-li všeho dost a žádné starosti. Ó míti tak prostředky, abych mohl vyjeti si na venek, viděl byste, že bych byl brzy zdrav. Ale nyní už čas, abych šel. Rád bych se ještě zastavil v kanceláři; v kanceláři, jak víte, musím býti vždy první. Buďte s Bohem!“

„Buďte zdrav!“

Oba mužové se rozešli a kroky jejich ztrácely se povolna po písčitéch cestách. —

Baron Heřman vyslechl celou rozmluvu obou, která nezůstala na něho bez účinku. V duchu přirovnával život svůj k životu toho Lazara — diurnisty s třiceti zlatkami gáže měsíční, rozedmou plic a hladovými sirotky. Sám tvrdil ten písař, že nikdy líp v životě se neměl a přece lne k životu celou duší. Jak podivný to člověk! Ano, toť opravdové hrdinství, že ten chudás si nezoufal!

„A jak ty's se měl?“ tázal se baron sama sebe, „nikdy ti nic nechybělo. Pil jsi z plného poháru rozkoši plným douškem. Práce tě nikdy nepřemáhala, neboť čas vyplňoval jsi jenom zábavou a dnes proklínáš svět i život, z něhož chceš odejiti,“ šumělo mu hlavou. „Snad kdybys byl věnoval se něčemu užitečnému a zachoval viru, mluvil bys i ty jinak.“

A baron Heřman se zamyslíl.

„Mám začít nový život?“ uvažoval. „Těžko vrátiti se na cesty jiné, když se už připozdívá. Eh, pryč s těmi předsudky i životem!“ řekl si naposledy, ježto začalo jej strašiti to diurnistovo slovo: „Bůh“ „Ano pryč, pryč se vším!“ byl konec baronovy úvahy, který uvažoval poněkud déle snad

po prvé . . . A než uplynulo několik jen vteřin, třeskla rána parkem, a baron bez vlády sklesl na zad.

Ptáci utichli ve svém zpěvu a poplašení vrabci vyletěli na vzdálenější stromy, kde teprve po chvíli dali se do cvrlikání, jako by i oni se ptali, co se to stalo, že lidé se všech stran se sbíhají s divnými výkřiky na místo jedno

* * *

Baron Heřman z Fridrichsteinu se sice střelil, ale nezastřelil. Ruka jeho, v níž držel smrtící zbraň, chvějíc se, špatnou vykonala službu. A to se musilo státi zrovna jemu, starému vojáku a vítězi při toliké střelbě o závod

Odvezli jej do nemocnice a tam i ležel mezi životem a smrtí. Hraběnka Irma div že nesešilela. Avšak nápadně brzy se utišila, když se dozvěděla, že bratr jí odkázal vše, co mu ještě ze slušného jmění zbylo.

Kočár za kočárem stavěl se před domem jejím a z každého vystoupil pán neb dáma z „lepšíh kruhů“, aby se poptal po stavu pana barona. Někteří snažili se i hraběnku potěšit, jiní vysílali jen premované sluhy s parfumovanou navštivenkou anebo i dopisem. Ano komtessa Stiebrová z Rosenthalu, která našeho hrdinu tak urazila, poslala malou kyticí růží a mučenek s lístkem, v kterém prosila hraběnku, aby odevzdala je urozenému panu bratru na důkaz soustrasti a upřímné úcty . . .

Když se baron probudil z těžké mdloby, viděl před sebou státi známého mu profesora a medika, a to vysvětlilo mu vše, a to tím spíše, ježto cítil v hlavě děsnou bolest. Chtěl se nazvednouti, ale nemohl — neměl sil.

„Díky Bohu!“ oslovil lékař Heřmana, „jak vidím, vrátilo se konečně vědomí vám, pane barone. Už jsem se obával toho nejhoršího! Jste nyní mým pacientem a proto vás snažně prosím, abyste zachoval klid.“

Baron přivřel oči, jako by přemýšlel o tom, co má říci.

„Bolí vás rána velice?“ tázal se lékař.

Tázaný mávl rukou a nechal ji dopadnouti bezvládně zpět. „Oh, velice!“ zašeptal. „Myslíl jsem, že všemu učiním konec, a zatím“

„Prosím vás, pane barone, co vás k tomu vedlo, tak klidného jindy muže? Nechci býti dotíravým, ale to, věru, nedovedu pochopit . . .“

Baron neodpověděl. Na tu otázku skoro sám nyní ne nalézal odpovědi

Lékař zkoumavě pohlízel do tváře jeho a pak dodal: „Doufejme, že Bůh pomůže!“

Heřman rozevřel široce oči a pohlídl na lékaře, jakoby se dvěma posledním jeho výrazům divil, ale nepromluvil o té věci ani slova.

Za to lékař pokračoval: „Jak pravím, není tu dosud nic ztraceno a proto doufám stále. Ale bude to také na vás záležeti. Co se mne týká, učinil jsem a učiním vše, a jak dobře vím, sestra Irena také ničeho nezanedbá.“

„Jaká sestra Irena?“

„Což ji neznáte? Jest přece bývalá hraběnka, která vstoupila do kongregace Šedých sester. Na její rodné jméno nemohu ani vzpomenouti v této chvíli. Její rodičové žili ve Vídni a vy sám prý jste do jejich šlechtického domu chodíval, když jste býval ještě důstojníkem. Sama mně o tom vyprávěla. Jest to andělská duše a výtečná ošetřovatelka, že jsem lepší dosud nepoznal.“

Sestra Irena, o níž byla právě řeč, po špičkách vešla do pokoje. Přes to zpozorovali ji oba a tím hovor také nabyl jiného směru.

„Zde, pane barone, představuji vám vaši ošetřovatelku,“ pravil lékař, „a doufám, že uposlechnete jejích pokynů. Neunavná péče sestry Ireny bude vám za to odměnou. Co se mne týká, přijdu po malé chvíli opět.“

Po těchto slovech vyšel lékař ven s lehkým úklonem a sestra Irena přistoupila, aby znovu přiložila nemocnému ledový obklad. Tento pohlídl na ni a opět zavřel oči, jakoby přemýšlel, kde tu tvář její už jednou viděl, ale nemohl se upamatovati. Měkké její ruce lehynce dotkly se jeho čela a skrání, že se až zachvěl.

„Ach, kterak jste laskava . . . Ani nevím, kterak mám vás jmenovati, abych vás neurazil!“ zašeptal nemocný.

„Říkejte mně prostě: sestro Ireno! To úplně dostačí, neboť jinak mne zde nikdo nejmenuje k mé radosti!“ odvětila jeptiška.

„A což vaše jméno rodové, vždyť pocházíte prý ze vzneseného rodu“

„To zde na štěstí nezná nikdo, a bylo by toho titulu také zbytečno užívat, neboť jsem nyní pouhou Šedou sestrou a nic více.“

„Směl bych však je přece věděti?“

Tázaná chvíli váhala a pak dodala: „Záleží-li vám na tom . . .“

„Ach ano! Zdá se mi, že vaše tvář jest mi nějak známa. Tuším, že jsem nebyl vám kdysi cizím, jako snad dnes.“

„Mně nikdo není cizím, kdo trpí a přijde sem v to místo, aby zde se léčil a ztraceného zdraví hledal!“

„To také ukazuje vaše srdce celé. Ale proto nepochopuji, proč byste tajila přede mnou svůj rod.“

„Netajím se jim, pane barone. Jsem hraběnka rodem, jak již víte a otec můj byl Alexander hrabě Wilkoňski. Pocházel z Polska a kdykoliv zdržoval se ve Vídni“

„Ó nyní nepochopuji vše! Býval jsem často v domě jeho hostem, kde jsem i vás vídal. Již tehdy byla jste tak tichá a

milé povahy! Vašeho otce jsem měl velice rád, bývali jsme dobrými přáteli. Tedy přece.“

„I já se na vás dobře pamatuji, pane barone. Ale o tom až později více. Nyní, prosím, raďte zachovati klid! Nesmím na vás už více mluvit, přílišné rozčilení mohlo by vám velice škoditi.“

Slova poslední pronesla sestra Irena laskavě, ale spolu s takou vážou, že si baron Heřman netroufal dále se tázati. Za to řada dávných vzpomínek přišla mu na mysl, přese všechny bolesti, jež cítil. A opět před ním vynořily se i ty poslední až k onomu osudnému okamžiku, kde seděl na lavici v městském parku. V jasných obrysech viděl před sebou postavu dýchavičného diurnisty, jehož život dle vlastního vyznání byl řetězem bojů o chléb a cestou utrpení. Ano bylo mu, jako by slyšel hlas tohoto chudáka: „A přece mne těší život Důvěra v Boha mne neopouští, ale sílí. Miluji přírodu i ten Boží svět, ač znám ho jen kousek . . . Rád bych trpěl sebe víc, jen kdybych sirotky po dceři mohl dochovat, až by se sami uživil . . .“

A podivno! Baron Heřman porovnával s sebou tohoto člověka a ani nevěděl, jak připadl na tu myšlenku, že jsou na světě i jiní lidé, kteří žijí zcela jinak a život svůj posvěcují obětí a nezištnou láskou k jiným, jak to činí i sestra Irena, bývalá hraběnka Wilkoňská . . . A bezděky napadlo mu, že kdyby mezi takovými lidmi dříve živ byl, že i snad jeho byl by život těšil a kdo ví, zda nešel by stezkami jinými

„Než, co asi Irenu přivedlo k tomu, že odřekla se veškerého světa a oblekla na sebe to prosté roucho Šedých sester?“ myslil dále, ale nedomyšlil, ježto lékař opět se vrátil a přistoupil tise k lůžku baronové.

Tento pohlédl na něho a trpce se usmál. „Vidíte, pane doktore, že jest všemu už konec?“ pronesl slabým hlasem.

„O nikoliv! Stav váš, pane barone, jest povážlivý, ale doufám, že s pomocí Boží vás zachráním přece!“ odvětil tento.

„Pane doktore, vyřkl jste to slovo „Bůh“. Věříte v Boha?“

Lékař pohlédl na barona a řekl vážně: „Věřím, protože věřím i v život posmrtný!“

„V život posmrtný? Nuž, možno-li, učínte vše, co můžete, chci býti živ, neboť se mi zdá, že jsem vlastně nežil dosud . . .“

„Buďte ubezpečen . . .“

„O vím! Jen jedno bych měl ještě přání.“

„A to by bylo?“

„Víte, pane doktore, něco ze života sestry Ireny?“

„Jen málo slyšel jsem.“

„Nevíte proč odřekla se světa a odešla do kláštera?“

„Nevím, věru, vždyť jsem před chvílí ani nemohl sám vzpomenouti na její rodné jméno. Z toho můžete souditi sám, jak málo se o její minulost zajímám . . . Než přece na něco

se pamatuji. Kdosi mi vyprávěl, že byla zasnoubena s jakýmsi slechticem, který se před samým sňatkem postřelil. Zůstal živ ještě několik dní, ale ač jej ošetřovali velice pečlivě dnem i nocí, zemřel přece . . .“

„A nevíte, kterak se jmenoval?“

„Nevím. Pamatuji se jen, že byl důstojníkem a že sebevraždu spáchal v Schoenbrunn, — snad následkem amerického souboje.“

Baronovi bylo, jako by mu dýku někdo vrazil do srdce.

„Můj Bože!“ zasténal z hluboka. Snad poprvé po delší době svého života vyslovil to slovo.

„Vidím, že unavuji vás, pane barone,“ řekl lékař a ohledával tepnu nemocného.

V tom vrátila se opět sestra Irena, která při příchodu lékaře odešla. „Nebude třeba častějších obkladů?“ otázala se tise.

„Ne, nebude, sestro! Průběh dosud jest pravidelný!“ odvětil lékař, ale vážný jeho pohled prozrazoval jakousi obavu a ne bez příčiny. V téže skoro chvíli prozřel nemocný vědomí a začal mluvit nesouvislé řeči v horečkovém záchvatu.

* * *

Jak dlouho byl bez sebe, baron Heřman ani nevěděl. Když procitl, podávala mu sestra Irena léku a něco vína smíšeného s vodou k pití.

„Spal jsem asi dlouho, sestro!“ zašeptal nemocný,

„Dlouho,“ odvětila tato tajemně. „Měl jste velice nepokojně sny a klidu tolik jest potřebí!“

„Ano, klid přál bych si míti a ten, sestro Ireno, můžete v mé svědomí přinést jen vy!“

Irena pohlédla na barona s nedůvěrou, neblouzní-li opět.

„Vy neodpovídáte, sestro!“

„Ach kdybych věděla, že bych to skutečně učiniti mohla, jak ráda bych obětovala vše.“

„Jste stále velkodušná stejně. O kdyby jste věděla vše . . .“

Ale ne, nemohu více skrývati toho tajemství dále

Odpusťte, že o tom mluvím, musí to býti, musí Měla

jste, sestro, Ireno, když jste ještě hraběnkou se zvala, snoubence, který se zastřelil. Již tehdy mluvilo se o tom, že stal

se obětí amerického souboje a pověst neklamala Vím to

nejlépe!“

Irenazakryla svou tvář a plakala hořce. „Tedy přece . . .“

vyklouzlo z úst jejích.

„Ano, tak to bylo. A co byste učinila, sestro, kdybych vám prozradil jméno toho, který jej v to zoufalství vehnal?“

Tvář tázané pobledla a rty chvějící pronesly: „Klekla bych před ním a prosila jej na kolenu, aby i mému snoubenci odpustil, pakli hněv, nebo nenávisť byla toho všeho

příčinou a pak podala bych mu tento svatý kříž, který na rouše svém nosím a řekla bych jemu: Smiř se s Bohem svým, aby i tobě bylo odpuštěno . . . Vyznej se z hříchů svých a více neprodlevej.“

„A odpustila byste i vy jemu?“

„Když by tak učinil, z celé duše!“

„Nuže, sestře Ireno, hraběnko Wilkoňská, tím vrahem jsem já!“

Šedá sestra zakryla tvář svou tonouc v slzách a pak poklekla na kolena u lůžku baronova. Po té vzala kovový křížek visící na růženci a podala jej Heřmanovi, který chvíli váhal a pak uchopiv jej, přitiskl na své rty a zašeptal: „Odpuštění!“

„To udělí vám kněz! Chcete-li, učiním opatření, aby přišel.“

„Ano, i tomu se podvoluji! Učiňte tak, co nejdříve!“

„Bohu díky!“ dodala Irena a vděčně pohlédla k nebi.

* * *

Po chvíli již vešel kněz s Nejsvětějším k nemocnému a pobyl u něho dlouho a když odešel, řekl baron Heřman k sestře Ireně: „Byla jste mi andělem strážcem, sestro, ač jsem nejméně toho zasloužil. Prosím o jedno ještě. Zavolejte mi notáře, chci pořídit ještě poslední vůli, neboť cítím, že sil ubývá . . . Mám sice závěť, ale tu chci zrušiti, aby nebyla obrazem mého života i po smrti mé!“

Šedá sestra vyšla tiše k lékaři a oznámila mu přání baronovo. Po chvíli vstoupil skutečně i notář se svým písařem a za přítomnosti lékaře usadil se u lože umírajícího.

„Píšte prosím!“ řekl baron namáhavě.

„Já baron Heřman z Fridrichsteinu, činím pravoplatnou poslední vůli svou při zdravém rozumu a ustanovuji toto: „Jméni mé, budiž rozděleno po mé smrti následovně: Sbírký v ceně deseti tisíc, jakož i veškeren nábytek nechť připadne vlastní sestře mé Irmě, hraběnce ze Schoenhofu, rozené baronce z Fridrichsteinu. Cenné papíry v obnosu patnácti tisíc zlatých a hotovost dvou tisíc odkazují kongregaci chudých Šedých sester v B . . . Ostatních několik set ustanovují a odkazují na svůj pohřeb a dary chudině. Pohřeb můj budiž křesťanský a tělo moje uloženo do rodinné hrobky dle stávajících pravidel. Závěť svou před časem učiněnou zrušuji.“

Když byl notář tuto závěť upravil ve formu zákonnou a písařem napsati dal, předložil ji baronovi k podpisu, který třesoucí se rukou napsal naposledy svoje jméno. Avšak již po několika hodinách nebylo jej více mezi živými. Ten, kdo se za něho pomodlil, oči mu něžně zatlačil a křížkem studené čelo poznamenal naposled — byla sestra Irena, jejíž oči zčervenaly pláčem a přece opět zářily svatou a tichou odaností.

Vyslyšená prosba.

Usedla na schody svatohorské Kalvarie a smutně sklonila hlavu v klín. Již vykonala svou pobožnost i s Matičkou Boží se rozloučila a za posledních několik krejcarů nakoupila obrázků pro své známé.

Polední slunce májové přehřivalo a ozářilo celý kraj, — bílé dědiny i černavé lesy, celé pásmo brdského pohoří. I od oken chat se odráželo, ale Vonásková jako — by neviděla. Kdykoliv pozvedla svěšenou hlavu, vždy pohlédla jen směrem jedním — na bránu zdobenou sochami a obrazy, za nimiž vypínala se vzhůru k nebesům věž svatohorského kostela, který pozvolna ze vyprazdňoval. Jen z ambitu zaléhal ještě sem zcela jasně zpěv kteréhožto processí, které na rozloučenou se Svatou Horou, konalo pobožnost křížové cesty. Zástup mužů, žen a starců, chvílemi zbožně zpíval sloky písně: „Již jsem dost pracoval“ a zpěvák buďto předzpěvoval anebo se modlil u některého „zastavení“.

Vonásková sepjala ruce upracované a mozolné a v nich zaleskla se zrníčka růžence s mosazným, lesknoucím se křížkem. Vrásčitá tvář její se ještě více rozesmutnila. I ona před chvíli tuto pobožnost vykonávala, s Bohem se usmířila a nyní chystala se k návratu do rodné dědiny. Tu u Kalvarie zastavila se naposled na rozloučenou, neboť nemohla se tak snadno od tohoto svatého místa odtrhnout. Hledala tu útěchu, své strasti a bolesti Bohu v oběť nesla, za pomoc a přimluvu prosila Královnu nebes, a vskutku, ulehčilo se jí v duši. Ale zpěv a modlitby křížové cesty, které zaléhaly až sem, jí rozsteskly znovu, neboť si vzpomněla, že i ten život její není ničím víc, než cestou křížovou a kdo ví, jak bude dále.

Před dvěma roky ovdověla a selská živnost přešla na nejstaršího syna; na ni připadl jen chudický výměnek, ale ještě pro ten činili ji příkoří. Snad syn nebyl by tak zlý, ale za to snacha jí přímo nenáviděla. Byla by ráda svého otce vzala k sobě, ale výminkárka jí překázela, ježto domek o jedné světnici s předsíní a pecí na chleba, na dva byty se nedal upravit. Odtud ona zášť vůči tchýni, s kterou mladá selka se nikdy netajila.

Vonásková marně se namáhala ten osten hněvu odstranit. Že měla dosti sil, pracovala a vypomáhala všade na statku i na poli, ale marno bylo všecko namáhání. I syn od ní se odvrátil, kábonil se, vyčítal, jako by nebyla ani matkou jeho, a měl-li bratrovi Josefovi, který v Praze studoval, poslati nějaký groš, láteřil, až se všechno tráslo.

Ano Josef, mladší syn její, byl celou její nadějí. Chtěl být lékařem, ale k ukončení studií potřeboval ještě celá tři léta a také peníze. Měl na statku vtělený podíl, který měl mu po částkách vypláceti Jan, starší bratr jeho. Pro Josefa žila, pro něho vše trpěla, těšíc se, že až se stane samostatným pánem, ji matku svou neopustí. Ale i ta její naděje byla pojednou ořesena. Právě před půl rokem vyhořeli, lehl popelem i výměnek. Nezachránila nic než peřiny, několik kusů šatstva a černý křížek s pozlaceným tělem Spasitelovým. Z milosti ji vzal do chalupy Vaněk kostelník, že byla jeho žena churava, a Vonásková od té chvíle starala se o jeho domácnost, nemocnou kostelníkovu ženu i děti. Doufala, že až Jan statek postaví, zase do výměnku se nastěhuje, ale mělo být jinak. Ač Jan byl velice dobře pojištěn, přece to, co od pojišťovny dostal, nestačilo mu na novou stavbu, protože chtěl vše zbudovati lépe a prostorněji. I byl nucen ve sporitelně se vydlužit, leč naskytla se překážka, a tou byl matčin výměnek v knihách na statku zajištěný. Jan, který se před matkou nepochlubil, co na pojistném obdržel, začal na oko naříkat před ní i přemluvil ji, že od výměnku upustila — jen tak na oko, jak jí stále tvrdil. Vlastně ji nepohnul ani tak Jan, jako páni ve sporitelně sami, kteří ji předvolali a vyložili, že jen tenkrát mohou na statek půjčiti žádaný obnos, ustoupí-li ona s výměnkem svým do hypoteky zadnější.

Učinila tak; co podepsala, pro slzy ani neviděla. Ani notáři dobře nerozuměla, ač jí to vykládal. Vždyť nemyslí na sebe, ale na Josefa, aby mohl dostudovat . . . Bude-li zachráněn statek, bude mít Jan dosti zase prostředků, aby povinností svým dostal a bratru pomohl. Na sebe — zapomněla.

Pozdě teprve poznávala svou chybu, když jí vše vyložil představený a když Jan jí vzkázal, že už jí nic dávat nebude, ježto povinnost pominula. Plna bázně o svou budoucnost a plna hoře nad těžkým zklamáním, odhodlala se jíti na pouť, své strasti Bohu obětovat a prosit za ochranu Pannu Marii zde na Svaté Hoře. Jako dítě sem chodívala, jako dívka, žena a matka, a dnes putovala sem jako — žebračka. Kus černého chleba byl stravou její na celé cestě. Pět hodin jí to trvalo, než sem došla a nyní pět hodin bude se opět ubírat k domovu. A přece necítila slabost, i hoře pominulo, jako by tu nechala svůj těžký kříž. Jen chvílemi cosi se ještě v srdci ozve, ale hned se těší nadějí i útěchou, že i Kristus trpěl a že trpěla i Ona, Matka všech lidí . . .

Proto Vonásková se tak loučí se Svatou Horou, ani vstát se jí nechce. Rty septají poslední pozdrav a oko chvílemi zabloudí k svatyni.

„I pozdrav vás Pán Bůh, teta,“ ozve se přímo před ní. „Myslila jsem si to hned, že jste to vy a proto jsem k vám hned pospíšila.“

Vonásková pozvedla hlavu a poznala paní pojezdnu ze zámku. „I pochválen buď Pán Ježíš Kristus,“ splynulo jí se rtů a radostný úsměv přelétl jí osmahlou tváří.

„I to jest náhoda, tetičko, že jsem vás tu našla! Už jsem k vám jeti chtěla, ale nebylo možno. Slyšela jsem, co vás potkalo, a proto vzpomněla jsem si na vás, neboť jsem vám chtěla učiniti nabídku.“

„Mně?“

„Ano, vám. Víte, že jsem ztratila matku; tatínek ovdověl, ale nechce se hnouti z myslivny a jíti na odpočinek k nám do zámku. Má tvrdou hlavu a všechny domluvy jsou marné. Nemůže prý z lesů odejít, byla prý by to jeho smrt. Rád slouží, jest zdrav, ač šedesátka přelétla mu přes hlavu, ale sám být nemůže. Potřebuje hospodyně a proto vzpomněla jsem si na vás. Jste ještě při síle, a dobrá kucharka; hrubší práce obstará děvečka, nebylo by to místo nevýhodné pro vás. Už jsme s tatínkem o tom mluvili, rád by to viděl i bylo by spomoženo vám i nám. Dobře by vám platil, na škodu by vám to nebylo, nemáte beztoho ani kam se vrhnout.“

„Můj Bože, jak ráda bych šla, jen jest li by pan fořt byl spokojen!“ téměř radostí vykřikla Vonásková.

„I byl, byl! Tatínek jest dobrák skromný, mluvili jsme o tom a proto jestli chcete, sedněte s námi do kočáru, máme jednu cestu. I já musím být doma před večerem, děti čekají a proto za chvíli pojedeme. U tatínka se v myslivně zastavíme. Jen něco bych ráda ještě snědla. Teta, obědvála jste již?“

Vonáskové skanula slza.

Paní pojezdna vystihla hned nesnáz její a proto vzala pod páží výměnkárku a vedla ji zpěčující se k boudám a krámkům táhnoucím se od prostranství před kostelem směrem k „Nové hospodě“.

* * *

Vonásková místo hospodyně skutečně dostala a také nastoupila. Pan fořt si ji chválí, že umí vařit jako nebožka manželka jeho, ano pochválil ji i sám pan hrabě, když po honu se v myslivně zastavil na malé občerstvení. Prostořdečná žena rozradostněná pochvalou, pověděla panu hraběti celý svůj osud, ano nezatajila ani, že má ještě jednoho syna, který bude lékařem, a kterého nyní ze služby podporuje.

Hrabě dobrosrdečný kavalír, jehož tato upřímnost ženy z lidu hluboce dojala, obdivoval se velice lásce její v pravdě mateřské. I netajil se také se svým obdivem. Na odchodu ještě stiskl panímámě mozolnou ruku a pak dodal: „Až bude váš syn hotov se studii a bude mít diplom doktorský v ruce, vzkazte mi po panu fořtovi. Rád bych měl mladšího lékaře panského, dosavadní stárne a chřadne vůči hledě. Bu-

de-li mítí váš syn vedle studia a zkušenosti i dobré srdce jako vy, jistě svým povinností dostojí výtečně, poněvadž bude mítí i cit s trpícími . . . První dvě podmínky může každému lékaři dáti vyšší škola a výcvik v nemocnici, ale poslední jen víra a dobré vychování matčino . . .“

A pan hrabě svému slibu dostál.

Josef stal se skutečně panským lékařem. Již i oženil se, a to šťastně.

Stará Vonásková nechce být nevděčnou a proto hospodaří stále panu fořtovi poctivě. Vypravuje-li někdy o Josefovi a o tom, jak nabyl tak výhodného místa, škádlí ji starý lesník: „Inu, to jest stará písnička, že ženská vyřídilka mnoho zmůže, dar řeči jest i vaše štěstí . . .“

Ale Vonásková to své štěstí po tolikerém utrpení připisuje něčemu jinému a proto myšlenky její zalétají tak často tam, kde lesknou se báně ambitu a bělá se „Marianský hrad“ — cíl pouti její po léta . . .

Panské vychování.

I.

Mezi bohatší sedláky v Trnovicích počítali i souseda Jeřábka, který měl asi šedesát korců polí a statek bez dluhů. Stavění jeho sice bylo zastrčeno téměř až za vsí, ale bylo za to z brusu nové a úhledné. Ani zahrada při něm nescházela a proto majetek Jeřábkův nebyl k zahození. Toho si také dosti zámožný soused trnovický i jeho žena byli vědomi a proto také s každým přátelství neuzavírali. Považovali se za lepší nežli chudší sousedé a nějaký ten řemeslníček, který perně se musil oháněti, chtěl-li uživit svou rodinu a jezdit po jarmarcích na tři až čtyři hodiny ve vůkolí, aby trochu zboží prodal.

Jeřábek, který byl pilným čtenářem novin, o kostel mnoho nedbal a jeho žena chodila do kostela rovněž jen zřídka se svou dcerou Aničkou, a to snad jen proto, aby mohla ukázati, co má opět nového.

Aničku vedli Jeřábkovice velkopansky již od útlého jejího mládí, jsouce plni hrdosti na její vlohly a tělesnou krásu, a připravovali ji i k lepšímu vzdělání, aby mohla si jednou vzítí pána až dospěje, a nemusila se dřítí jako selka a starati se o chasu, chov drábeže a dobytek.

„Bylo by to hříchem, kdybychom naši dcerku dali do takové driny,“ říkávala Jeřábková často k svému muži. „Holka jest jako obrázek a až se trochu na školách pocvičí, nebude jí v celém kraji rovné. Bude mítí slušné věno a ještě jednou jí případně dědictví po nás. Proto o ženichy, až přijde čas, nebude nouze.“

„Ovšem, ovšem,“ prisvědčoval Jeřábek, „o tom nemůže býti řeči. Ale třeba jest nyní přece již přemýšletí, kam ji příštím školním rokem dáme. Děvče vychodilo již měšťanskou školu, trochu se naučilo hráti na piano, ale to ještě nestačí. Jest potřeba, abychom je dali někam na vyšší školu, kde by se naučilo dobře německy a uhlazenějším způsobům. Bude to státi sice hromadu peněz, ale jaká pomoc!“

„Ano, já také tak soudím,“ souhlasila Jeřábková, „ale na který ústav jen ji dáme!“

„Hm, takových ústavů jest v Praze dost, však se nějak již rozhodneme!“

„Ale bylo by snad přece dobře se poraditi. Náš pan děkan má v Praze známosti a ten by nám nejlépe pověděl.“

„I dej mi s ním pokoj! Což jej neznáš? Není to ani čtrnáct dní, co v Čtenářské besedě vykládal, jaké jest to ne-

šťěstí pro národ, že dcery ze selských statků chtějí se jen vdátí za pány, a nesmyslnými věny, že se mnohý z rolníků zakrvácí a často na mizinu privádí. Tím, že se i účta k selskému stavu, který jest základem národa, jen zlehčuje, ač mnohá z těch selských dcerek, na jiném lehčím chlebě spokojenosti nenachází, ale žije potom trdně ve zklamání, ježto ani ve městech není vše zlatem, co se trpytí. Ten zpátečník chtěl by bezpochyby, aby každá selská dcerka sloužila jen u krav a pracovala na statku jako děvečka. Ostatně na štěstí je dosti moudrých hlav, aby poznaly, že takové řeči jsou nesmyslem. Ani já nejsem na hlavu padlý a proto na děkanství na radu nepůjdu.“

„Ale snad bys se mohl poraditi s velebným pánem. Jsou v Praze ženské kláštery, které se zabývají vychováním dívek škole již odrostlých. I naše děvče bylo by tam v dobrých rukou a nezkazilo by se, čehož se nejvíce bojím.“

„Pro Boha tě prosím, ženo, nemluv takové nesmysly! Než bych dítě svěril jeptiškám, raději bych je utopil! Viš, jak jeptišky vedou své svěřenky? Učí je modlit růženec a to jest to všecko! Hlavu jim popletou samým pobožnostkárstvím, aby byly potom jich chovanky jen světu pro posměch. Jak by ostatně mohly vychovati děvčata pro život, když samy života neznají? Proto s takovouto radou mne víc nezlob.“

„Nu, jen hned se nevaď se mnou, však jsme ji tam ještě nedali. Ostatně paní našeho lékaře, doktora Kyslika, byla tuším, vychována také v klášteře, a jen se podívej, jaká jest z ní dáma! Pobožná jest, to je pravda, ale jak duchaplná a milá je to paní! V domě jejím se všecko svítí čistotou a přímo výborně vychovává svoje děti! Kde kdo ji chválí.“

„Výjimka nedělá ještě pravidlo. Ostatně já jako člověk svobodomyšlný tak dalece se nezapomenu.“

„Ale vždyť nedávno jsi sám četl v novinách, že ti ne-svobodomyšlnější, ba i poslancové dávají děti své na vychování do kláštera.“

„To vím, ale nechválili je za to, nýbrž postavili na pranýř a prohlásili za tajné klerikály!“

„Klerikály? Co jest to?“

„Inu, tak jako od kněží popletení lidé.“

„Můj Bože, co si jen počneme s naší Aničkou, když nevíme, kam ji dáme? Začátek školního roku jest tu už za týden.“

„Poptám se jednoduše pana Roubíčka, který jako zástupce pojišťovny, často jezdí do Prahy a zná tam každý kámen. Ten nám nejlépe poradí a potom budeme vědět, co máme dělat.“

„Nu, to jest pravda! Ale prosím tě, muži, dlouho s touto věcí neodkládej. Což abys šel k němu hned?“

„To také půjdu! Bude asi „u Jelena“ na sklenici vína a tak se to šikovně hodí!“ odvětil Jeřábek a vzav lepší kabát již po chvíli vydal se na zvědy.

II.

Roubíček skutečně Jeřábkovým poradil, doporučiv jim ústav neboli pensionát paní Abiny Steinhuberové. Jeřábka sice zarazilo, když uslyšel, že ústav ten není český, ale Roubíček vše mu brzy rozmluvil: „Buďte rád, aspoň Anička se dříve naučí německy; ostatně ručím vám za to, že tak výborného vzdělání by jí nikde se nedostalo.“

To pomohlo. Jeřábek dojel do Prahy a promluvil i s paní ředitelkou, a ta mu pověděla toho ještě více, slibujíc, že o dceru jeho bude pečovati jako o svou vlastní a že se postará, aby děvče vedle němčiny, naučilo se i frančtině, zpěvu, hře na piano a také tanci, — zkrátka všemu, čeho jest potřeba, aby se mohla jednou pohybovati v lepší společnosti.

To, co sedláka zarazilo, byl měsíční plat, který si paní Albina už napřed určila. Zdálo se mu to sice velmi mnoho, ale i na to přistoupil, když mu bylo vyloženo, že zdatné učitelské síly jest také potřebí dobře platit.

Navrátiv se domů, pověděl vše své manželce, která hořela nedočkavostí stejně, jako Anička, která na všechno se do podrobná vyptávala, že otec nestačil ani odpovídati. — Jeřábkové, která pozorovala, že dceri pojednou se z domu nechce, se jaksí u srdce přitížilo a stesk po dítěti se začal ozývati. Ale přece se přemohla a vinouc dceru ku svým prsoum pravila: „Hle, dušičko moje, jak tě milujeme! A proto bude-li ti někdy po nás se stýskat, pamatuj, že všechno to jest jen pro tvoje štěstí. Rok uplyne jako voda a z tebe bude slečna vzdělaná, jako bys se narodila někde na zámku.“

To děvčeti velice lichořilo a proto s lehčím srdcem již po týdně opouštělo svůj domov s otcem, který dceru sám do Prahy provázal.

Anička v pensionátě našla nové družky, většinou ze zámožných rodin, dcery velkoobchodníků, které z počátku se jí stranily, že byla jen ze selského pytle a jen bídně znala německy, ale Anička záhy svou dobrotou srdce je přece k sobě upoutala. Jen to nepochopovala, že v ústavě nikde neviděla kříž anebo aspoň obraz Bohorodičky.

Ve chvílích tesknosti často se dívala na mdlý, oválový obrázek Panny Marie, zasazený do uzounkého kovového rámu, který si kdysi o pouti koupila a ten zavěšila si i nad své lůžko, ale že se jí družky jiného náboženského vyznání posmívaly, brzy jej zase schovala. I na modlitbu záhy zapomínala, vždyť celou mysl její zaujaly jiné myšlenky. Když slyšela tu či onu přítelkyni vypravovati, jaké pěkné šaty bude mít, kterak doma jezdí v kočáře a daleké podnikají výlety

o prázdninách, zachtělo se jí býti hodně bohatou, aby mohla se vyrovnati všem a pak aby se mohla jim vysmáti, že je předstihla ona, již nazývaly tak často venkovskou husičkou. Proto se také pilně učila, aby nezůstala pozadu, ale nejútlejší květ ducha lidského, kterému říkáme zbožnost, ten hynul a s ním i koruna ctností — pokora.

Anička záhy naučila se sebevědomě vystupovati, jak to viděla u svých družek a nepřiměřená četba mysl její ještě více podráždila, tak že se jí svět zdál býti něčím jiným, než za jaký jej považovala dříve. I o životu nabyla jiného, ale na neštěstí nesprávného pochopení. Bavit se, bez práce a starosti jej trávit, jen radosti hledat, to zdálo se jí býti prvním a hlavním úkolem, jak se o tom dočítala v románech, které si chovanky ústavu potajmu přinášely z kteréśi knihkupecké půjčovny.

Paní Albina o takové četbě svých světenek ovšem nevěděla, ale přece jiné chyby se dopouštěla sama. Vodila často děvčata do divadla, zvláště na nové hry, aniž se dříve sama přesvědčila, zda tyto jsou bezúhonné a úplně mravně nezávadné a proto také obrat v duši nezkušené Aničky byl snadno vysvětlitelný. Časté k tomu mlisky u cukráře, přepych přítelkyň a jich nerozumné řeči rovněž nezůstaly bez účinku na ni, tak že se pomalu již i v duchu mrzela, že narodila se jen v selském statku a ne v domě panském. Už netoužila po tiché dědině, rozložené na pozvolné stráni a ověčené háji, již zapomínala na celý ten tichý kraj, o němž tak často z počátku se jí zdálo, ano netoužila víc po družkách z mládí, vždyť všechno to se jí zdálo tak všední, jako ten jednotvárný život na vsi, který se jí pozvolna protivil. Za to kdykoliv ocitla se v divadle anebo nádherně osvětleném tanečním sále po boku uhlazených mladíků a uslyšela hudbu, připadalo jí, jako by byla v čarovné říši, tak že rozplývala se radostí, kterou ztrpčovala jen jedna vzpomínka, že po všem tom bude veta, až vrátí se pod otcovský krov...

Domů celkem psala velmi málo a jen proto, aby uspokojila rodiče, a že její dopisy byly plny chvály, těšily se Jerábkové z toho nemálo, zvláště když četli, že Anička již tak mnohému se v krátké době naučila.

III.

Po těchto dnech radosti brzy dostavilo se ochlazení. Jerábek totiž dostal list i od paní ředitelky, která Aničku velice chválila, ale zároveň připojila i dodatečný účet, který sedláka nesmírně překvapil. Účet ten obsahoval mimo jiné i položky za útraty u cukráře, vstupné do divadla a ke koncertům, za dvoje nové šaty a klobouky, ježto prý dosavadní úbor slečny nebyl dosti velkoměstský, za cvičení v tanci, za kytice a podobné věci. Jerábkovi při čtení jednotlivých cifer

trásky se ruce a zvláště jako příznak dotkl se ho konečný součet: 198 zl. 53 kr.

„Ženo, pro Boha tě prosím,“ zvolal všecek vzrušen do kuchyně, „podívej se, co nám paní ředitelka pensionátu píše! To jest k zbláznění! Kam jsme to jen holku dali, vždyť jest to hotové neštěstí!“

Selka při těchto slovech zbledla.

„Můj Kriste Pane, snad se Aničce něco nestalo?“ zvolala zoufale.

„To zrovna ne! Ale nám . . . my máme platit takový hříšný peníz . . . ! Je to podvod“ koktal Jerábek pln rozpaků.

„Tak mluv pro všecko na světě, vždyť se člověk od tebe ničeho nedozví!“

Ale sedlák neměl chuti čísti nahlas, čím jej paní ředitelka oblažila. Mlčky podal účet manželce, ale výsledek byl tentýž.

„To není možné!“ křičela zoufale.

„Vždyť máme zaplaceno na pět měsíců napřed a ta nestyda chce na nás ještě takřka dvě stě zlatých! To by znamenalo za čtvrt roku půl čtvrté stovky, čili s těmito doplatky jedenáct set zlatých za pouhých deset měsíců, po které školní rok trvá! To není ani možné — v tom musí býti mýlka!“

„Ba už není!“ pokyvoval Jerábek vážně hlavou. „Paní Albina si to dobře vypočítala. Ale kdo jí dal k tomu právo, aby kupovala děvčeti cukroví a docela i dvoje nové šaty za tak ohromný peníz? Mělo přece svoje a jaké! Považ si, ženo; Jen sto dvacet zlatých za dvojí oblek!“

Selka chopila se oběma rukama za hlavu.

„Sto dvacet zlatých! Ani jsem si nevšimla! Vždyť se mi ty cifry stále mihají před očima, jako bych měla zákal. A tolik máme znovu platit!“

„To vím také! Ale děvče tam víc nenechám! Uplynuly teprve tři měsíce a jak jsem pravil, máme zaplaceno ještě napřed, a to na dva měsíce, což činí k našemu dobru sto zlatých. Oněch devadesát osm zlatých v nejhorším případě doplatím, nesleví-li paní Steinhuberová nic, ale Anička musí pryč, a to na hodinu a bude po všem!“

„Ale kam ji dáš? Domů ji přece vzítí nemůžeme, jak myslíš. Považ tu ostudu! Smáli by se nám, že jsme to nemohli vydržet. Již bez toho se nám posmívají, že jsme začali si hrát na pány a že z děvčete chceme mít velkoměstskou dámu. A jinam ji dát? Snad by to bylo jinde ještě horší . . .“

„Uvidíme, takhle to jít nemůže!“

„A co dělat?“

„Zatím nic! Zítřejší pojedou do Prahy a promluví s paní ředitelkou. Po případě se pozeptám v redakcích, snad mi doporučí jiný ústav. Paní Albina brzy by nás přivedla na mizinu.“

Jeřábková si utírala šátkem oči a již nemluvila. Sedlák vzav čepici, zašel do hospody vyhledat pana Roubička, jehož našel šťastně „u Jelena“.

Ale jak se zdálo, ani Roubiček nedovedl Jeřábka upokojit a uklidnit a proto tento druhý den časně z rána vypravil se do Prahy jaksí rozmrzen a roztrpčen. Ani se nezeptal své ženy, co dává vzkazovat Aničce, ano skoro se ani nerozloučil.

Jeřábková po odchodu mužově zasmušena vešla do komory a počítala tam potají schované své úspory ve staré kované truhlici, celé pomalované holubičkami a pestrými květy a závěrek nebyl zrovna uspokojivý. Shledala, že dceri po částkách poslala celkem přes třicet zlatých na přílepšnou, aby muž nevěděl. Příchodu svého muže se zrovna bála a přece zas nemohla se ho dočekat.

Na štěstí již druhý den vrátil se Jeřábek domů a pln rozpaků. Ani do řeči se mu nechtělo.

„Nu, co jsi pořídil?“ otázala se ho manželka

„Ne mnoho. Paní ředitelka sice přijala mne laskavě, ale neslevila ani groše. Anička jest, chvála Bohu, zdráva, ale lice jí jaksí pobledly. Ani ty oči její nemají takého lesku, jaký mívaly. Dává tě libat srdečně. Klyž jsem s ní v ústraní mluvil, nechtěla o odchodu z ústavu ani slyšet a dala se docela i do pláče a do prosení, abych ji tam nechal, že se cítí v pensionátě neobyčejně šťastnou. Teprve prý nyní vidí, co jest život . . . Co jsem měl dělat? Nechal jsem ji tam, však to už nějak uneseme. Věčně tam nebude.“

„Dobře jsi udělal! Rok nebo dva nás nezabijí, ostatně až se děvče vrátí domů, bude zase jako květ. Městský vzduch je ovšem jiný vzduch než tady u nás na vsi a to učení jí asi také přemáhá, třeba měla dobrou hlavu.“

„To má!“ přisvědčoval Jeřábek. „Když na mne spustila francouzsky, až mi srdce bušilo radostí. Šlo jí to tak krásně, že radost bylo poslouchat. Ale jedna věc se mi přece nelíbila.“

„Tedy přece?“

„Počkej, až dopovím! Slečny z pensionátu sly večer do divadla se svou madam a že jsem neměl co dělat, šel jsem také. Ovšem koupil jsem si lacinější sedadlo. Dávali právě nějakou francouzskou veselohru, která žena podvádí s jinými svého muže a její hlupáka má jen za blázna. Celá hra byla opepřena takými vtipy, že jsem se skoro styděl, ač už nejsem dávno chlapcem. To mne znepokojilo. Považ si, tomu kusu přítomno bylo naše dítě . . .“

„I jdi, starý bručále! Vždyť děvčata mají už rozum a nejsou dětmi. Snad bys Aničku nechtěl ještě chovat v peřince.“

„To ne, ale jsou věci, na které má vždycky dosti času. Chci, aby z ní byla jednou rádná žena a ne záletnice a proto bych byl raději viděl ji někde jinde. A potom se říká: divadlo — škola života . . .“

„Máš pravdu . . . Ale neboj se, naše Anička se nezkazí, vždyť jsme ji dobře vychovali. Ostatně nesmíš si vše hned líčit tak černými barvami.“

„Hm, také jsem tak myslil, ale znepokojilo mne to. Abych ti pravdu řekl, leží mi to v hlavě stále. Snad bych to nebral na tak přísnou váhu, ale i jiní nesoudí o věci té příznivě. Po divadle totiž zašel jsem si do blízkého hostince a chtěl usednouti u jednoho menšího stolku, kde seděl pouze jeden pán. Číšník mi sice řekl, že jest obsazeno, ale onen pán velice přátelivě mi pokynul, jen abych si sedl, obvyklá společnost ze toho večera nepříjde. Poděkoval jsem se a sotva že jsme oba povečeřeli, dali jsme se do hovoru. A víš, co pravil mi onen host? To, co jsem ti pověděl o tom divadelním kuse já, neboť i on byl přítomen představení. Když jsem mu řekl, že mám Aničku v pensionátě u paní Albiny Steinhuberové a že byla také v divadle, žasl a hleděl na mne chvíli udiveně, ale potom spustil a začal do mne mluvit jako advokát.“

„A co že říkal?“

„Ale napovídal mi toho plnou hlavu, že jsem z toho celou noc nespál.“

„Jdi blázinku . . . Kdo ví, co to bylo za tlachala . . .“

„Žádný tlachal. Byl to člověk velice studovaný a také světa zběhlý. A mluvil skoro jako náš tarář. Měl nám to velice za zlé, že svou jedinou dceru ze statku chceme jednou provdat do města za úředníka anebo podobného pána . . .“

„Snad to nebyl nějaký velebníček . . .?“

„Ale kde pak! Vždyť měl dlouhý vous až na prsa a děti. Číšník tituloval jej „pane architekt“ a jak jsem se později dozvěděl, bydlil nedaleko na hlavní třídě ve svém vlastním domě, který na mne působil dojmem nového, pěkného paláce.“

„Tedy stavitel . . .“

„Ano, a jak povídám, velice vzdělaný a praktický člověk.“

„Nu, jen jestli!“

„Přesvědčil jsem se o tom. Pochází z Rašínova a jest také ze statku, který bratr jeho drží podnes, kdežto sestra jeho se provdala do sousední vsi také za sedláka. On sám studoval a mnoho cestoval po dokonaných studiích, aby shlédl nejvýznačnější evropské stavby a stavitelské památky.“

Obržel prý jakési stipendium k tomu cíli. Po té vstoupil do služeb jednoho z předních šlechticů, jenž po otci zdědil statky ve velikém úpadku se nacházející. Bylo třeba opravovatí netoliko zámky, ale i hospodářská stavení, zkrátka stavěl a vydělal hezkých pár grošů. Později samostatně již pracoval. Svěřili mu stavbu několika škol a nejednomu boháči zbudoval pěkný dům, opravoval kostely a zámecké kaple a že z toho škodu neměl, hned jsem si domyslíl, když jsem viděl činžák jeho vlastní.“

„Můj Bože, kdyby jednou naše Anička za takového pána se provdala.“

„Tací ženichové nevisí na hřebíčku. Ostatně ani jeho paní prý nemá na růžích ustláno. Mají tři děti a pouze jednu služku. Pradlena prý jen zřídka přichází do domu a jeho paní prý dře s sebou od rána do večera. Na všechno přitom dohlíží, varí . . .“

„I dej pokoj! Taková paní?“

„Inu, chce-li mít vše v pořádku, nezbyvá jí jiného, zvláště pomýšlí-li zachovat nějaký groš dětem a rádně je vychovat. Považ si, ten stavitel vypočítal mi, že ač nájemné neplatí, spotřebuje na vydržování domácnosti víc než dva tisíce zlatých a prý žijí velice spořivě. V Praze jest drahosta veliká. Byt neveliký stojí několik set ročně. Nechtěl jsem mu věřit, ale přesvědčil mne a pak pravil: Vy venkovští lidé jste zvláštní tvorové. V každém Pražanu vidíte zosobněný blahobyt, ale přijďte se podívat blíže a všimněte si, zač platíte mouku, mléko, máslo, vejce a jiné potřeby . . . A ještě kdyby to vše bylo čerstvé a nefalšované! Ani toho božího čistého vzduchu si nevážíte, ba ni té milé přírody. Jak se my těšíme, můžeme-li několik týdnů strávit na venkově a oddechnouti si z hluboka Považte, že byste dceru svou jednou provdal třeba do Prahy. Myslíte, že by se jí tu vedlo jako v ráji? Dejme tomu, že by si vzala úředníka; mladý nemá skvělého postavení a starého by jistě nechtěla a tudíž můžete si na prstech vypočítati, že by musila se starat a možná i dřít, třeba jste jí z domova přilepšovali anebo vyplatili i pěkné věno, zvláště když by přišly jen dvě — tři děti . . .“

„A to že říkal . . .?“

„Ano a naposled začal mluvit i vyčítavě: Spokojenost je základem života. Budete-li vy sedláci utíkati již i z nezadlužených statků, potom bude zle! Kdo nenašel spokojenost pod střechem otcovskou, kterak ji najde pod cizí? Statky české kupují šmokové a budto je parcelují anebo zcelují a vládnou tam, kde od nepaměti žila česká duše . . . A při tomto hrobarství zpívá se dál vesele a bezstarostně: „Kde domov můj“, ač z něho tisíce lidí českých utíká. Neříkám, že jest všade ráj. Znáš ty starosti a lopoty sedlákovy všechny, ale

samostatnost stojí za víc než za titul bez groše, anebo s malým sluzným, ale i ten venkovský vzduch cením více než tu městskou dlažbu a ustavičnou honbu po zábavách, jež mnohému už zakroutily krk. Vzdát se proto jen otcovského majetku, jest hřích, kterého i vy se chcete dopustit. Dceru vdát do města a naposled statek prodat, toť váš úmysl. Neuděláte-li vy tak, učiní to po vaší smrti dcera ve městě usedlá, neboť jiného jí nezbude, a tam, kde hospodařil rod váš od nepaměti, kde staral se váš otec, děd a pradědové, usadí se někdo jiný . . . marně dál mluvit.“

Jeřábek po těchto slovech se zamlčel a hleděl na svou ženu, která si utírala zasazené oči a pak pokračoval: „Mne ta řeč dojala, ale přece jsem si troufal namítati, že kdybych měl syna, jinak bych vše zařídil, aby jméno statek podržel, ale s dcerou že těžká jest rada. Přízení se člověk cizí . . . Ale pan architekt nebyl toho náhledu. Ne o zachování jména, ale o zachování rodu že mluví a děti Aničky že budou přece naše krev, ano tak jako naše. A hned začal mluvit k věci té a dával mi za příklad Lešetinského kováře.“

„Jakého kováře? Lešetinského . . .?“

„Ano, je to báseň, kterou nám Anička předčítala . . . Však ji znáš, tehdy jste plakaly, když četla ke konci, kterak Lešetinský kovář než by ustoupil z chalupy zděděné cizákovi, raději volil smrt.“

„Pamatuji se.“

„A Lešetinský kovář měl také jen dceru a přece hleděl zachovat svůj skrovný majetek . . . Ano, to všechno ten pán mluvil. Doprovodil jsem jej až k domu a ještě na cestě mi kladl na srdce: „Dceru vezměte z pensionátu — nejsem proti vzdělání, ba naopak, ale jsem pro vzdělání přiměřené. Chcete-li, aby se něčemu kloudnému naučila, dejte ji do hospodyňské školy, kde se naučí vařit, drůbež chovat, hospodářství vésti a vše zužitkovat a pak ji dejte pokročilemu rolníkovi, jenž dovede hospodařit a bude šťastnější než ve městě. Onen pensionát je švindl . . . Děvče se naučí několika slůvkům francouzským a brnkat na piano, ale co z toho? Přivykne velkopanskému životu. probudí se v ní choutky a náklonnost k zahálce a kdyby si jí jednou i kníže vzal, nebude spokojena nikdy. — S tím jsme se rozloučili. Jak jsem pravil, nemohl jsem usnouti dlouho, až teprve k ránu se mi to podařilo. A viš, co se mi zdálo?“

„Nepřebrali jste?“

„Ale kdež! Měl jsem tři sklenice za celý večer“

„Nu, tak mluv!“

„Zdálo se mi, že už Anička jest provdána. Již hospodařila s mužem a my byli na výměnku. Tys houpala na kolenu vnučku jako andílka a já švarného klučinu. Byli jsme

tak velice šťastni a ty zpívala jsi ukolébavku jako kdysi Aniče: „Letěla bělounká holubička . . .“

Selka znovu zaslzela, ale oči jí brzy opět zářily.

„I mně se tohleto jednou zdálo . . . Ne ani jsem nespala, jen tak jsem snila a děkovala Bohu, že nám při smrti dcera zatlačí oči a bude u nás a ne v cizině . . . A přece bez mála bychom se rozhodli jinak . . . Nevím ani, co nás to napadlo. Že jsi děvče nevzal hned domů! Mám strach, aby se nám neocizilo.“

„Chtěl jsem se k paní Albině vrátit, ale víš, ve vsi bylo by hned plno řečí, jak jsem už pravil. Za těch sedm měsíců už zaplatíme — nebude snad tak zle a děvče se jistě nezkaží.“

„Máš pravdu, a pak děvče dáme do té hospodyňské školy . . .“

„Také mám to za prospěšné!“

„Nu, ještě sedm měsíců!“ těšili se oba a zapomněli, že často stačí jen malý okamžik, jen co člověk udělá chybný krok, aby sřítit se do hlubiny ku své zkáze . . .

IV.

Minula řada let.

Anička už byla dávno z pensionátu doma, ale místo radosti byly u Jerábků domovem jen hořké chvíle. O hospodyňské škole nechtěla ani slyšet a také o domácnost se nestarala, ale za to tím více toužila po městě a jeho zábavách. Marně ji hleděla matka zaměstnati aspoň v kuchyni a předsvědčit jí, že vařit má znáti každá hospodyňka, třeba že se jednou provdala za pána; a jestliže jí někdy požádala, aby došla dohlédnout za děvečkou do chléva, zda dobytek poklidila, byl vždy takřka soudný den. V takých chvílích vždy se dcera rozplakala, ale více zlostí než lítostí.

„K vůli tomu jsem se francouzsky neučila, abych vám sloužila!“ bývalo její odpovědí.

„Vždyť toho tak mnoho neumíš z té francouzštiny!“ káral ji obyčejně otec. „Kdyby v té řeči na tebe někdo promluvil, myslím, že by se s tebou dohodl zrovna tak, jako s Jirkou z pastoušky.“

Anička začala otcí vytýkati, že ji snižuje; slovo dalo slovo a jaký div, že docházelo i k vážnějším domácím mrzutostem. Sedlákův hněv pravidelně obracel se na ženu, které jal se vytýkati, že dceru svou shovívavostí kazí, a domácí pokoj a mir toho dne byl ten tam.

Ale tak bylo jen na počátku. Později rodičové ponechávali děvčeti zvdli, a to se jen strojilo, četlo romány a když i to se mu zprotivilo, cvičilo se ve hře na citeru, na níž vyluzovalo tak sladkobolné zvuky, že se i Turek v boudě pod okny dal do kňučení. Jinak Anička nevyhledávala

prátelství prázdného s bývalými družkami, které se jí zdály neobyčejně hloupé; vesnickými junáky přímo pohrdala, byť to byli synové i ze statku a urostli jako jedle. Za to když slyšela, že v blízké dědině usadil se mladý, svobodný lékař, začala nemálo o něho se zajímati a když jednoho dne uzřela ho vcházeti k nemocnému farářovi, poznala, že je to muž nejen švarný, ale i přímo krásný. Od té chvíle toužila se s ním seznámiti a že příležitosti nebylo, uminila si použití lsti dle receptu jednoho z četných románů, který zvláště se jí líbil a také v paměti utkvěl pro mnohá milostná dobrodružství.

Od nějaké doby předstírala veliké bolesti hlavy a zavrat, až otec povolal mladého doktora, že byl nejbliže, a ten také přišel. Ale jako by tušil pravý stav věci, Aničece ani léku nepředepsal. Pohlédnuv na její bílé, neupracované ruce a její neosmáhlou tvář a spatřiv na prádelníku lesknoucí se citeru, radil, když byl vyšetřil i puls:

„Slečno, chcete-li býti zdráva, dbejte především toho, abyste se co možná hodně pohybovala a hlavně hleďte si nějakého rušného zaměstnání a to nejen doma, ale též na čerstvém vzduchu, to krev rozproudí a přivede vás i do veselé nálady. Přílišný klid činí člověka zasmušilým a vhání do hlavy všelijaké myšlenky; ty bývají počátkem nervosy, které se i u vás dostavily, a jak se zdá už před delší dobou. Budete-li se řídití mojí upřímnou radou, prospěje vám to a jistě zachráníte i květ svého mládí před sestárnutím předčasným.“

Anička, jež až dosud se jen červenala, při posledních slovech lékařových pobledla leknutím.

„Což vskutku stárnu již?“ zmocnila se jí poprvé děsná myšlenka.

Lékař to zpozoroval a proto hleděl věc zamluvití, obrátiv hovor jinam. Začal rozprávku s Jerábkem o hospodářství i o úrodě a také Aničku ještě několikrát oslovil. Když se posléze uctivě poroučel, podal všem ruce a zvláště hospodyně tiskl pravici, již tato před tím skrývala pod fěrtoch.

„Nestyďte se, panímámo, za ty mozoly, nestyďte se!“ hovořil nápadně měkce. „I moje matka měla tak udřené ruce a já je tak často líbal a to právě pro ty mozoly, že nás jimi vykoupila. Bylo nás na menším statku než jest váš, pět dětí. Otec churavěl po léta, a dnes jsme všickni zaopatřeni, dik té neúmorné pili nebožky matky, jejíž památku vděčně ve svém srdci nosím. Od ní naučili jsme se příčinnivosti a co jsme, jsme její zásluhou, a snad pro ty její mozoly nám Pán Bůh nedal zaniknouti. Proto věřím, že upracované ruce jsou vždy domu požehnáním.“

Jeřábkové skanula slza po tváři. Lékař ještě jednou jen úkosem pohledl na Aničku a odešel.

Tato teprve nyní si oddychla. Ó jak se jí od té chvíle mladý doktor stal člověkem nenáviděným! Jí opovážil se takto radit a docela i nadhodit, jako by stárla! Sotvaže osaměla, začala se shlížeti v zrcadle a vskutku zdálo se jí, jako by pleť její vadla. Touha vdát se za každou cenu, ale někam do města z té bídné vsi, třeba někam daleko a daleko, dostoupila nejvyššího vrchole a přece ještě se stupňovala, kdykoliv od bývalých družek z pensionatu obdržela psaní. Jedna ohlašovala jí, že si bere za chotě bohatého továrníka z Prahy, druhá psala, že právě se zasnoubila se švarným důstojníkem a že po svatbě hned pojedje na cesty a tak to šlo dále. V srdce Aničky začala se ozývati i závist.

„Pomalů všechny budou vdány a jen ty — ty jediná zůstaneš na ocet!“ ozývalo se v srdci jejím. „Ale ne! Nežli vdáti se zde ve vsi, nudit se zde v tom zastrčeném koutě světa, raději umřít bych chtěla!“ zněl obyčejně závěrek, a ani rodičové po marných pokusech se neodvažovali víc odvracet dceru svou od této umíněnosti.

„Jen ji nech, jak ona sama obrátí,“ říkal Jeřábek své ženě. „Až holka uvidí, že její sny se nevyplní, začne sama jinou!“ Ale mýlil se velice. Anička zůstávala stejně zasmušilou a myšlénky její odcizovaly ji čím dále, tím více rodnému krbu.

V také nepokojné chvíli vyšla si jednoho dne na zahradu, která táhla se od rodného statku dolů k rybníku, za níž se rozprostírala se svěží ještě luka, a usedla na malou lávku nedaleko podhůrecké pěšiny. Záříjové slunko mile hrálo a jeho paprsky třeptily se jako stříbrné nitky, vzduchem poletovalo „babí léto“ a tu a tam padal již i žlutý list s ovocných stromů, jež zbaveny byly již své úrody a přítěže. Na lukách, kde pásli děti krávy, kmitaly se ohníčky a modravý dým jejich roznášel slabý větřík údolín: nizoučko sice při zemi a přece vůně hořícího klestí byla cítit i v zahradě, ač tato táhla se výš po jižním svahu i s polem, které ohraničoval háj „Březina“. Nad lesíkem kroužily dva nebo tři houfy divokých holubů a hejno vran s pronikavým krákáním a v té chvíli ozval se s luk zpěv malých pasaček:

Vrána letí, nemá děti,
my je máme, neprodáme!

Anička vyrušena tímto zpěvem z myšlének, pohlédla směrem k lesíku, pod níž běhala se bílá Mariánská kaplička s malou studánkou a hle, myšlénky dívčiny jako vánkem nesený prelétly v doby dětské . . . Vzpomínala těch dob, kdy za večera májového modlívala se ještě s jinými dětmi u této svatyně a věncila sochu Bohorodičky polními květy. Ó jak tenkrát ještě cítila se šťastnou! Cosi činilo jí výčitky, že tam

za celý rok ani jednou se nezastavila, ani jednou nepoklekla a nutkalo ji, aby tak učinila nyní. Snad najde úlevy, snad vyslyší prosby její Ta, k níž jako dítě se s důvěrou utíkala, ale na níž zapoměla za posledních tří let nadobro. Již chtěla povstati, ale pojednou takřka násilím vypudila ze srdce ten posvátný záchvěv — pozůstatek minulých dob.

„Ne, nikam nepůjdu!“ rekla si vzdorně, „aby se mi ještě někdo vysmál, ne?“

V tom Turek přiběhl a radostně kňuče začal lisati se k Aničce, která by si ho byla snad ani nepovšimnula, kdyby byl pojednou nezaštěkl.

„Má úcta, slečno! Moje nejhlubší poklona!“ ozval se vedle ní třaslavý a nasládlý mužský hlas.

Anička pohlédla na přichozího. Byl to Roubíček, který drže klobouk až u samé zemi, hluboko se jí ukláněl.

„Slečna sama, sama!“ hovořil sladce. „A jako růžinka, růžinka, jež čeká, až ji někdo utrhne a zatím se vyhřívá na podzimním sluníčku . . . Nu, vždyť to dlouho trvat nebude, ač-li se už tak nestalo . . .“

„Co tím myslíte, pane Roubíčku?“

„Nu, já jen tak jsem chtěl říci, nedobyl-li již někdo vašeho srdéčka, slečno?“

„To se mýlíte velice.“

„A nemohlo by to být? Tak krásná a vzdělaná slečna . . . Co se už jen mne ptalo ženichů . . . Ale, což já mohu za někoho mluvit!“

„Ale jděte, pane Roubíčku, a nežertujte! Do vsi se vdávat nebudu, to dobře víte, a z města neucházel se ještě o mne nikdo.“

„Docela moudrá řeč, slečno, docela moudrá! Takové vzdělání a stát se selkou, ne? Bylo by to v pořádku, co? Věru nebylo . . . Takhle ženicha z Prahy, to by byla partie, a hezkého, hodného pána! Nezlobte se, slečno, že se ptám. Směl bych jednou o takovém něco povědět? Víte, jsem dobrák od kosti a rád bližním posloužím, jak pak teprve vám, slečno Aničko! Znáám vás, jste hodná a přívětivá k lidem a něžná jako z jara květ. Rád bych vás viděl šťastnou, třeba váš pan otec se na mne zlobil k vůli tomu pensionatu, víte? Ale to nevadí . . .“

„Jen jestli nežertujete, jak jsem už rekla.“

„Pán Bůh ví, že nežertuji, ale jen jestli pantáta byl by svolný . . . To bude tvrdý oříšek . . .“

„Ale vy mluvíte, pane Roubíčku, jako by věc už byla hotová a ještě jste o ženichu, kdo jest a čím jest, se nezmínil ani slovem.“

„Což mohu povědět všechno najednou, co? Vymlátí někdo za den sto mandelů pšenice, když má jen jedny ruce? Nu, tak to vidíte, slečno. Taky já nemohu nic víc povědět, nežli

že ten pán, kterého bych vám rád za ženicha dohodil, jest mladý a švarný muž a pravý krasavec.“

„A čím jest?“

„Čím? Profesorem, slečno, což bych se nějakého úředníka anebo obchodníka troufal vám nabízet? Obchody vůbec nejdu, jsou zlé časy, zkusil jsem to sám na sobě. Obchoduji třicet let a co jsem zachoval?“

„A dovolte, kde jest professorem?“

„Kde jinde, nežli v Praze?“

„V Praze . . .“

„Kdyby slečna si přála, mohl bych mu dopsati a o svato-václavském posvícení byl by tu jak na koni.“

„Ale dovolte, kterak bych neznámému pánu mohla něco vzkazovat? To přece nejde, jsem počestná dívka . . .“

„Ale, slečno, slečno, škoda, že jste tak vzdělaná a něco takového mluvíte! Nejsem já Roubíček, obchodník, co? Nu tak jen se neukvapovat! Pan profesor sem přijde návštěvou, o vás neučiním ani zmínky! Vy nic nevíte, já nic nevím! S pantátou se náhodou sejde na sklenici vína, slovo dá slovo a půjde ho doprovodit. Vy půjdete procházkou po vsi a potkáte je . . . Nu a bude-li se líbit, zastavíte se, víme, to se rozumí s panem otcem . . . To ostatní už promyslím a provedu já . . .“

„Myslíte-li . . .“

„To se ví, že myslím dnem i nocí, v takovéhle věci a nemyslit! Jen souhlasí-li slečna?“

„Buďsi, pane Roubíčku. Ale žádné žerty a nikomu ni slovíčkem!“

„Jako když kámen do vody hodí . . .“

S tím se rozešli.

V.

Nadešlo svatého Václava a s ním posvícení v Trnovicích. Ze statků i chalup zaváněla až doprostřed návsi vůně připravovaných pokrmů svátečních již od rána, ano i ty zvonky a zvony, když rozhoupaly se na věži kostelní, zdály se vyzváněti jasněji a slavnostněji než kdy jindy. Kostel plnil se věřícím lidem a zvláště pestře od sebe lišily se hlavy žen a dívek, pokryté různobarevnými šátkami a klobouky s květinovými ozdobami.

I u „Jelena“ bylo živo. Prvním hostem byl Roubíček s neznámým pánem, ale oba tvářili se, jako by se neznali. Roubíček usedl k malému stolu do rohu hostinské místnosti, odkudž se zas na chvíli vytratil do výčepu, kde měl s hostinským jakousi krátkou poradou. Ten odhrnuv záslonu ve dveřích, pohlédl na neznámého hosta a hned potom jaksi pokynul Roubíčkovi, jako by mu chtěl říci, že jest srozuměn.

Cizinec, mladý muž elegantního chování a takého i zevnějšku, zaujal místo u dlouhého, tak zvaného „sousedského stolu“ pod zrcadlem a chvíli nedočkavě kroutil si svůj slabý, černý knírek pod nosem a rovnal svůj bohatý vlas, anebo protíral bílým šátkem skla svého zlatého skřípce. Soused přicházel za sousedem a po krátkém pozdravu usedal za stůl, kde seděl už neznámý host u sklenice červeného vína. Za chvíli byl hovor v proudu, jehož zúčastnil se i cizí host, který omluviv se, že snad někomu z přítomných zasedl místo, ihned se představoval jako profesor Doubecký z Prahy.

Všickni s úctou pohlíželi k němu, což mladému muži lichotilo, ale přece nezpyšněl, neboť výborně dovedl se vpraviti ve svou roli, což nejlépe dokázal, když ke stolu zasedl toužebně očekávaný Jeřábek a zaujal místo proti němu. I Jeřábekovi se představil, vysvětliv svůj příchod do Trnovic pouhou zvědavostí, která jej neznámého zavedla sem ze Lhotky, kde byl po dva dny návštěvou u známého učitele ještě ze studentských dob. Že přichozího poznal ihned, o to měl zásluhu Roubíček, který od svého stolu dal panu profesorovi znamení již před tím smluvené, načež kvapně se vzdálil.

Pan profesor obrátil hovor na různé věci. Mluvil o povznesení obchodu a národohospodářství, o rozkvětu průmyslovém a žádoucím ulehčení břemen rolnictvu, které stavěl za vzor stavům ostatním, varoval se však, aby nikde nenarazil, ale naopak, aby naladil posluchače a získal je pro své mínění. Rolníci divili se řeči mladého pána a učence z města, kývali hlavami a s nimi činil tak i Jeřábek, který byl cizincem přímo okouzlen. Zvláště když pan profesor připil mu na zdraví a podotkl, že mu Jeřábek připomíná svou podobou nebožtíka strýce, statkáře z Maletína, muže pokrokových zásad, který byl světlem svou uvědomělostí celému kraji a jehož jasná památka dosud v celém kraji žije.

Na rozprávky rychle plynula chvíle za chvílí, a než se kdo nadál, sezváněli poledne. Sousedé vytráceli se jeden po druhém z hostince a posléze chystal se platiti i Jeřábek. Jen pan profesor byl jaksi na váhách a když přišel hostinský, otázal se ho, zda-li by mohl u něho poobědvati. „U Jelena“ bylo vždy jídla dost, ale k ustrnutí hosta z Prahy, hostinský tenkrát prohlásil, že posloužit nemůže, ježto co má, jest zamluveno, a více že nestrojil, ježto o posvícení prý není nikdy téměř nikoho, kdo by si oběd objednal v hospodě. Když to slyšel Jeřábek, ihned pana profesora zval k sobě do statku, a pozvaný neodmítl, ač se z počátku zdráhal, že ty dvě hodinky do Lhotky snadno doběhne.

Když viděl Roubíček oba muže kráčet spolu po návsi, kde potkali červenající se Aničku, mnul si radostí ruce, že smluvený manevr tak šťastně se vydařil a že vše spěje hladce ku předu. Jeřábeková sice z počátku byla přivedena neočeká-

vaným hostem v rozpaky, ale i ty byly záhy rozptýleny milým a nenuceným chováním pana profesora, který jal se ji nazývat milou matinkou.

A Anička? Byla přímo vyměněna. Ona, jež nikdy nehnula ani prstem, sama obsluhovala mladého muže v bílé zástěrce a rozpálenými lícemi zahrával jí blažený úsměv, zvlášť když Doubecký dotkl se její bílé ruky v zápěstí a jemně ji pohládl.

Host zdržel se až do večera, kdy Jeřábek dal jej dovéztí ne do Lhotky, ale přímo na nádraží, aby nezameškal školních hodin, kterým se vyhnouti nemohl.

Od té doby Anička často dostávala z Prahy psaníčka v růžové obálce, jež čítala plna dychtivosti, a když na ni matka uhodila, kdo že jí píše, to že nejsou dopisy přítelkyní, svěřila se jí s celou svojí láskou a tato neváhala a pověděla vše svému muži, kterému ta věc působila mnoho starosti. Rád by byl o professoru Doubeckém věděl více a přece zase nerad by byl se vzdal svých snů. Statek jeho přece měl jednou přijíti do cizích rukou . . . že kdy přišel na tu myšlenku! V duchu viděl před sebou svého umírajícího otce, kterak mu žehná svou upracovanou rukou, ano zdálo se mu, jako by opět slyšel jeho poslední slova: „Synu, drahý Václave! Chraň to dědictví po otcích svých i tvých! Když jsi byl dítětem a vyhořela mi stodola se sýpkou, upadl jsem do dluhů, a hle, přece čistou živnost a nezkrácenou jsem ti odevzdal. Co jsem se nalopotil, co nadřel, abych dluh zaplatil! Važ si proto toho dědictví, lpí na něm moje mozoly i krev!“ Sedlák hleděl zapuditi tu vzpomínku a zase vybavila se jiná na večerní onu rozprávkou v pražském hostinci s oním stavitelem, který dával mu za příklad Lešetínského kováře a život ve městě líčil v tak temných barvách . . .

„Bláznovství!“ tišil se Jeřábek, „ještě nevíš, zdali z toho mračna bude dešť a už se mučíš takými myšlenkami!“

Ale věc stávala se vážnější, ježto pan profesor se do opravdy o ruku Aniččinu ucházel a dojde-li příznivá odpověď, sliboval přijíti po Vánocích na námluvy. Toho rychlého obratu sedlák nečekal, zvlášť když viděl, že žena jeho tomu nebrání a s dcerou souhlasí. Se svými rozpaky zmínil se o tom starému řídicímu učitelu, ku kterému Anička chodila do školy, ale ten svou radou jej z bludiště nevyvedl.

„Je-li váš nastávající zeť professorem obchodní akademie, může Anička mluvit o štěstí. Odejde sice z domu, ale jaká pomoc! Sami jste ji tak vychovali a takřka odcizili hospodárství. Nyní jí bránit, bylo by tak nemoudré jako posaditi někoho na kůň a když jest v letu, chtít ho dolů strhnouti; srazí hlavu a jest po všem veta . . . Jak pravím, ženicha neznám, ale bylo by dobře, kdybyste se na něho dobře pozeptal. Jsou doktory a profesory mnozí v Praze, ale jen v hospodě,

kde je tak tituluji někdy ze zdvořilosti, někdy i k vůli zpropiťnému.“

Slova poslední Jeřábka znepokojila. Již chtěl zajeti do Prahy, ale vzpomněl na Roubíčka a ten již po několika dnech přinesl zprávy nejlepší, vylučující všechnu pochybnost. Pan profesor přijel mimo nadání už počátkem adventu, a hned na to o Vánocích i chtěl, aby svatba byla v masopustě, ale rodičové dívčiny odkládali, ježto byli toho mínění, že by lépe bylo s provoda. Pan zeť sice zmiňoval se i o věně, ale Jeřábkovíc se neukvapovali.

„Pět tisíc dostane hned a po naší smrti, komu by statek připadl než Aničce?“ byla jejich svorná odpověď.

A ženich konečně se spokojil, ale za to starí byli hned po ohláškách velice znepokojeni, když slyšeli, že pan farář ohlašoval v kostele sňatek dcery jejich místo „s panem professorem na obchodní akademii“, — toliko „s učitelem na soukromém obchodním učilišti pana Josefa Fejčary . . .“ To působilo jak hromová rána zvláště na Jeřábka, který ač nerad zašel si na faru, kde se mu dostalo i jiných důkazů.

Toho dne byla ve statku veliká domácí bouře. Jeřábek činil výčitky ženě a dceři, chtěl sňatek přetrhout, ale posléze utichl . . . Bylo na vše pozdě, zvláště s Aničkou . . . Aby zabránil ostudě, ještě vše sám hleděl urychlit těše se, až dcera z domu odejde, že klid a spokojenost zase pod střechem se navrátí.

VI.

Anička hned po sňatku odjela se svým mužem do města, Jeřábkovíc osířeli, ale v srdci jejich stále tkvělo cosi jako obava, že poslední věci budou horší prvejších. Báli se o věci té promluvit, tajili se jeden před druhým se svými chmurnými myšlenkami, které marně hleděli zapuditi, ale přece vše prozrazovalo jejich celé nitro. Jeřábková stala se roztržitou, brzy na to či ono zapomněla, ač byla vždy svědomitou a bdělou hospodyní, a Jeřábek více než kdy jindy opouštěl domov, hledaje marně úlevy pro svou tíseň. Ač na polích nebylo co dělat, přece obcházel je za dne jako bez ducha a na večer vyhledával společnost v hostinci, kde snažil se zapomenout na to, co ho tížilo jako balvan, že dceru provdal za člověka takřka neznámého s pochybným postavením a snad i záhadnou minulostí.

V duchu činil výčitky nejen sobě, ale i Aničce, která byla kdysi celou jeho nadějí.

Zvláště k zeti nechoval prázdné důvěry pro jeho úskočné jednání a úlisnost, ježto nemohl mu zapomenout, že tak nepoctivým způsobem jej, starého muže, lapil do pastí. Čím více o věci té přemýšlel, tím více vřela v něm krev a tím více povaha zeťova zdála se mu protivnější. A nekla-
mal se.

Pan zeť začal brzy utrácet a hýřit, necháváje Aničku po celé večery doma samotnou, ano nezřídka přicházel i k ránu domů a když Anička činila mu výčitky se slzami v očích, odbýval ji jenom výsměchem a naposled i urážkami. Ubohá doufala, že muž její obrátí, až povíje mu děcko a že láska k tomu malému, nevinnému tvorů spojí opět srdce obou, ale nestalo se tak. Místo očekávaného syna narodilo se jí děvčátko, k němuž sice zpočátku lnula upřímným srdcem mateřským, ale záhy tato láska její ochladla, když muž její odcházel z domova jako dříve a na výčitky její odpovídal, že věčně doma seděti nebude a nebéře-li ji s sebou, že tak činí jen z lásky k dítěti, kteréž samo doma se služkou býti nemůže.

Od této chvíle stávala se mladé matce Lojzička — jak ji na křtu nazvali — břemenem. Nějaký čas sice trval boj v srdci Aničky, boj lásky mateřské k dítěti s touhou po jiných zábavách a světských radostech a poslední — zvitězila, díky zárlivosti, která mladou ženu už po delší dobu znepokojovala. Začala svého muže podezřívati, a ne bez důvodů a proto odvážíla se i k ráznému kroku. Propustila služku a místo ní vzala si kojnou, na niž dítě od této doby bylo odkázáno, a sama začala si hleděti zábav, po nichž až dosavad marně toužila.

„Pan professor“ sice dlouho se vzpíral choť svou uvést do společnosti, kterou navštěvoval, ale konečně svolil přece, ač nerad, k vůli domácímu pokoji a míru. Anička ocitla se tak mezi světáky a dámami, které úzkostlivě nebraly každé slovo na váhu, zvláště když zavítali do útulné vinárny, v níž na cestě k domovu z koncertu nebo divadla se zastavovali. Rozjařený hovor stával se smělejším a nevázanějším, padaly kluzké vtipy, sršely anekdoty ještě lehčí váhy a Anička se nehoršila, ač měla ještě více příčin býti na svého muže zárlivou, než dříve pro jeho chování k jiným dámám ze společnosti. Vždyť i jí kořili se dva mladí muži najednou, z nichž Oskar syn bankéřův zdál se jí býti velice duchaplným a roztomilým společníkem . . .

Z těchto zábav byla však Anička záhy vyrušena smutnou zvěstí. Soukromé obchodní učiliště, na němž vyučoval její muž, zaniklo pro nedostatek žáků, a že byl bez místa, seschnul i pramen příjmů. Doubeckému, který marně se ohlížel po jiném zaměstnání, nezbylo jiného než uchytil se agentury, kterou mu dohodil přítel Oskar a cestovat po venkově, kde nabízel ku prodeji losy na splátku.

V jeho nepřítomnosti navštěvoval Aničku Oskar — vyvinul se mezi mladou ženou a světákem nedovolený poměr s tím toliko rozdílem, že neskončil se vesele jako pikantní fraška na divadle, ale jako truchlohra zbloudilé duše lidské . . .

Doubecký dopustiv se při prodeji losů několika podvodů, prchl do Ameriky, aby vyhnul se trestnímu stihání, a Anička chtějíc se vyhnouti ostudě, odstěhovala se na radu milence svého do Vídně, kam ji Oskar slíbil následovati. Zaoptoval ji i penězi a těšil ji, že až ve Vídni si zařídí bankovní závod, budou opět spolu žiti, a to již nerozlučně.

Ale brzy, příliš brzy zapomněl nadobro. Anička se ocitla záhy v bídě, ale přece psáti domů rodičům se neodvážila; domů se vrátit zdálo se jí věci nemožnou.

Jeřábkovici o osudu své dcery neměli ani potuchy. Byliť toho domněni, že Anička uprchla s mužem do Ameriky, ježto stopa po ní z Prahy zmizela. Chvěli se strachem, bude-li zeť jejich polapen, že snad i ji přivezou zpět a postaví před soud jako spoluvinici a v duchu viděli již napřed, jak každý bude na ně prstem ukazovati.

Za půl leta přišla z Vídně skutečně zpráva úřední, ale zcela jiného druhu, která oznamovala, že v Dunaji utopila se jakási Anna Doubecká, rozená Jeřábková, příslušná do Trnkovic, jak se dalo zjistiti dle listin, které měla nebožka u sebe. Tato zvěst jako hromová rána dopadla na hlavu ubohých rodičů. Zármutek a hanba tak je schvátily, že stěží se vzpamatovali. Teprve po roce vycházeli opět do sousedství na návštěvy, ale častěji zacházeli si do kostela, kde nabývali útěchy. Již si nevyčítali vinu navzájem, ale každý jen sobě. Zvláště Jeřábek nemohl si odpustiti, že dal kdysi dceru do pensionátu, kde vychovali z ní popanštilou slečnu.

I Jeřábková vzdala se panských choutek a Lojzičku po dceři, již si z Vídně přivezli, vychovává zcela jinak. A dobré dítě roste jako z vody a tulí se k ní něžně; již i při domácí práci jí pomáhá, drůbeži zasypává, dříví z kůlny na dvore nosí a při tom se ve škole učí jako včelička.

Zdálo se, že k Jeřábkovům opět se radost vrací . . . Snad přece oba starí manželé dočkají se splnění svých pozdních snů, třeba pozvolna jim táhla šedesátka a vlasy dávno zbělely . . . To, co je sílí, jest důvěra v Boha a naděje, že rodu jejich zůstane statek zachován aspoň po přeslici, a že čeho nedočkali se na dceři, aspoň dočkají se na Lojzičce, která ve své dětinné zbožnosti den co den od jara až k podzimu donáší květy do kapličky „pod Březím“ nebes Královně. Starí jí v tom nezbraňují, ale čekají jejího návratu s toužebností, vždyť se těší, až si cestou k domovu zazpívá svým milým hláskem :

„Kdož ti, dědinko má,
jítro-li se denní,
skráně milené
zlatem orůmění?“

Kdo že by to činil
než červánek zlatý,
krásu sypající
na luhy a chaty.

Kdo že ku potěse
líbá rosu s očí?
Slunko žhavým retem
z oblaků-li skočí,
rozhlédne se kolem,
zlatem dolů tryskne,
vrelé políbení,
visko má, ti tiskne . . . “

„Blbeček“.

Když bylo Toníkovi Kučerovic šest let, přivedli jej na obec. Rodiče jeho, kteří pracovali v cihelně nedaleko Prahy, umřeli v jednom týdnu na tyfus a proto Toník dán byl na postrk s poukazem, aby domovská obec se nějak postarala o svého malého příslušníka. Ale tam si mnoho hlavu nelámali.

„Kam ho dáme?“ tázal se dráb starosty.

„Hm, že se ptáte! Kam jinam, než do pazderny! Když tam bydlí jeho bába, proč by tam nemohl být on? Aspoň si na něho dohlédne a trochu jídla mu uvaří. Bude to mít lepší, než kdybychom ho posílali po číslech.“

Od té doby bydlil Toník na konci vsi v rozbité obecní chalupě se svou babičkou, která že pracovat už nemohla, živila se žebrotou.

O něho starala se poctivě. O chudé sousto se s ním dělila, šaty spravovala, ano ušila mu i kazajku z pruhovaného barchetu, kterou nosil v zimě i v létě; ale nejhůř bylo o obuv. A přece nenechala jej chodit bosého, ale i boty mu vyprosila u správce.

Toník nebyl nevzhledný hoch, ač chudě byl vždy nastrojen. Chybou bylo, že byl slabě nadán a že měl nápadně velikou hlavu s čelem silně vypouklým, pod kterým do světa hleděly dvě pěkně modré oči. Tvář byla sice bledoučká, leč jemných rysů, prozrazující tichou, dobráckou povahu, která se vším je spokojena a všechno i zlé snáší trpělivě.

Když hoši sirotovi se nejvíce posmívali, neodpovídal ani jediným slovem, ba nežaloval na ně ani doma ani ve škole, a přece obvyklá nadávka „blbečku“ tolik jej bolela. Jako by si byl vědom nějaké viny, vcházel vždy tiše, nesměle do školy, a to teprve tehdy, když už ve třídě byl pan učitel. Ale ač se celkem pilně učil, nešlo mu to s učením. Měl-li odříkat si sebe menší básničku, uvázl jistě v prostředku, ne-li na samém začátku, a v počtech i v mluvnici byla s ním teprve potíž. Sám si nad svou nevědomostí často zaplakal, avšak co to bylo platno, když byl přikloupilý a měl v hlavě vodu, jak všichni o něm tvrdili.

Jinak byl způsobilý, nedováděl, nerval se, vyhledáváje spíše samotu. Od jara až do podzimu sedával nad pazdernou na pusté stráni a hrával na housle, které zdědil po potulném šumari, jehož kdysi našli za dědinou mrtvého. Leč ani ve hře na housle nevynikal. Hra jeho byla podivná a záhadná jako celá duše Toníkova. Někdy se zdálo, jako by

svou hrou nápodobit chtěl zpěv ptáků, jindy hrál a hrál, ale nemělo to ani hlavy ani paty, jak říkával pan učitel.

Než, jedné písničky se přece naučil. Byla to ona prousto-národní: „Osirelo dítě o půl druhém létě . . .“

Mnozí, kteří tuto písničku slyšeli, nechtěli ani věřit, že by to hrál Toník. „Podívejme se,“ říkali, „přece něco dovede!“

„Hm, ale to jej neuživí. Škoda ho, že je takový chudás — blbeček. Bude mu jednou zle, až bába jeho na vždy oči zavře!“

O tom v celé dědině nikdo nepochyboval, vždyť v jedné třídě zůstal sedět celá tři leta a ještě jeho prospěch, jak se zdálo, byl pramalý.

„Kučero!“ řekl mu jednoho dne pan farář, „hleď, už i menší žáci byli u stolu Páně, a s tebou stále nevím si rady. Už to víš, co je svatě přijímání?“

Ale Toník odpověď nesvedl, jen slzy utíral . . .

„Což ti, hochu, na tom nezáleží? Či šel bys rád s ostatními?“

Sirotovi oko zaplálo touhou a řekl: „Ach, velmi — velmi rád!“ A opět sklopil hlavu . . .

Knězi hnutí mysli ubožákovy neušlo a teprve nyní se domyslí, že chlapec chápe více srdcem než-li pouhým rozumem a proto se ho zeptal ještě vliďněji: „A proč bys tak rád přistoupil k svatému přijímání?“

„Protože všickni jdou a protože ve svatém přijímání bych přijal Nejsvětějšího Pána.“

„Nu a kterého?“

„Ale Ježíška, který se v Betlémě v chlévě narodil, chudobu snašel . . . trpěl a — umřel a pak — do nebe šel prosit za nás svého nebeského Tatička . . .“

Duchovní sotva přemohl hluboké pohnutí.

„Nu a co bys učinil, když bys Pána Ježíše ve svatém přijímání přijal?“

„Já? Řekl bych mu pak: Tak to vidíš, Pane Ježíši, už jsem Tvůj a Ty můj! Zůstaň se mnou! Ode dneška budeme spolu chodit . . . Moje lože, jest Tvoje lože, s Tebou budu vstávat, s Tebou dělat, cokoliv poručíš . . .“

„Výborně, Kučero!“ pochválil farář sirotu, ale hlas se mu trásl, „vidím, že jsi připraven lépe než mnohý i z nadaných žáků a proto půjdeš k stolu Páně s ostatními už pozítří — na Bílou neděli. Budeš-li vždy tak hodný, jak jsi, bude s Tebou i Pán Bůh sám.“

Den, kdy Toník přijal Nejsvětějšího, byl pro něho nejšťastnějším v životě. S takou pobožností, s jakou on přijal Tělo Páně, jistě přijal málokterý z těch druhů, již měli jenom posměch pro něho chudáka. Po svatém přijímání sotva že snědl kus černého chleba, odešel na stráň, ale tentokrát bez

housliček. Nahore u kříže poklekl a dlouho se modlil a na to zmizel v lese.

Té neděle babička marně po něm se sháněla. Teprve u večer zaklepal na dvěře farářovy světnice a když farář otevřel, podal mu kyticí fial a podléšek.

„Tos ty, Toníku!“ zasl kněz. „Prosím tě hochu, kdes to natrhal, vždyť jaro se opozdilo a sníh sotva sešel!“

„Tam za bory . . .“, odpověděl skromně.

„A proč mi neseš tu kyticí?“

„To za obrázek a za . . .“ ale už nemohl dále.

„Hodný jsi, hodný, Kučero! Bůh ti žehnej!“ řekl pan farář a pohladil chlapce na tváři. I ke stolu jej posadil, večeri poskytl a od té doby často na něho pamatoval.

„Srdce má ze zlata“, říkal o Toníkovi.

Ale jiní jinak soudili.

„Kluk roste jako z vody a jest stále hloupější a hloupější,“ tvrdil zvláště starosta. „Obci bude jenom na obtíž.“

A skoro se tak zdálo. Když ze školy vyšel, měl pást kozy. I bič mu dali, ale nešlehl ani jediné, ani když do zeli zašly. Jen je volal, prosil, ale marně.

„Blbec ani k tomu není. Co s ním?“ lámali si hlavu opět . . .

Avšak Toník brzy si svůj chléb našel. V létě chodil na houby, maliny, jahody a v městě je prodával, v zimě pěkně slaměné rohože pletl a stržený peníz do vindry odváděl babičce, a srdce se mu chvělo samou radostí, že se stal užitečným člověkem aspoň — někomu.

Nadešlo krásné odpůldne svátku sv. Petra a Pavla. Celá takřka ves vyšla si s hudbou do lesů na výlet, který pořádala „Čtenářská besídka“. Jen Toník zůstal doma a tu a tam ve statku některý čeledín.

„Hoří! Hoří!“ ozvalo se úzkostlivé volání.

„Pro Krista! Kde? Toníku!“

„U Sejkorů, rychle! Pomoc! Hoří!“ křičel sirota a běžel k obecní kůlně. Přiběhli i jiní, ale kůlna byla zavřena. Zůstali stát bez rady. Ale Toník už tu byl s velikým kamenem a ráz jeden — dva a již petlicí i se zámek urazil, stríkačku s voznicí vytáhl i koně přivedl.

„Neštěstí, neštěstí!“ bědovala chasa.

„Mně se zdá, že pod hořící střechou jsou děti!“ zvolal kdosi.

A byly.

I tam se Toník odvážil a už dva hochy Sýkorovic snesl, ač se při tom popálil.

„Kde byl Frantik a Pepa, bude i Vašek,“ soudil blbeček a už byl zas na hůře.

Ale mylil se. Jen sám tam zůstal — nevrátil se . . .

Oheň uhasili a ohořelé tělo Toníkovo odnesli do márnice.

„Přece byl k něčemu.“ začali říkati o něm a měnili úsudek.

„Dva životy lidské, ves celou svou duchapřítomností zachránil“, chválil jej starosta a jako — by sám sobě nemohl věřit, dodal povážlivě: „Kdo by to byl řekl! Takový blbeček . . .!“

Nad rakví jeho i farář promluvil, stavě Toníka za vzor lásky k bližnímu a pravé obětavosti. „Více než veliké nadání, platí často srdce, srdce dobré, nezkažené, posvěcené láskou k Bohu a lidem . . .“ mluvil k nepřehlednému zástupu z celého okolí. „Tobě se, Toníku, posmívali, že jsi byl malý rozumem, protože tě pochopiti nedovedli. Neznali tvou šlechetnou duši, ale znal ji Ten, který tě k sobě povolal. Nebo jako věřím, že nebe jest, tak věřím, že nebe to a v něm věčná blaženost mezi vyvolenými Páně jest a zůstane ti blahým, věčným údělem“ končil za hlasitého štkání.

Pět let už Toník leží na tichém hřbitůvku v Podhájí. Ptáci pějí tam svou snivou píseň a na hrobě jeho rostou pomněnky. I dřevěný křížek vztýčili nad prostým rovem. Jest na něm napsáno rukou neumělou:

†

Pohrdání láskou splatil

19²⁹/₆04.

Pro bibli.

I.

Byla to zvláštní povaha, skalopevného rázu, jakou vynikal starý usedlík Čestínský Martin Šebesta. Byl jedním ze zapadlých „písmáků“, jakých druhdy bývalo v pohorských krajích na sta, a to nejen na statcích, ale i v chalupách. Žel Bohu, že už vymírají, ač-li nevymřeli již docela.

„Martin písmák“, jak jej také mnozí nazývali, byl kolářem a spolu polovičním sedlákem a přece nezanedbával ani remesla, ani svých polností. Co z dílny jeho vyšlo, bylo nepřečkání, protože práci ledabylou pokládal za hřích, a pole jeho náležela k nejlépe zpracovaným a osetým v celém okolí. Proto snad také ruce jeho byly tak tvrdé a mozolovité, že podal-li někomu pravici, zdálo se každému, jako by byla z ocele.

Avšak za to srdce Šebestovo bylo měkké, vnímavé, plné citu i sdílnosti. Potřeboval-li kdo pomoci, šel k Martinovi, a ten jistě pomohl, byť všickni se zatvrdili, a proto také Pán Bůh starému poctivci žehnal.

Když oba dospívající synové nad dobrotou otcovou se pozastavovali a mrzeli, říkával jim: „Co čtete v knize Tobášově, v kapitole čtvrté? Jistě jest tam psáno: Ze statku svého dávej almužnu a neodvracej tváři své od žádného chudého: nebo tak bude, že ani od tebe neodvrátí se tvář Páně . . .“

Když kroupy a strž mračen zničily takřka všechnu úrodu na polích a na lukách a všickni naříkali, starý Martin nepromluvil ani slovíčka. S obnaženou hlavou obešel pole svá a modlil se.

„Tatíku, jest to rána, jest to pohřma!“ hořkovala dobrá žena jeho Apolena. „Co si jen počneme?! Že nás Pán Bůh takovým křížem navštívil!“

„Nehřeš, Apoleno a nečíň Pánu Bohu výčitek opovázlivě,“ káral ji písmák. „Nechtěj, abych ti s Jobem říci musil: Jako jedna z bláznivých žen mluvila jsi právě: jestliže dobré věci brali jsme z ruky Boží, zlých proč bychom nepřijímali?“

Ano, takou zbožnou a Bohu oddanou duší byl Martin Šebesta . . . Chrám a bible byly mu vším; v nich čerpal svou útěchu i v dobách nejtěžších a sílu k životu tak ctnostnému a bezúhonnému, že nikdo nemohl mu vytknouti chyby jediné. Byl ctěn sousedy i milován, takže i rozepře mezi nimi rovnal, jako by byl rychtářem, ale sám nikdy se

nedal strhnouti ve spor, ani když lakomý souseď Šedivec mu notný kus meze k svému prioral.

„Otče, víte, co nám lakota Šedivec provedl?“ žaloval mladší syn písmákův Jan.

„Vim, synu můj!“

„A což nepodáte na něho žalobu? Pět starých usedlíků nám svědectví nabízí . . .“

„Ne, nepodám . . .“

„Nepodáte? A proč?“

„Už jest odsouzen.“

„Kdo? Šedivec? Vždyť se mi právě nyní vysmál, když jsem mu jeho ničemný skutek vytýkal. Odbyl mne jako chlapce a drze tvrdil, že na něho žádný paragraf neplatí . . .“

„A já přece jeden nalezl!“ odpovídal klidně starý Martin. Po té vzal bibli otevřel ji a podal synovi ukazuje prstem na místo jedno.

„Čti, co stojí tady psáno v evangeliu svatého Lukáše, v kapitole dvanácté, verši dvacátém,“ pronesl vážným, takotřka velebným hlasem, že Jan, ač nerad, byl nucen vzítí do svých rukou starou bibli, vázanou v tuhé, silné desky, a čísti na hlas: „Blázne, ještě této noci požádám duše tvé od tebe, to pak, cos nashromáždil, či bude?“

„Ale otče, vy všechno chcete odbyti jen Písmem“, činili synové roztrpčení výčitky starci, ale ten uctivě vzav knihu, políbil ji a ukládal do přístěnku hovoře jako pro sebe: „Milujte i nepřátele své, dobře číňte těm, kteří vás nenávidí: a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhají vám, abyste synové byli Otce svého, kterýž jest v nebesích: jenž slunci svému velí vzcházeti na dobré i zlé . . .“

„Ano, to plativalo kdysi, když bývali všickni lidé poctivci, jako jste vy“, zlobili se oba mladí Šebestové a starší dodal: „Ale dnes jest třeba znát ne bibli, jako spíše trestní zákonník a stíhat každého darebu a zloděje bez milosrdenství.“

„Tak jest!“ přisvědčoval mladší. „Na hrubý pařez — hrubý klín!“

„Ale děti, děti!“ napomínal písmák Josefa i Jana. „Vidím s bolestí, že vás svět předělal. Než jste na vojnu odešli, byli jste zcela jinými. Či chcete i vy Písmem svatým pohrdat?“

Synové neodpovídali, neboť nechtěli se přiznat, že jsou dávno jiného přesvědčení, které pečlivě ukrývali před otcem. A přece zdálo se i jim, jako by Bůh sám slova Písma svatého potvrdil. Šedivec během ne sice noci jedné, ale během týdne dokonat a vdova s pláčem přišla prosit písmáka, by nebožtíkovi odpustil a pole opět si do pořádku uvedl.

Ale ani to mladé Šebesty na lepší cestu nepřivedlo. Jim protivily se ty časté citáty z Písma a otcovo čtení bible, vždyť jiná četba přirostla jim k srdci, o níž domnívali se,

že lepší dá člověku vzdělání a poučení pro život, než ten starý foliant, nad kterým se šedivá hlava otcova skláněla často až do noci, zvláště když matka jejich poslední dobou stonala a bylo třeba bdít a svítit od večera až do rána . .

II.

Písmák Šebesta už není mezi živými, neboť následoval svou věrnou ženu brzy na věčnost.

Jest tomu už hezká řada let, co právě na den sv. Havla rozhoupaly se Čestínské zvony i s oním maličkým na hřbitovně kapli, vyzvánějice mu na cestu poslední. Příslušníci poctivého cechu v černých pláštích, s klobouky o širokých střechách na hlavě a s planoucími smolnicemi v rukou doprovodili nebožtíka až do zahrady mrtvých, kam donesli jej nejblížejší známí a přátelé.

Ubožák vzal to tak zkrátka, jak si to byl přál a jak denně Pána Boha za to prosil. Ještě týden před svým skonem seděl mezi výminkáři v postranní lavici nedaleko oltáře na „ranní“, ale hned na to ulehl a již nepovstal. Smířen s Bohem a s lidmi tiše a sladce usnul, a to nadobro.

Svůj majetek rozdělil hned po smrti své manželky mezi oba své syny Josefa a Jana, aby to bylo při jednom vydání a chození k úřadům. Starší Josef převzal po otci kolářinu a chalupu s polnostmi a mladší Jan obdržel hotové peníze, aby se mohl přiznání do statku Turkovic a řemesla zanechat. A že ani jeden, ani druhý ze synů, jak se zdálo, neprohloupil ženitbou, vedlo se dobře oběma. Nebylo mezi nimi svárů a různic, výčitek a záští a starý Martin vida štěstí svých synů i obapolnou svornost, děkoval nebi, že to tak na stará kolena s ním dopadlo. Zůstal na dále ve svém, kde si udělal výměnek, a že jak Josef, tak i nevěsta byli k němu hodní, liboval si z celé duše.

„Ani nevíte, jak rád s tím světem se rozloučím,“ říkával častokráte. „Nic mne netlačí, nic mne ve svědomí nesouží; jen abyste žili vždycky tak bratrsky, jako žijete! Pán Bůh vám jistě požehná a bude žehnati i tehdy, až mre tu nebude.“

Že se to poslední tak brzy splní, ani snad sám netušil. Ale stálo se tak již.

Starší Josef, který až k smrti otce synovsky choval, zaplatil bez nucení všechny útraty pohřební a mladší Jan pohostil zas sousedy a přespólní známé na svém statku, že si žádný na nevlídnost nařikati nemohl.

Avšak něco přece mezi oběma mladými Šebesty záhy po pohřbu se přihodilo, že mezi nimi bratrská láska jaksi pohasla a místo té usídlila se jakási nevraživost, vlekoucí se jako černý mrak, ač po tatíkově nezbylo ani trojniku.

Šaty, prádlo dostali chudí z přízně, starý Tintěra po-
dědil vysoké boty s beránkem, a nejnějnější druh pantáty,
kovář Vaněrka — černou, rohovou tabatěrku, na jejímž víku
vymalován byl Radecký, pod nímž oba starí kamarádi v Itálii
válčili.

Jen jedna věc ještě zbyla, a ta byla právě kamenem
úrazu mezi oběma syny nebožtíkovými. Kdo by to byl kdy
řekl, že to bude právě bible, o níž za života otcova nestáli.

Viděli v ní jenom starou rodinnou památku a nic víc,
o níž slýchali z úst otcových, že přecházela dědictvím
v rodě Šebestových z jednoho na druhého po celých dvě
stě let.

Josef, který otci oči zatlačil, činil si proto na ni nej-
větší nároky, nechťeje ji vydati mladšímu Janovi za žádnou
cenu, ač opět tento dovolával se svého práva, dokládaje, že
mu ji otec slíbil a to proto, že Josef nemá dosud mužského
potomka, kdežto on — Jan má už synka a dědice.

Slovo dalo slovo a dřívější bratrská shoda mezi obě-
ma vymizela, jako by ji chladné podzimní větry v jiný kout
zanesly.

A přece opět zasvitlo slunko smíru, že zdálo se, jako
by věc byla urovnána.

V den dušiček sešli se totiž oba Šebestové na čerst-
vém rovu otcově. Snad by tam byli ani nešli, kdyby byli
dříve tušili, že se tam sejdou, ale náhoda už tomu tak
chtěla.

Oba byli plni rozpaků, ježto průvod zrovna vešel na
hřbitov a s ním celá řada sousedů.

Mají již i před lidmi dáti svou nevůli na jevo? myslili
si oba. Vždyť beztoho upíral na ně oči kde kdo. Přemohli
tudíž vnitřní odpor a snad i uraženou pýchu.

S obnaženými hlavami a plni rozpaků stáli nad tou
kupou hrud, kterou nedávno tam naházela ruka hrobníkova
na rakev otcovu. Chtěli se modlit, ale myšlenky jiné, moc-
nější zmítaly jejich duši a jako z udělání oba najednou se
schýlili, aby poznamenali hrob zvěčnělého otce křížkem, že
ruce obou mimoděk se dotkly.

Oba Dvořáčkové pohlédli na sebe a staršímu cosi jako
slza zatřpytilo se v oku.

„Pojď, Jene, když jsme se tu tak sešli,“ nesměle za-
znělo z úst jeho. „Zanechme svárů; hle, vždyť beztoho
každá klepna již o nás mluví a zlomyslně si nás prohlíží.
Jsme jedna krev a kdyby nebožtík otec nu, však
víš . . .“

„Nech mrtvých na pokoji! Tatík už jest na pravdě
Boží a proto co bychom jej tu budili! Pojď, když chceš . . .“
odvětil Jan poněkud vzpurně ještě, jako by se hněval . . .
Ale nešlo mu to — hlas mu měknuł a v hrdle mu selhalo.

„Kam půjdeš teď?“ zeptal se Josef Jana, nutě se do
novoru.

„Kam bych šel? Tady obejdu ves za humny a podívám
se na pole!“ řekl mladší, ale slova ta neplynula ze srdce,
ježto nebylo tou dobou na poli co dělat. Byl by se rád bratra
zbyl, ale že tento toho nepostrehl, volil schválně tuto vý-
mluvu, aby nemusil s ním jít až ke statku. Dále byl by se
beztoho Josefa ostýchal zváti a snad i obával se, aby se mu
žena doma nevysmála, že bratru podlehl.

Avšak prostosrdečný Josef, jako by toho ani nepo-
zoroval.

„Chceš-li, půjdu kousek s tebou,“ prohodil jaksi ne-
směle.

„Chceš-li, s Pánem Bohem, však tě nenutím.“

Šli dvacet — třicet kroků takřka bez hlesu, s hlavami
sklopenými k zemi, jako v tom nejhlubším zadumání.

„Poslyš, Jene!“ začal konečně starší. „Nechme zbyteč-
ných svárů a mrzutostí, víš — k vůli té bibli. Dal bych ti
ji ze srdce rád, už jsem o tom sám přemýšlel, ale myslím,
když už v tom našem stavení je tak dlouho od nepaměti, že
bych s ní vynesl snad požehnání z domu.“

„Aj, požehnání bys odnesl z chajdy, kdybys plnil vůli
tatínkovu?“ zasyčel mladší už opět nakvašen. „Pěknou máš
výmluvu. Řekni raději, že tvoje žena toho nepřipustí, která
nespí snad ani závistí.“

„Nepleťme do toho manželky, jsme muži a na urov-
nění té věci snad stačíme sami. Či ne?“

„Jaké urovnání?“

„Viš, myslil jsem, že bychom si bibli mohli půjčovati.
Zůstanu-li bezdětným anebo bez syna — je tvoje, protože
bych ji ani dceři nedal, aby nepřišla ta kniha do jiné ro-
diny, která by nenesla naše jméno.“

„Půjčovati? Mně chceš půjčovati, co mně právem ná-
leží?“

„Nechme toho raději a řekněme si, že kniha je naše.
A což, kdyby tvoje byla, mně bys ji nepůjčil?“

Mladší ocitl se na rozpacích touto otázkou a dobrosr-
dečností bratrovou.

Zamlčel se na chvíli a pak teprve dodal: „Nu víš —
hezké to od tebe není. Víím, co chceš říci, abys člověka pod-
skočil. Ostatně už se mi doma žena směje,“ podřekl se a
hned zčervenal.

„Vím to!“ přikýval Josef, „a proto musíme mít rozum
sami!“

„Hm, pravda! A proto pošlu-li si pro bibli o příští ne-
děli, půjčíš mi ji?“

„Už jsem řekl! Což jsem chlapec?“

„Tedy dobře! Podejme si ruce a zapomeňme!“

„Ano zapomeňme všecko a buďme zas dobří jako dříve.“

„A nyní s Bohem!“

„S Bohem Jene.“

S tím se rozešli.

Ani si nevšimli toho, že octli se až u starého dřevěného kříže na rozcestí, na němž plechové tělo Spasitelovo větrem se hnulo a podivně zachřestilo, jakoby na výstrahu. Zamýšlení ubírali se dál a každý směrem jiným.

III.

Doma čekaly ženy na oba Šebesty jsoouce jako na traň. Staré klepny donesly oběma hospodyním zprávu, že Josef a Jan se na hřbitově šesli u hrobu otcova a v živém rozhovoru ubírali se kamsi za humna.

Josefově ženě to nebylo sice vhod, neboť v ní dosud vřel hněv i uražená pýcha, — snad proto, že jí Janovi vyčtli bezdětnost. Avšak přece snažila se, aby se přemohla, už k vůli svatému pokoji v domě, ježto muž její chodil jako bez duše a promluvil-li kdo na něho, místo odpovědi se utřhl. Proto také na pohled, jakoby ničeho nevěděla, přivítala manžela a uchystala mu snídání.

Josef poznamenal se křížem a zasedl ke stolu.

Teprve když pojedl, vstal a postavil se k oknu dívaje se na náves, uprostřed které stála studna, o níž nebožtík otec jeho staral se vždy pečlivě. Spravoval šindlovou stříšku její, ano pořídil i nové roubení, a to na vlastní útraty, ač byla majetkem obecním.

Snad pohled na tento předmět otcovy péče a staré vzpomínky, pohnuly Josefem, že opět změknuv a naposledy navázal i nit k hovoru.

„Poslouchej Marianko,“ začal mluvit k své ženě, „právě před chvílí sešel jsem se s bratrem na hřbitově a konečně jsme se domluvili, aby už jednou bylo konec svárů a mrzutosti i babských klevet.“

Josefova žena, která právě přikládala dříví do kamen, vstala a upřeným zrakem zadívala se na muže.

„To jistě jsi mu podlezl!“ řekla úsečně.

„Podlezl, nepodlezl, — to jest naší věcí, vždyť jsme bratří.“

„Až na to, že jste si tak málo podobní. On lišák všemi masťmi mazaný a ty pytel dobroty. Proto, jest-li jsi mu slíbil, že mu tu bibli dáš, ať se mnoho na ni neteší, neboť mám právo do té věci promluvit také slovíčko!“

„Mlč a nedělej hned zbytečných hořkostí. Bible jest nás obou a proto budeme si ji navzájem půjčovati.“

„Komu že ji chceš půjčovat? Ty jemu a on snad tobě?“

„Ano tak to bude! Což jest snad na tom něco zlého?“

„Pro mne dělej si co chceš, ale vydáš-li bibli ty, nepřipustím toho já.“

„Ale nebuď bláhová a zanech hněvu! Člověk aby už ani nepromluvil kloudného slova, hned jest oheň na střeše!“

„K čemu bych se hněvala? Víím, že jsem tu ta poslední, o níž se každý neotesanec může otřítí podle libosti, jak to učinil tvůj bratříček i s tou jeho fiflenou! Ale ať si to jen zapamatují!“

„Ale Marianko! Už zase vzpomínáš těch starých věcí? Uvaž sama, půjčím-li něco někomu k vůli pokoji, ještě mu to nedávám na vzdychky!“

„A nevrátí-li ti tu knihu, podskočí-li tě, co potom chceš dělati, ty chytráku?“

Josef se zarazil a čelo jeho se zakabonilo.

„Potom jsou tu ještě úřady,“ odvětil váhavě a hlas jeho se chvěl.

„Poslyš, Josefe, myslíš skutečně, že ti Jan tu knihu vrátí po dobrém? Což jej neznáš? Pamatuj si, co ti povídám! Dodrží ti slovo jako pes púst. Snad by tvůj bratr nebyl ani tak zlý, ale ta Frantina, však ji znám, jako — bych vězela v její kůži!“

„Nu však ji také zrovna nechválím!“

„A nechválil bys ji už teprvé a nešel bys jim na lep, kdybys ji tak znal jako já. Ženská ženskou nejlíp prohlédne a proto se neklam!“

„A co dělat?“

„Bibli z rukou nedávej i kdyby na hlavu se stavěli!“

„Nu víš, ženo, už jsem to slíbil . . .“

„Ale já nikoliv, ač mohu do té věci taky promluvit, jak už jsem řekla. Pečlivě jsem starého pantátu dochovala až k smrti, ti tam však ani vody mu nepodali!“

Josef chtěl ještě něco odpověděti, ale v tom vešla už do síně Janova děvečka.

„Hospodář dává pěkně prosit o tu slíbenou bibli,“ vyřizovalala jedním dechem. „Mám ji tady svázat do šátku!“

A už rozkládala pestrou plenu s červeným a černým okrajem.

Josef už chtěl přistoupit k přístěnku, ale v tom žena jeho vstoupila mu do cesty a spolu děvečce odsekla: „Řekni pěkně hospodáři, že mu dávám vzkazovati, aby ještě posečkal, až na uherský měsíc . . . Rozumíš? Nejsem tak na hlavu padlá, jak si myslí. Tak Dorotko, tak! A s tím vzkazem hezky zase běž domů!“ Děvečka cosi pověděla jako v odvetu a už vyběhla a pádila přes náves.

„Ale Marianko!“ začal Josef, „co jsi jen učinila! Hanbou bych se propadl, a vzpomenu-li, že jsi tím vyvolala nový svár, utekl bych nejraději se světa!“

„Už jsem tak řekla a také věc беру na sebe!“

Josef po prvé snad zaklel a vzav čepici vyšel ven.

Ani z počátku nevěděl sám, kam jde, až teprve když za vsí mrazivý vítr začal mu vátí v obličej, vzpamatoval se a teprve obrátil kroky své zpět, aby zašel do hospody.

Také na statku Janově vyvolalo odepření bible novou hořkost a dcimáci bouři. Paprsek míru a pokoje, jenž zavlil na chvíli mezi oběma bratry, zanikl opět a na vždycky.

Že poslední věci budou horší prvnějších, nenapadlo ani jednomu ani druhému.

IV.

Od onoho dne chodil Josef všecek zasmušen. I v dílně nic jej netěšilo, ač čekalo tu na něho práce víc než dosti. Na žádného nepromluvil a i svou ženu, jejíž převahu vzdychky pocítoval, odbýval jen několika slovy.

Nadešla neděle.

Starší Šebesta vybral se z domova svátečně oděn, na „ranní“ do kostela, kde staříček děkan vykládal proroctví Kristovo o zkáze Jerusálema, jakožto trestu, za nenávisť Židů a úklady jejich, kterými prohřešili se proti Vykupiteli národů. Použiv slov Písma: „Cožkoliv jednomu z nejmenších jste učinili, mně jste učinili,“ napomínal horlivý kněz své osadníky k lásce a snášenlivosti vespolečné a ukazoval příklady a výroky na neblahé následky záští a nepřátelství, z nichž plyne podnes jen zkáza, jak pro čas, tak i pro věčnost.

Jan v chrámě nebyl, neboť tam toho dne šla jenom žena jeho. Mlčky a zadumán seděl u stolu, když na zápraží ozvaly se známé mu kroky, jakoby Josefovy.

„Snad nejde ke mně,“ napadlo jej. „A kdyby přece? Co by tu chtěl?“

Ani snad nedomyslil a už starší jeho bratr stál ve světnici s bibli pod paží.

„Odpusť, Jene,“ začal trhavě, „že jsem ti tu bibli tehdy neposlal, ač jsi o ni žádal. Žena ji právě chtěla čísti a proto se skoro mrzela, že jsem ti ji slíbil!“ zalhal si a hlas mu selhával vyznívaje nejistě.

„Mrzela, mrzela!“ usmíval se jízlivě bratr. „Jak by ne — taková kněžna!“

„Nechme hádek! Odešel jsem schválně o něco dříve z kostela, než moje žena domů se vrátí. Viděl jsem tam i tvou manželku a proto jsem toho použil a zaskočil na rychlo pro bibli. Tu ji máš, věc aspoň vyřídíme bez ženských. Doufám, že bude po sváru a až se ti to hodí, pošleš mi ji zase, neboť jak jsem už jednou řekl, můžeme si ji půjčovati. Beztoho ta neshoda tíží mne jako balvan!“

Ochota Josefova jaksi Jana dojala, ale přece cosi jako potutelný úsměv přelétlo přese rty jeho. Ale nedal na sobě ničeho znáti, nýbrž naopak snažil se vyměnití několik vlídnych slov s Josefem, tak že zcela v dobrém se rozešli.

Starší vrátil se opět rychle domů a zavřel na klíč přístěnek, aby nebylo patrné, že bible otcova tam není. Že knihu bratrovi půjčil, tajil před ženou, aby znova nemusil slyšeti výčitek. Avšak neušel jim. Josefova dověděla se to přece — ovšem po čase. Ale to na věci ničeho nezměnilo, naopak jen hrot svárů přiostrilo.

Minuly vánoce i hlučný masopust a blížila se již první postní neděle, když Josef si pro bibli opět poslal k Janovi na nalehání své ženy. Skoro bál se toho kroku, ale učinil tak přece, aby přesvědčil manželku, že s Janem jako bratři se srovnají. Ale se špatnou se potázel.

To Josefa rozčililo a přivedilo nové bouře, až konec všeho byl soud, do něhož oba Šebestové vechnáni byli nejblíže svým okolím.

K soudu jako svědci voláni byli i přátelé starého Martina, písmák Vaněrka a kovář Tintěra, a výsledek byl, že pře rozhodnuta ve prospěch Josefov, kdežto Jan vedle zklamání odsouzen byl k náhradě útrat, a to dosti značných, poněvadž oba vzali si po advokátu. Rozumí se, že páni doktoři z nichž dokonce jeden byl žid, uměli dobře počítati — ovšem pro sebe.

Jan bibli však přece nevracel, ano ani útrat neplatil. Za to zanedbával práce i hospodářství a oddával se toulkám po hospodách i okolí, aby nemusil poslouchat výčitek své manželky.

Do statku naposledy přišla exekuce, která vyvolala rozruch v celém Čestíně. A ještě větší pohnutí nastalo, když Josef odešel jednoho dne do lesa dříví nakoupit a více se nevrátil . . .

Jen mrtvola jeho nalezena byla na křížovatce pod Božími mukami zohavená a děsně zkrvácená.

Kdo byl vrahem, bylo téměř jisto, neboť Jan od té doby zmizel ze vsi a marné bylo po něm veškeré pátrání . . .

Mezi lidem vyprávělo se, že prchl do ciziny, ač nescházelo ani těch, kteří tvrdili, že kdesi samovolně učinil konec svému životu . . .

V.

Minulo několik měsíců a nadešel sychravý podzim. Josefova žena prodala chalupu a odstěhovala se k svým rodičům do kraje. Živnost Janovu prodali ve dražbě věřitelové, a jeho rodině nezbylo nic než žebrácká hůl.

Tam, kde žili do nedávna Šebestové, nastěhovali se cizí lidé, a také i bible, o kterou se přeli oba bratři, přišla

do cizích rukou. Zakoupil ji vetešník za babku, aby ji s dobrým ziskem prodati mohl někam za hranice — do musejní knihovny.

Prišly nové starosti a nové příhody, tak že Čestínští na celou událost pozvolna počali zapomínati.

Jen přátelé starého Martina nemohli zapomenouti a často o smutném konci obou synů jeho hovořili, sedávajíce za letních večerů pod lípou u kostela, na starém, dávno už zrušeném hřbitově, odkudž na obě stavení někdy bratři Šebestových dobře bylo viděti.

„Kdo by to byl řekl,“ prohodil jednoho dne starý Tintera, „že to takhle dopadne s oběma syny toho poctivce Šebesty! Bůh mu dej lehké odpočinutí! Aby tak ten náš starý kamarád vstal, divně by se na to podíval, že ve své chalupě vidí tak záhy cizí tváře! A což kdyby věděl všecko! Dobře, že už tam spí pod drnem! Věru, člověk sám by tomu nevěřil, že takové neštěstí může potkati celý rod — následkem zarputilých svárů.“

„Ba skutečně, i mně samotnému to připadá jako v povídce!“ dodával kovář Vaněrka, který si rád zamudroval.

„Oba znesvářili se až na smrt pro bibli, která jim nebyla pranic platna, vždyť nevstúpili si z ní ani těch několik slov Kristových v pamět i srdce, jimiž Spasitel napomíná skrze učedníka svého: „Miláčkové moji, milujte se vespolek!“ Proto to také tak dopadlo! Ale tak už jsou lidé! Mají poklad často v ruce a sbírají plevy!“

Starý kovář zakýval šedivou hlavou a odmlčel se. Cosi zatráslo se mu v oku jako slza.

Větrík zavál korunou staleté lípy, jejíž vonný květ padal jako drobounký déšť na oba starce, z nichž nikdo již nepromluvil.

Jen písmák Vaněrka sepjál ruce a sklonil ještě níže hlavu na zapadlá prsa a s jeho chvějících rtů jako vánkem žalně ozvalo se: „Můj Kriste, smiluj se!“

Ze vzdoru.

Bylo to na masopustní neděli — tak asi před pěti lety. Hned z jitra vyjasnila se obloha a slunce mile ozářilo celý kraj, tak že jasné paprsky sluneční ostře se odrazily od zasněžených plání a cest, které od Dolínské visky se táhly na všecky strany. Tuhý mráz noční povoloval a asi k desáté hodině změnil se v mírnou zimu, tak že nikdo nemohl si přát krásnějšího dne v tomto období, jež často bývá plné nepohody a bouřlivých větrů, zvláště v pohorských krajinách.

Na věži Dolínského kostela rozhoupaly se právě zvony, aby osadníky této zapadlé horské visky zvaly do kostela na „hrubou“ mši svatou, kterou za stádce svěřené chystal se obětovati starý farář Prokop Jirina, jehož všickni měli v upřímné lásce a úctě, kdož jej blíže znali. Dobrý kněz znal je téměř rovněž všecky, neboť většinu z nich křtil i vychoval ve škole Dolínské, do níž pilně docházel. A když odrostli, pro každého z nich měl vždy vlídné slovo, v utrpení útěchu, v nesnázích radu a dle potřeby i pomoc, jak o tom nejlépe by mohla vyprávěti chudina, které byl pečlivým otcem.

Jen jediný snad, který staříčkého kněze nenáviděl z celé duše, byl sedlák Kaněra, jenž do Dolína se přizemil z nedaleké vsi. Tvrdá a hrubá povaha tohoto as čtyřicetiletého muže nezjednala mu mnoho přátel v dědině, ježto byl záhy samá rozepře a soud i s nejbližšími sousedy. S jedním svářil se o mez, s druhým o cestu na pole, s třetím o pouhý strom, který přečnival do jeho zahrady, a tak to šlo dále, že kdo mohl, vyhnul se Kaněrovi raději na hon cesty, jen aby se zarputilým tímto sudičem nepřišel do styku.

Když staříčký farář seznal, že z klidné a milované jeho osady klid se vystěhoval, aby ustoupil různicím a nesvárům, umínil si, že učiní zlořádu tomu přítrž. A hle, příležitost nedala na sebe dlouho čekati, neboť sešel se s Kaněrou na úzké polní cestě, kde tak snadno nemohl se jeden druhému vyhnouti. Ač sedlák stavěl se dost nepřívětivě, navázal pečlivý kněz přece s ním rozhovor po krátkém pozdravu. Z počátku mluvil o všedních událostech, až posléze přešel k vlastnímu jádru věci. Rozhovořil se, jak kdysi bývalo v Dolíně a jak je dnes, kdy svatý pokoj ustoupil třenicím a nepřátelství, jehož výsledek často mívá svou dohru u soudu. Ukazoval, kam vedou ty neblahé spory, z nichž těží jedině advokáti, jimž největší zisk padá do rukou.

Kaněra vycítil ihned, na koho jsou namířena slova tato, která, ač laskavě byla pronesena, přece hrdou povahu jeho pobourila. Chtěl odpovědět hrubě, ale kněz klidně vyvracel námitku za námitkou, jako by sudíči viděl do duše, a posléze rozešel se s ním přátelsky a srdečně, jako by se nic nebylo stalo.

Těšil-li se duchovní, že slova jeho poctivě míněná nezůstanou bez blahodárného účinku, mylil se velice. Čím déle Kaněra o řeči farářově přemýšlel, tím více bouřilo se celé jeho nitro. Cítil, že byl zahanben, ano zdálo se mu, že byl pokárán jako chlapec, neboť nechtěl pochopiti, že není v právu, soudí-li se s tím či oním. Chvilí opět musil přes to vše uznati, že kněz měl dobrou vůli, ale zášť naposled zvítězila. Ježto nemohl ji jiným způsobem dáti na jevo, vyhýbal se okázale od té doby kostelu, aby ukázal, jak málo mu záleží na knězi a jeho slovech, zapominaje, že tím vypověděl boj ne knězi, ale samému Bohu. A jak si počínal sám, tak vedl i desítiletého syna svého Jaroslava, a že se takovéto výchově jediného dítěte manželka Kaněrova vzpírala, byly často bouřlivé výstupy u nich na denním pořádku.

Ubohá žena vidouc zatvrzelost mužovu, plakala a modlila se k Bohu vroucně, aby jí v tom soužení silil a muže na pravou cestu uvedl, a to tím více, ježto i na hochu byl tento způsob vychovávání již patrný. Synek její, ač nadaný, vázl ve škole v učení, ale za to na lehkomyšlnosti jeho přibývalo, že žaloba začala docházeti ze školy za žalobou. Že tím domácí mír a pokoj u Kaněřů nezískal, jest na bile dni, ale nemoudrý otec místo aby syna potrestal, jal se jej spíše omlouvat i hájiti, sváděje vše na mstu farářovu, který prý na chlapce poštvál i učitele.

Marné byly všechny prosby a domluvy moudré matky, kteráž i zmíněné neděle bez výsledku prosila svého muže aby jediné jejich dítě nekazil a špatným příkladem nepohoršoval.

Právě když dolinské zvony rozhoupaly se a svolávaly lid na „hrubou“ svým lahodným a zvučným hlasem, sňal sedlák Kaněra se zdi ručnici a chystal se vyjíti si se svým synkem do lesa, aby lidé pospíchající do chrámu jej viděli.

Chtěl ukázati, že vyrostl ze zpátečnických názorů a predsudků a dáti na jevo zřejmě, že o kostel nestojí.

Hoch na rozkaz otcův se již oblékal, když Kaněrová se slzami v čich jala se prositi muže poznovu.

„Poslyš, Václave, už opět tě napadla zlá chvíle? Prosím tě pro Boha, nesváděj dítě, když již sám přikázání Božího nedbáš! Považ, co si o tobě lidé pomyslí! V den sváteční chtěl bys vyjíti na hon, jako by ti na zdárném vychování chlapcovu pranic nezáleželo? Místo, abys jej sám vedl do

chrámu, vlečeš jej ven do polí a do lesa, jako by dnes nebyla ani neděle! Boj se Boha, neboť trestu Božímu ještě nikdo neušel!“

Kaněra se jen potupně usmál těmto dobře míněným slovům své dobré ženy.

„Pro Boha tě prosím, ženo, ušetř mne toho kázání, ježto víš, jak je nenávidím! Kdybych o ně stál, šel bych tam, kde se káže. Ostatně vím dobře, co dělám. I příroda jest chrámem Božím a vyjdeme-li si s hochem za tak krásné zimní pohody, myslím, že tím se nikdo nepohorší. A jest-li, nu ať se škrábe pokrytec, třeba ten na faře!“

S těmi slovy vyšel ven, maje ručnici na ramenu zavěšenu, a za ním pospíšil i Jaroslav, který byl rád, že aspoň na chvíli se může s otcem vytratiti z přísného dozoru matčina.

Kaněrová osamotněla, ježto čeledě poslala do kostela. Smutně usedla na lavici u kamen a sklonivši hlavu na prsa sepjala ruce. Cosi tížilo ji jako strach před něčím neznámým, ale hrozným. To snad pohnulo ji, že již po chvíli vstala a sňala růženec, který visel u okna pod obrázkem Bolestné matky Boží, malované na skle v prostém černém rámu a jala se modliti z celé duše.

Když pomodlila se asi čtyři desátky, prudce otevřely se dveře a do světnice přímo vpadl její muž se zrakem vytrěštěným, nesa Jaroslava v náručí a téměř bezduchého.

„Pro Krista, muži co se stalo?“ vykřikla jako sílená a vrhla se na bezvládné tělo dítěte.

Kaněra sotva dechu popadal. Tvář jeho byla zsinálá, celé tělo jeho se chvělo, takže s těži položil syna na postel. Pak propukl v pláč zvolav zoufale: „Ženo, svého syna jsem zabil! Ó, že jsem tě neposlechl a tu nešťastnou ručnici vzal s sebou! Chtěl jsem odstřeliti v háji veveřici hochu pro radost, ale když jsem pušku snímal, zachytil jsem kohoutkem o torbu a ten spustil. Celá rána zasáhla chlapce, který skácel se s výkřikem k zemi.“

Choť, jeho již neposlouchala, neboť sotva, že uslyšela první slova truchlivé zvěsti, sklesla na zem jako podřatá trtina. V tu chvíli bylo štěstím Kaněrovým, že v prvním uleknutí odhodil v lese pušku, neboť kdyby ji byl měl při sobě, jistě byl by v zoufalství obrátil smrtící zbraň proti sobě.

Konečně se přece vzpamatoval a v největším kvapu běžel do stáje, aby odvázal koně a jel do městečka pro lékaře. Než v tu chvíli již za ním vstoupil na dvůr soused Rejzek, s kterým se Kaněra soudil o cestu na pole.

„Potěš vás Bůh sousede“, ozval se zvučným hlasem. „Jak jsem právě od lidí slyšel, potkalo vás, — vlastně vašeho hochu veliké neštěstí. Potřebujete-li pomoci, rád vám službu prokáži.“

„Pro Boha vás prosím,“ začal úpěnlivě Kaněra, zapomenuv nevraživost, „dojeďte mi, sousede, do Dražic pro lékaře. Půl statku dám, bude-li mé dítě zachráněno!“

Soused ani se neohlednuv vyskočil na koně a již cválal přes náves. Do světnice nahrnuly se ženy ze sousedství, které se z kostela vracely, neboť sotva uslyšely co se stalo, spěchaly pomoci radou i skutkem. Jedny křísily Kaněrovou, druhé svlékaly chlapce na zkrváceném loži, mezi tím, co Kaněra stál jako zkamenělý, nevěda co činiti.

Právě hoch otevřel oči, když do světnice vstoupil lékař jako na zavolání. Byl také na mši svaté a na kázání a uslyšev od lidí o neštěstí, pospíchal do statku. Kvapně ohledal ránu hochovu, vyňal z ní několik broků a pak pečlivě ji zavázal, předešav i potřebný lék.

„Pro všechno na světě prosím vás, pane doktore, jest naděje?“ více zaplakal, než promluvil nešťastný Kaněra.

„Jest!“ odušil pevným hlasem lékař, muž zkušený a vážný. „Rána trefila náhodou hoča v rameno a více jej zhroutilo leknutí nežli poranění samo. Ale nechybělo mnoho. Hoch silně krvácel a proto nebyť rychlé pomoci, mohlo to býti horší.“

Chlapec nabyl již vědomí a cosi promluvil. To vzpružilo jaksi Kaněru, který se sklonil nad ním a líbal jeho tvář, prolévaje hořké slzy.

Skoro zapomněl na ženu, ale i tu již přivedli k vědomí a když i ji lékař potěšil nadějí na brzké uzdravení Jaroslava, ihned okřála.

„Bůh vám to zaplatí, pane doktore, že jste zachránil naše dítě!“ pronesla slabým hlasem.

„Činil jsem jen svou povinnost. Ostatně, kdybych byl nebyl si zajel dnes do kostela k vám do vsi, kdo ví, jak by to bylo dopadlo! Tím stalo se, že jsem tu byl ve svrchovaný čas a proto Bohu děkujte za to vše. Kdybych byl se toulal právě v tu dobu místo kostela po lese, jako vy, Kaněro, těžko byste mne asi našli.“

Kaněra, jemuž poslední slova platila, dobře cítil ukrytý osten ve slovech těch. Zahanben sklopil hlavu a pak teprve odvětil: „Však to bylo naposledy. Byl to trest Boží a Bůh to vše řídil. A vám, příteli Rejzku, který jste mi v tom krutém okamžiku tak ochotně byl při ruce, děkuji rovněž srdečně. Já dal podnět ku sváru, vy ku smíření a lásce, zůstaňmež tedy přáteli! Na mně jest, abych splatil nejeden dluh a to se i stane! Odpusťte mi, sousede, prosím vás za to!“

Soused Rejzek vřele podal Kaněrovi pravici, jenž ji pevně stiskl.

—————
Jaroslav vystonal se již po třech nedělích.

Od svého uzdravení chočil pilně do školy. Byl hodnější a pilnější, ježto otec si ho více všimal a také do kostela jej vodil, a to nejen v neděli a ve svátek, ale často i ve všední den.

Všichni divili se, jaká změna se stala se sousedem Kaněrou, který zanechav při a žalob, nikdy neobmeškal slova Božího a ke každému byl vlídný a úslužný.

I starického faráře začal si vážiti a když na jaře v době velikonoční školní dívky šly k prvnímu svatému přijímání, byl sedlák Kaněra u něho se svou ženou u správy Boží, aby s milovaným Jaroslavem přistoupení mohli ku stolu Páně.

Ten den plálo radostně oko bloudícího kdysi otce a plné blaha po návratu z kostela utkvělo na malém synu a ženě, již vyznal nepokrytě: „Bloudil jsem jako ovce ztracená, ale díky tvé modlitbě byl jsem Prozřetelností Boží na pravou cestu uveden. Nyní teprve poznávám cenu víry, a dej Bůh, abychom v ní setrvali všickni — zvláště pak Jaroslav.“

Kaněrová blaženě se usmála a plna štěstí vděčně pohlédla na obrázek Bolesné Matky Boží, před nímž tolik slz dříve byla prolila.

Paprsky sluneční ozařovaly jej odrážejíce se od skleněné jeho plochy, že skvěl se jako stříbrem a démanty. Mlčky přistoupena k němu a políbila jej vroucně. Místo odpovědi zašeptaly rtové její: „Pod ochranu Tvou se utíkáme svatá Boží Rodičko.“

Dva ještě hlasy doprovázely její vroucí modlitbu a to ne naposledy.

Od té doby přebývá u Kaněřů vedle zbožnosti i duch lásky a pokoje s Božím požehnáním.

Dosloužil.

Starý Řehoř Skála učil již čtyřicet let na škole hrádecké, s níž srostl jako v jedno tělo a v jednu duši.

Když nastoupil jako učitelský pomocník, byl ještě mlád a silen, plný bujaré svěžesti, a dnes? Postava jeho jako by stále víc a více zapadala do země, zvučný jindy hlas se třásl, hlava zbělela, a ta tvář jeho, stále sice přívětivá a pečlivě vždy oholená, pokrývala se víc a více vráskami, že jej sotva poznal, kdo jej ještě před několika roky viděl.

Namáhání, starosti a posléze i zánět plic a smrt milované jeho ženy učinily záhy z něho starce, tak že musil žádati po dvakráte za dovolenou na celý rok. Pan řídící byl si toho vědom velmi dobře, že to s ním dobře nejde, vždyť sám říkal: „Už jsem myslel, že to vše nepřechkám, ale Bůh všemohoucí se slitoval nade mnou přece, snad v odměnu za to, že jsem mu sloužil poctivě a věrně.“

A měl jistě pravdu. Pocházel ze staré učitelské rodiny, jež měla dobrou pověst po celém širém kraji. Byliť Skálové netoliko dobrými učiteli, ale i pravými mistry v hudbě a sotva kde na kruchtě kostelní dávaly se lepší skladby, nežli v zapadlém kostelíčku hrádeckém, kamž docházel lid o velikých svátcích i z daleka.

„Jen co je pravda,“ říkali plni nadšení, „hrádecký řídící Skála má věru výskolený sbor zpěváků a hudebníků, za jaký ani v Praze by se styděti nemusili!“

A věru, že nepřeháněli ani za mák. A což teprve o Vánocích, kdy s kůru hrádeckého zazněly staročeské „pastorale“, na nichž starý Skála si nejvíce dal záležeti! Všichni byli unešeni, ba zdálo se jim, jako by skutečně ocitli se před Betlémem, kde z otevřených nebes zazníval hlas kůřů andělských a velebně mísil se v hlasy pastýřů, spěchajících se poklonit Spasiteli.

A což zazpíval-li při pohřbu, třeba jen s těmi nejmenšími zpěváčky, jak dojala každého ta tklivá píseň, že pravidelně nezůstalo ani jediné oko suché! Připadaloť každému, jakoby pochovávali ne souseda, ale přítele, bratra, sestru.

Bůh ví, kde pan řídící všecky ty skladby vzal, ale pěknějších sotva bys našel. Ovšem říkali, zvláště někteří „také hudebníci“, plni závidi, že mnohé z těch skladeb už jsou mnoho zastaralé, ba že jsou ještě ze starého copu, což pana regenschoriho velice bolelo, ale staříčkový farář hrádecký, P. Alexius Šimáček, těšil ho: „Nic si z toho nedělejte, starý brachu, my už to tou starou notou doklepáme a líbí-li se

někomu něco jiného, ať si to jen zavede, ale až tady už nebudeme. Však přijdou časy, že budou ty naše staré skladby hledat a obdivovat se jejich kráse . . .“

A to pana řídícího vždycky potěšilo, a to tím více, ježto pan farář sám byl dobrý hudebník i zpěvák, který věci rozuměl.

Ale dnes, v ten smutný dušičkový den, nebyl s to ani kněz-přítel ho potěšiti. Neboť, když starý Řehoř Skála navrátil se ze hřbitova po ukončeném průvodu, kde i své ženě na hrobě se zpěváky zazpíval, čekalo ho doma smutné překvapení, které mu dodal poslíček. V nevinném dopisu bylo mu dodáno pochvalné uznání za dosavadní činnost ve škole, které mu vyslovovala c. k. okresní školní rada a spolu přiloženo mu oznámení, že dávají ho páni na zasloužený odpočinek — pro nemoc.

Pan řídící div že neklesl k zemi. Tohleto si tedy vysloužil. . . . Jiní měli dovolenou každých pět aneb deset let, že kdyby to spočítal, byli vlastně celá leta mimo službu, a jemu, který nestonal nikdy, až teď k posledu, takhle to dopadlo . . .

Sotva pro slzy viděl na cestu, ale šel přece k panu faráři to oznámit a si postěžovat.

Staříčkový kněz se ho zalekl, kterak pan řídící vypadal ubledlý a chvějící se na celém těle jako třtina. Ale posíliti, potěšiti ho marně se pokoušel, vždyť samotnému vázl hlas, že ani mluvit nemohl.

Dlouho leželi si v objetí oba starci a pak se rozešli.

„Rozárko!“ oslovil starý učitel po svém návratu svou služku, jež sloužila již u jeho rodičů, „postěhujeme se, postěhujeme, jako kočovní kramáři! Už tu v té naší škole dlouho nepobudeme!“

Stařena dívala se všecka udivena na pana řídícího, pochybujíc o jeho zdravém rozumu.

„A kdo že by nás vyháněl?“ otázala se konečné plácky.

„Páni, mocnější páni, třeba o mnoho mladší než vesnický kantor, ale mají moc v ruce a to platí dnes víc, než všecko! Jsem dán do pense, nu, Pánu Kristu poručeno!“

„A což kdyby snad pan farář poprosil, má mnoho známostí,“ namítala Rozárka, utírajíc si oči kanafasovou zástěrou.

„Také se nabízel, ale nechci. Nežebрал jsem nikdy a teď na stará kolena, když jsem tak dlouho sloužil, měl bych choditi s prosíkem? Ba ne, toho neudělám!“ zařikal se pan řídící.

V kuchyni ne plotně se cosi pánilo. Rozárka odběhla. Použil toho, vešel do svého pokoje a smutně se po něm rozhlédl.

„Vidíš, i ten koutek ti vzali, kde jsi strávil téměř celý život!“ šeptal si pro sebe. „Vždycky jsi myslel, že tě odtud vynesou jako tvého otce a drahou Terezku a zatím Bůh usoudil jinak. Dobře ještě, že toho chudinka nedočkala! Jest jí tam dobře, poráde to říkávám. Můj Bože, co by tu bylo slz a nářku!“

Tak těšil sama sebe, usednuv do lenošky starého empírového slohu a zadumal se,

Ani by byl nevěděl, že Rozárka postavila na stůl oběd, kdyby ho byla neupozornila, že mu vše vystydne. Zasedl za stůl, ale neměl ani pomyslení na jídlo.

Opět a opět přečítal si pochvalný dekrét a zase se zadíval na modrý arch. Nemohl pochopiti, kterak ty dvě listiny k sobě se dostaly . . .

Po obědě vyšel si do zamilované zahrádky, kdež holé štěpy čněly nad záhony, tu a tam posetými astry a slunečnicemi, jež mrazík ožehl a spálil. Vše připadalo mu tak smutné, vždyť i ta zeleň trávníku zakryta byla sežloutlým, opadaným listím.

„Vidíš, vše má svůj konec,“ myslel si Skála, rozhlížeje se kolem, „ano, vše, i život. Sny mládí uprchly dávno, co chceš víc od světa? Uschlý list se stromu odpadá, aby udělal místo jinému a ty bys chtěl zákonům přírody něco vyčítati? Ne, dobře tak, dobře! Pánu Kristu poručeno!“ končil obvyklou větou své úvahy, z nichž vytrhl ho posléze hlas zvonu na věži kostelní.

Starý pan řídící teprve nyní vzpomněl si opětně, že je „Dušiček.“ Už na to věru zapomněl.

„V kostele začne co nevidět růžencová pobožnost, jest čas, abych už šel,“ promluvil pro sebe a rozhlédl se ještě jednou smutně po zahrádce, kde vypěstoval tolik krásných stromů, aniž věděl pro koho.

Jako stín plížil se nejistým krokem kolem bílé zdi a otevřev třesoucí se rukou zadní vrátka, vyšel jimi ven na starý, zrušený hřbitov, obkličující svatyni s bílou věží, na níž rděla se červená baň cibulovité podoby.

Kolikráte tady už šel, ale nikdy cesta nepřipadala mu tak obtížná jako dnes.

Před kostelem stálo už několik starců a žen, již ho uctivě pozdravovali: „Pochválen Pán,“ ale starý Skála jakoby dnes ani neslyšel. S nikým se nezastavil, nikoho neoslovil, jakoby v něm ducha nebylo. Tiše po dřevěných, úzkých schodech, vedoucích ze sínce chrámového, vystoupil na kruchtu a zasedl k varhanám.

Kromě kalkanta Cibuly, jenž kleče, modlil se u zábradlí, nebylo na kůru dnes nikoho.

Lid pomalu scházel se do kostela. Pan řídící mlčky pokynul kalkantovi, který vstal, odešel k měchům a chopil se jich remenů.

Vážný hlas varhan rozlehl se kostelem a lid po krátkém preludiu dal se do zpěvu ohlasu žalmu padesátého:

„Z hlubokosti svých těžkostí
volám k Tobě, Pane,
sluchu račiz nakloniti,
prosím, k modlitbě mé,
všecku naději k Tobě mám,
v úzkostech dej, ať nezoufám,
smilování žádám!“

Starý Skála hrál dnes celou duší tu píseň, ale přece aspoň po trikrátě varhany jakoby se zajikly, neboť ustály tam, kde sloka nebyla ještě ukončena.

Několik hlav obrátilo se a pohled jejich upřel se na kruchtu.

„Co je to dnes s naším panem řídícím? Tohle se mu přece jaktěživo nestalo?“ pomyslili si mnozí.

Leč kněz vyšel už ze sakristie a poklekl u oltáře. Hlas varhan utichl, růžencová pobožnost za dušičky začala.

Pan řídící chtěl se modliti s sebou, ale myšlenky rozptýlené nemohl nijak srovnati.

Zamyslel se a zadíval se na oltář, na němž plálo několik voskovic. V té chvíli viděl celý svůj život jako na dlani . . .

Ach, co tu vzpomínek vynořilo se mu v jeho hlavě!

Viděl před sebou nebožku matku, s kterou jako dítě sedával tu v postranní lavici u sakristie. A později, když vyrostl a s otcem zpíval na kruchtě, vzpomněl si, jak plna radostného zanícení ohlížela se po něm na chór, odkud altový jeho hlas zazníval měkce pod klenbou kostelíčka, že jí až zvlhly ty milé, dobré její oči, jež s láskou na něho pohlížely, dokud nezavřely se na věky.

Leč zavřely se brzy, příliš brzy . . . Zůstal s otcem sám a o něco později odešel do Prahy do Budče, ale na Vánoce byl doma zase jako na koni. Otec se sice hněval, že v lehoučkém šatě vydal se pěšky na dalekou cestu, ale jen tak na oko. Pravda, byl tehdy mráz, ale jemu bylo v srdci tak teplo jako nikdy. Zase viděl Hrádek, ty známé tváře a chaty, viděl tu ustaranou, přívětivou tvář otcovu, jenž s tajemným úsměvem zasedl k večeri štedrovečerní, při níž mu pravil: „Viš dobře, Rehoři, že tě mám rád a proto bych tirád také nějakou radost způsobil. Peněz nemám, znáš to dobře, co stála nemoc matčina a co stojí mne tvoje zaopatření v Praze. Ale abys měl také nějaké potěšení, zahraješ si dnes o půl-

noční na varhany, poprvé při plném kostele a ne tedy potajmu při zavřených dveřích, jak jsi to dosud činival. Myslí, že dobře obстоjíš. Zpěváky si vezmu na starost já. Jenom dej pozor na takt a potom při vložce, až bude zpívati solo Terezka Vošahlíková, ať mi to nespleteš, mohla by lehkou přijíti z konceptu a ostuda by byla hotova. Pastorálku naši znáš dobře, to vím.“

Ó, kterak se tenkrátě těšil a jakou radost měl, když se mu to všechno tak pěkně podařilo! Jen když Terinka zpívala:

„Vstávejte už, pastýři,
v Betlémě se svítí,
narodil se Kristus Pán,
radost budem' mítí!“

chvěl se strachem, ač melodie byla tak prostičká; vždyť oči měl jak mlhou zastřené a u srdce bylo mu tak podivno.

Od té doby vždycky se na něho usmívala, ano i ruku podala, kdykoliv ho potkala.

Minulo pět let a opět byl tu s ní.

Klečeli před oltářem a kněz vázal jim ruce štolou. Jen otce tam nebylo, ježto odešel už na věčnost, aby místo udělal synovi.

Po té nadešla leta blažená i smutná, leč to vše už minulo jako dávný sen.

Včera na slavný den Všech Svatých smířil se pan řídící s Bohem a přistoupil k stolu Páně, aby s čistým srdcem mohl choti své říci na hrobě, že se zase shledají v tom lepším světě . . .

Kdož ví, kam by byl starý pan řídící v myšlenkách zabloudil, kdyby ho byl nevyrušil hlas kněze: „Nás pak pozehej a ode všeho zlého ostříhej všemohoucí Bůh Otec, Syn a Duch svatý. Amen.“

Jako ze sna vytržen sáhl Skála na klávesy varhan, aby zahrál závěrečnou píseň:

„Odpočíňte v pokoji, po boji,
věrné dušičky,
království nebeského dědičky,
dědičky.
Na přímluvu své Rodičky
odpusť dušičkám v očištění,
Kriste, dej jim radost svou,
ať se k Tobě dostanou,
dostanou.
Na dušičky vzpomínejme,

z očištění jim pomáhejme,
budou na nás vzpomínat,
až budeme umírat,
umírat . . . “

Než, co to?

Místo posledního akordu zakvičely varhany tak podivně a kvičely notných pár vteřin, dokud dech měchů nedešel.

Kalkant přiskočil k stoličce, na níž seděl pan řídící a div leknutím neodmlel. Starý Skála byl bez sebe. Bílá jeho hlava spočívala na pultě a hořejší část těla, silně na stranu nakloněná, vzepřena byla o lokty, položené na klávesách Chťel ho rovně posadit, ale nešlo to, — tělo bylo bez vlády . . .

Jen po zsinalé tváři starého pana řídícího svezla se slza a třesouc se, padla na klaviaturu varhan, jež před chvílí tak divně dozněly, jakoby propukly v pláč nad smrtí toho, který dosloužil — na věky . . .

OBSAH:

Oddíl I. Z pražského ovzduší.

	Strana
Cholera	5
Poklad	10
Na korunovaci	16
Pes	19
Mistr Šindelka a jeho kanár	22
Bez lásky?	29
Malif podobizen	33
Na stará kolena	42
Starý Jurek	46
Štědrý večer bohaté vdovy	51
Pražák	56

Oddíl II. Na jiném vzduchu.

	Strana
Po různých stezkách	65
Panské vychování	81
„Blbeček“	101
Pro bibli	105
Ze vzdoru	115
Dosloužil	120
